משנה · אחרונים · תוספות יום טוב · סדר נשים

תוספות יום טוב על משנה נדרים

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות יום טוב על משנה נדרים

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-יום-טוב-על-משנה-נדרים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

משנה נדרים, הקדמה 5
פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 9
משנה ג 10
משנה ד 13
פרק ב 17
משנה א 17
משנה ב 19
משנה ג 21
משנה ד 21
משנה ה 23
פרק ג 25
משנה א 25
משנה ב 25
משנה ג 26
משנה ד 27
משנה ה 28
משנה ו 28
משנה ז 29
משנה ח 29
משנה ט 29
משנה י 30
משנה יא 31
פרק ד 34
משנה א 34
משנה ב 35
משנה ג 36
משנה ד 38
משנה ה 39
משנה ו 40
משנה ז 40
משנה ח 41
פרק ה 42
משנה א 42
משנה ב 44
משנה ג 44
משנה ד 45
משנה ה 46
משנה ו 48
פרק ו 48
משנה א 48
משנה ב 49
משנה ג 50
משנה ד 51
משנה ה 52
משנה ו 53
משנה ז 53
משנה ח 53
משנה ט 54
משנה י 54
פרק ז 55
משנה א 55
משנה ב 55
משנה ג 56
משנה ד 56
משנה ה 56
משנה ו 57
משנה ז 58
משנה ח 58
משנה ט 58
פרק ח 59

משנה א 59
משנה ב 59
משנה ג 60
משנה ד 60
משנה ה 61
משנה ו 62
משנה ז 63
פרק ט 65
משנה א 65
משנה ב 65
משנה ג 66
משנה ד 67
משנה ה 67
משנה ו 68
משנה ז 68
משנה ח 69
משנה ט 70
משנה י 70
פרק י 70
משנה א 70
משנה ב 71
משנה ג 73
משנה ד 74
משנה ה 74
משנה ו 75
משנה ז 76
משנה ח 76
פרק יא 78
משנה א 78
משנה ב 79
משנה ג 81
משנה ד 82
משנה ה 84
משנה ו 85
משנה ח 86
משנה ט 88
משנה י 88
משנה יא 89
משנה יב 89

משנה נדרים, הקדמה

כתב הרמב"ם סידר אחר כתובות נדרים שפרשתת נדרים כולה וההתבוננות שיש בה הוא נדרי נשים כמו שנאמר (במדבר ל':י"ז) בין איש לאשתו בין אב לביתו וכשיהיו הנשואין גמורין ותהיה האשה נכנסת לחופה יש לבעלה רשות להפר נדרים ומפני זה סמך נדרים לכתובות. עכ"ל. ובריש מסכת סוטה איתא בגמרא. איידי דתנא כותובות ותנא המדיר. תנא נדרים: לשון הר"ן נדר הוא באחד משני ענינים. אם נדרי הקדש שהוא מקדיש לבדק הבית או למזבח ובענין זה אינו יכול להקדיש אלא מה שהוא שלו ואיסורו כולל כל אדם. או נדרי איסור שאסר על עצמודברים המותרים ובענין זה יכול לאסור אפילו נכסי חבירו עליו ואין איסורו שוה לכל. ומסכת זו היא בענין נדרי איסור. וחרמים כשם שהוא כולל חרמי בדק הבית כך הוא כולל נדרי האיסור. והך דהכא היינו נמי בנדרי איסור דאילו חרמי בדק הבית לא שייכי בהאי מסכתא אלא בסדר קדשים. ונדרי איסור הם באחד משלשה דרכים. עיקר הנדר וכינויו. וידות. עיקר הנדר. הוא שיאמר דבר זה אסור עלי בין שהתפיסו בדבר אחר בין שלא התפיסו זהו נדר האמור בתורה. אלא היכא שהתפיסו בעינן שיתפסנו בדבר הנדור ולא בדבר האסור. וכינוים וידות מפורשים במשנתינו עכ"ל: ומ"ש זהו נדר האמור בתורה ואף על פי שאין שם שבועה כלל ולא הזכרת שם ולא כינוי וע"ז נאמר בתורה (במדבר ל':ג') לאסור אסר על נפשו שיאסר על עצמו דברים המותרים. לשון הרמב"ם פרק א' מהלכות נדרים ומינה דדוקא שיאסור או שיתפיס אבל האומר נדר שלא אוכל אינו כלום. וכן מצאתי בתשובת מהר"ם אלשקר סי' ע"ה שכתב כן בשם תשובה להרמב"ם. וסיים בה היה הנודר עם הארץ פותחין לו פתח ממקום אחר כדי שלא יקלו בנדרים:

פרק א

משנה א

כל כנויי נדרים. כתב הר"ב בגמ' מוקמינן דמתניתין חסורי מחסרא וה"ק כל ידות כו' כל כנויי כו' ובריש נזיר מפרש הר"ב דח"מ והכי קתני כל כנויי כו' כל ידות כו' וזה עיקר. דאמר הכא בגמרא למ"ד כנויים לשון נכרים הוא [וכן פירש הר"ב במשנה דלקמן] דמתניתין פתח בכנויין שהן דאורייתא דמסתמא כיוונה התורה לכל לשון בני אדם. וידות לא אתיא אלא מדרשא ועוד סברת הגמרא דאע"ג דח"מ לא מחסרא רישא שאין אדם מחסר בראש דבריו אלא באמצען ומשום הכי נמי פריך בגמרא דכי היכי דפתח בכנויין לפתח נמי בפירושא דכנויין ומשני דזמנין מפרש התנא במאי דפתח וזמנין

בההוא דסליק וכמ"ש בריש מסכת שבת ולא מסיק בתר הכי דה"ק כל ידות כו' כל כנויי וכו' אלא למ"ד כנויין לשון שבדו חכמים מלבן הילכך פירושו דבנזיר הוא עיקר. ודידות נדרים כנדרים נפקא לן מהיקשא דנזירות א"נ מלנדור נדר א"נ מן כל היוצא מפיו יעשה כדאיתא בגמרא. ומ"ש הר"ב ידות נדרים כמו בית יד כו' וז"ל הרא"ש כמו בית יד הכלי שאינו עיקר הכלי והאוחז בה הכלי אוחז כולו עמו. וכך הנך ידות אינו גומר דבריו לפרש הנדר אלא התחלה בעלמא ומתוכו ניכר שדעתו לדור ומחשביה ליה כאילו גמר דבריו. ואע"ג דגמר בלבו לדור אי לאו דחשבינן להו כאילו הוציא בשפתיו לא הוי נדר כדאמרינן בפ"ג דשבועות דף [כ"ו ע"ב] אמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו:

וחרמים כחרמים וכו'. משום דנדר ושבועה גבי הדדי כתיבן (שם) [כל נדר וכל שבועת איסר א"נ כי ידור נדר לה' או השבע שבועה] תני להו לשבועות נמי הכא [מה שאין כן בריש מסכת נזיר] ואיידי תנא נמי לאינך כולהו. ונדרים דמתסר חפצא עליה דאומר קונם ככר זה עלי שעושה הככר עליו הקדש [ואף ע"ג דכתיב כי ידור דמשמע ליה דר"ל אגברא מ"מ כתיב כי ידור נדר דר"ל דמתפיס בנדור. תוספות] וגבי חרמים נמי אסר חפצא עליה [דגלי קרא (ויקרא כ"ז) ואשר יחרם מכל אשר לו משמע דהחפץ יהיה חרם. תוספות] תני להו גבי הדדי לאפוקי שבועה דקאסר נפשיה מחפצא [ואע"ג דגבי שבועה כתיב (במדבר ל':ג') או השבע שבועה [לאסור איסר על נפשו דמשמע דאסר חפצא עליה]. מ"מ גלי קרא(ויקרא י"ט) לא תשבעו דמזהר אגברא. תוספות]:

מודרני ממך כו'. כתב הר"ב שאומר מודרני ממך שאיני אוכל לך כו' וטעמא בגמרא משום דעל כרחין משנתינו סברה דידים שאינן מוכיחות לא הוי ידים. מדתני שאיני אוכל לך [ואי אמרת דמודרני מלתא באנפי נפשה ושאיני אוכל נמי מלתא באנפי נפשה] ליתני שאיני אוכל גרידא [וממילא ידענא דלאותו שמדבר אליו ומסרהב בו שיאכל עמו קאמר ועיין בפירוש הר"ב מ"ב פ"ב] אלא מדתני לך ש"מ דסברה מתניתין ידים שאין מוכיחות לא הוויין ידים. הרא"ש [ועמ"ש לקמן בשם הר"ן] הלכך כי אמר נמי מודרני ולא אמר שאיני אוכל לך לא משמע דבאכילה קאמר אלא דלא משתעינא בהדך. ואם תאמר כיון דלא מתסר עד דאמר מודרני ממך שאיני אוכל לך אמאי איקרי יד. כבר כתב הר"ן דטעמא משום דלא מסיק דבוריה למימר כקרבן. א"נ דלא אמר אסור בהדיא:

שאיני אוכל. ולא דמי לשאיני ישן שאיני מדבר כו' דריש פרק דלקמן דתנן דמותר [מדאורייתא] דהוי דבר שאין בו ממש. דהתם אין בו ממש לא בדבור ולא בשינה. אבל הכא מ"מ במאכל שהוא מזכיר יש בו ממש והוא קונם המאכל עצמו ענין זה שאני אוכל. תוספות. וכ"כ ג"כ פ"ה דכתובות דף נ"ט והביאו ברייתא דתניא קונם שלא אתן

תבן לבקרך אינו יכול להפר. והרא"ש כתב שאני אוכל לך כלומר בקונם יהא עלי מה שאוכל לך ול"ג שאיני אוכל לך שאין לנדר מקום לחול עליו ע"כ כלומר דהאי לישנא דשבועה היא דמיסר נפשיה אחפצא ועיין בריש פ"ב. וזה לפי דרכו שהוא מפרש דמתניתין קשיתיה דאפילו בדלא אמר קונם כלל אלא ממה שמסרהב ידעינן דלאסור מכוין וכמו שתראה מלשונו שכתבתי לעיל. אבל הר"ן מפרש דלמאי דאמרינן מתניתין קשיתיה [כלומר אי הוה [אמר] מודרני בלחוד] שצריך שיאמר קונם ולפי שאמר קונם ואמר שאיני. שהוא לשון שבועה הוה ליה נדר ולא נדר גמור והוי יד לנדר ועיין סוף פרק ג':

לך. פירוש משלך. ועיין בפרק ג' משנה י"א [*ומצינו לרש"י שפירש בפירוש החומש בפרשת וישלח על למי אתה. של מי אתה]:

מנודה אני לך. לשון הרמב"ם מי שאמר מנודה אני לך שאיני אוכל לך או שאיני טועם לך [וכו'] אבל התוספות כתבו דהכא א"צ לסיים שאיני אוכל דאין לספקו בהרחקת ד"א דא"ל בלשון נדוי לפי שאין אדם רגיל להזכיר לשון נדר לעצמו אלא אומר בפירוש להרחיק ארבע אמות ממנו והלכך כיון דאין לספק מנודה אני לך בהרחקת ד"א. א"כ ודאי לשון נדר הוא לשון נע ונד ומרוחק מהנאתו:

להחמיר. כ' הראב"ד [פ"א מה"נ] פירש לאכול בד' אמותיו. נראה מדבריו דלענין לאכול בד' אמותיו החמיר ר"ע ולא לענין לאכול משלו. ואין פירוש זה מוכרח במשנה. דאדרבה איכא למימר דלענין לאכול משלו אתנייה דומיא דמודרני מופרשני מרוחקני ממך שאיני אוכל לך דאתנו בהדה ולזה מטין דברי הרמב"ם בפשטן. ומדברי הטור נראה שמפרש בדעת הרמב"ם כפירש הראב"ד ז"ל. ב"י סימן ר"ו:

כנדרי רשעים. הך בבא נמי פירושא דידות הוא. ר"ן:

כנדרי רשעים נדר בנזיר כו'. לשון הר"ב אם אמר הרי עלי כנדרי רשעים שנדריהם נזיר וקרבן ושבועה אם אוכל ככר זו כו' וכן פירש לקמן בנדבות אם אמר כנדבות כשרים הריני נזיר והרי זה קרבן וכן פירש הרמב"ם ולפי זה רישא פשיטא ועיקרה משום סיפא דכנדרי כשרים וכו' אבל בגמרא מפרשינן באומר כנדרי רשעים הריני עלי והימנו כלומר אם אמר כנדרי רשעים הריני והיה נזיר עובר לפניו. וכתב הר"ן ולא איצטריך אלא משום סיפא דכשרים דלא מהני משום דבאומר כנדרי*) [כשרים] בטל ליה אבל כשאומר הריני אפילו אם לא אמר כנדרי רשעים מהני כדתנן בריש נזיר באומר אהא ע"כ. וכן אם אמר כנדרי רשעים עלי חייב קרבן. וכתב הר"ן דמסתברא [דוקא] כשהיתה בהמה מונחת לפניו. והכ"מ בפי"ד מהלכות מעשה קרבנות כתב דמדברי רמב"ם נראה דבעלי אינו

מצריך ואינו מוכרח. גם בהלכות נדרים כתב שדברי הרמב"ם סתומים. וכן אם אמר כנדרי רשעים הימנו משמע שלא אוכל ופירש הר"ן והיה ככר מונח לפניו גם בזה כתב ב"י סימן רל"ז שאין נראה כן מדברי הרמב"ם. ע"כ. וקמ"ל דאע"ג דלא מפיק שבועה מפומיה אפילו הכי הואיל ואמר כנדרי רשעים משתמע ודאי דהכי בעי למימר דרכן של רשעים הוא דאגב רתחייהו נודרים בנזיר בקרבן ובשבועה והא דלא אמר אלא כנדרי ואמרנו שבכלל זה אית ביה שבועה. הכי איתא בגמרא דר"פ בתרא דבלשון חכמים שבועות בכלל נדרים וכמו שכתוב שם בפי' הר"ב. ותימה להרמב"ם והר"ב שמפרשים למשנתנו בדרך אחר מפירוש הגמרא. ועוד דלדידהו כולה רישא לא אשמעינן ולא מידי. והרמב"ם בחבורו פרק א' מהלכות נדרים כתב האומר לחברו הרי עלי כנדרי רשעים אם אוכל לך שמנדריהם נזיר וקרבן ושבועה ואכל. חייב בכולן כו' אמר כנדרי רשעים הריני וכו' כנדרי רשעים עלי כו' כנדרי רשעים שלא אוכל ממנו וכו'. וכתב הכ"מ מ"ש כנדרי רשעים אם אוכל לך שמנדריהם נזיר כו' כלומר שפירש כן וזה הצעה למה שיכתוב אח"כ ע"כ. נראה מדבריו שרוצה לומר שזו הצעה היא אבל אינו עניין בפני עצמו להורות שאם אמר כן מה דינו שזה הענין לא נזכר לא במשנה ולא בגמרא אבל אח"כ מפרש והולך באיזו לשון הוא אומר דהיינו הריני עלי. והימנו. וזו אינו אלא הצעה והקדמה דמה בין רשעים לכשרים ואמר שרשעים מנדריהם נזיר כו' אבל בפרק י"ד מהלכות מעשה הקרבנות לא כתב הרמב"ם אלא בבא ראשונה האומר עלי כנדרי רשעים שמנדריהן נזיר וקרבן וכו' והביא שם הכ"מ לישנא דגמרא ולשון הרמב"ם מהלכות נדרים וסיים בהו וז"ל ונראה מדבריו שהוא מפרש שדברי המשנה הם כוללין שני חלקים האחד שאומר מנדריהם נזיר כו' השני הוא שלא אמר אלא כנדרי רשעים בלבד. עכ"ל:

כנדרי כשרים. כתב הר"ב שהכשרים יראים שלא לעבור בבל תאחר. פירש שהנדר הוא הרי עלי כדמסיק הר"ב וכיון שכן אפילו כשהוא בפתח העזרה אין נודרין דהא איכא חששא שמא תמות והוא חייב באחריות ואתי לידי תקלה בבל תאחר. תוספות בד"ה כהלל הזקן. ומ"ש הר"ב ונזהרין שלא להוציא שבועה מפיהם והא דכתיב (תהילים קי"ט:ק"ו) נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך ההוא לזרוזי נפשיה בעלמא שכבר הם מחוייבים לקיים את המצוה וכדי לזרז עצמו לקיים המצוה או שלא לעבור על לא תעשה שרי ליה למנדר ועל זה שנו נדרים סייג לפרישות. בפסקי הרא"ש וכ"כ הרמב"ם בסוף הלכות נדרים. ועיין מ"ש במ"ג פרק דלקמן:

וכנדבותם נדר בנזיר. מקשים בגמרא אדקתני נדר והא אמרת דאינן נודרין ומשני תני נדב בנזיר ובקרבן. ומ"ש הר"ב שהכשרים פעמים נודרים בנזיר בדוקא נקט לפי שלא שייך

בנזירות אלא נדר. ופירש הר"ן דנדר פירוש דבר שאינו בא לגמרי בנדבת הלב ונדבה פירש מה שאדם נודר יותר בנדבת נפשו ושמעשיו יותר רצויים ומש"ה אמרינן דנדר הוא הרי עלי לפי שאינו מתנדב לגמרי כיון שלא הפרישו עכשיו ונדבה הוא באומר הרי זו לפי שמתנדב ונדרו יותר רצוי וכיון שזהו פירושו של נדר ונדבה אף בנזיר אע"פ שאין הנדר של נזירות אלא בענין אחד [והיינו בלשון נדר] מי שהכוונה שלו רצוייה יותר קרוי נזירתו נדבה ומי שאינו רצויה כל כך קרוי נדר והרשעים כשנודרים בנזיר אין כוונתם רצויה לגמרי אבל הכשרים מתוך שכוונתם שלמה ורצוייה ואין בנזירתם שום נדנוד עבירה קרוי נזירתם נדבה ע"כ. וז"ל הרמב"ם בסוף הלכות נזירות האומר הריני נזיר אם אעשה כך וכך או אם לא אעשה וכיוצא בזה ה"ז רשע ונזירות כזו מנזירות רשעים הוא אבל הנודר לה' דרך קדושה ה"ז נאה ומשובח ועל זה נאמר (במדבר ז') נזר אלקיו על ראשו וכו':

משנה ב

קונם. שאמר קונם ככר זה עלי. רש"י:

הרי אלו כנויין לקרבן. פירש הר"ב לשונות של גוים הם. לשון רש"י דף ג' והני קחשיב להו והוא הדין לכל לשון הנודר אדם מיחייב והא דקא מנו חכמים הני לשונות משום דבהני לשונות בקיאי ע"כ. והר"ן כתב בריש פירקין דמאי דפריש הני טפי משאר לישני ולא אמר הנודר בכל לשון הרי זה נדר דרבותא אשמועינן דלא מיבעיא בלשונות גוים שהם לשונות גמורים שהנודר בהם נדרו נדר אלא שאפילו בלשונות שאינם גמורים שהרי לשון הקודש הוא אלא שנשתבש וסד"א שהנודר בהן לא יהא נדר כיון שאינו לשון גמור בפני עצמו קמשמע לן. ע"כ. ועיין מ"ש בריש מסכת נזיר. ומיהו הכל לפי המקום והזמן בין בכנויים שהזכירו או שלא הזכירו וז"ל הרמב"ם סוף פ"א מהל' נדרים וכן כל כיוצא בזה הולכים אחר לשון כלל העם באותו מקום ובאותו זמן. וכך כתב בריש הל' נזירות. ובפ"ב מהלכות שבועות:

כנויין לקרבן. להתפיס בקרבן דאכינויים דרישא קאי לפרושי. ומשום דסתם נודר מתפיס בקרבן שהוא דבר הווה ומצוי נקט הרי אלו כנויין לקרבן. הרא"ש:

חרק. האומר ככר זה עליך חרם [צ"ל חרק] רש"י ועיין משנה ד' פ"ב:

נזיק. שאומר הריני נזיק אם אוכל ככר זה. רש"י:

שבותה. שלא אוכל ככר זה. רש"י. והא דלא נקט כינויי שבועה קודם כינויי נזיר כמו במשנה דלעיל אכתוב בסמוך:

נדר במותא. פירוש נשבע ומשום דקאי בנדרים נקט לשון נדר כדלעיל [בגמרא דף ח'] האומר אשנה פרק זה נדר גדול נדר וכו' ומשום דבמוהי אינו מענין שבותה שקוקה דהוו להו ל' גוים ובמוהי אינו מענין אותן כנויין אלא לפי שהוא לשון שבועה הפסיק ושנה ביניהן נדר [וז"ל הר"ן משום דשבותה שקוקה נגזרים משבועה מה שאין כן במומי ולפי שהן כנויין חלק ביניהן בנדר] ומה שהקדים נזירות לשבועה משום דבעי למתני גבי הדדי אותם שיש ביניהם ג' לשונות של כינויים. הרא"ש. ועיין עוד מזה בסמוך:

במותא. וגירסת הרמב"ם בפ"ב מהל' שבועות במוהא ומפרש נמי שהוא כינוי בלשון תרגום. וגירסת טור סימן רל"ז מומי או אומי ובלא בי"ת דוקא. והגירסא בנוסח משנה דגמרא במוהי וכן גירסת הר"ן ומפרש דבמוהי כינוי למשה בשבועת משה כדכתיב (שמות ב':כ"א) ויואל משה והכי איתא בירושלמי. ומש"ה תנן נדר במוהי דאילו אמר שבותה שקוקה במוהי היה משמע דאמר במוהי בלחוד ומש"ה תנן נדר לאשמעינן דבעינן שיזכיר נדרו של משה דהיינו שבועה וה"ג בברייתא במומתא דאמר מוהי. ע"כ:

משנה ג

האומר לא חולין לא אוכל לך. וכך היא גירסת הרמב"ם בפירושו ומפרש שכל מה שאוכל לך לא יהיה חולין והוא כאילו אמר כל שאוכל לך יהיה קרבן. ע"כ. אבל גירסת הר"ב לחולין שאוכל לך. וכן היא גירסת הרמב"ם בחבורו וגירסת הפוסקים. וכתב הרא"ש שכן משמע לשון הגמרא דקאמר עלה סברוה מאי לחולין לא חולין ליהוי אלא קרבן [משמע דסיומיה הוא שאוכל לך] וגם מתניתין מוכחת דכל הני דמתניתין אשאני אוכל לך דרישא קיימא ע"כ:

לא חולין לא אוכל לך כו' אסור. טעמא משום דמכלל לאו אתה שומע הן שכן משמעו לא חולין אלא קרבן וגירסת הר"ב נמי לחולין כמו לא חולין אלא קדש ולפי מה שאכתוב לקמן דכולה מתניתין רבי יהודה היא והר"ב כתב דאין הלכה כמותו ניחא דא"כ ככולה מתניתין לית הלכתא והיינו כמו שפסק במ"ד פ"ג דקדושין דלית לן מכלל לאו אתה שומע הן אבל לפי שלא פירש כן הר"ב דכולה מתניתין ר' יהודה היא נוכל לומר דברישא קי"ל דהלכה היא ולא אתיא כר"י ולא קשיא שאפשר שדעתו דטעמא דמתניתין לא הוה משום דמכלל לאו אתה שומע הן אלא כמ"ש כ"מ ריש הלכות נדרים וכן בב"י סימן ר"ד להרמב"ם דסובר דכיון שאומר לחולין שמשמעו לא חולין ממילא משמע דקרבן יהא דהאומר דבר זה אינו מותר ממילא משמע שהוא אסור ע"כ. ולגירסא שנייה לא חולין לא אוכל לך אע"ג דהרא"ש כתב דכשמסיים לא אוכל לך הוי מוכח דמכלל לאו כו' כיון שבא לאסור ובהא כ"ע מודו דאמרינן ביה מכלל לאו כו' וא"כ ל"ק אפסק דלעיל

הא ליתא. דאי הגירסא כן במשנה. אף הרא"ש לא יוכל לכתוב כן. דהא הגמרא מוקי למתניתין כמ"ד מכלל לאו כו' ולהרא"ש הך אוקימתא קיימא הלכך אין לנו במשנתינו בין לגירסא זו ובין לגירסא זו אלא באחת משני הדרכים שכתבנו אי דאתיא כמ"ד מכלל לאו כו' ואין הלכה כמשנתינו. ואי דהכא לאו מטעמא דמכלל לאו כו' הוא כלל:

לא כשר ולא דכי. אריש קאי דמסיים שלא אוכל וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ולגירסת הר"ב מסיים שאוכל לך וכ"כ הרמב"ם בחבורו. ואיכא למתמה לגירסא זו דאמאי גרס לחולין בפתח והדר תני לא כשר. והוה ליה למתני באינך נמי דכוותיה בלמ"ד לחוד. וכן דברי הר"ן דגרסינן להו בלמ"ד וכ"ש לדעת הרא"ש דמחלק בין למ"ד בפתח ולמ"ד בחולם וסובר דכשהוא בחולם כ"ע מודו ואין כאן ענין למכלל לאו כו' אלא דממילא משמע דמה שאינו מותר שהוא אסור וכ"כ התוספות א"כ הוה זו ואין צריך לומר זו. ואפשר לתרץ דהכי קתני האומר לחולין בפתח נעשה כאומר לא כשר בחולם דבהא כולי עלמא מודו להרא"ש וא"נ להרמב"ם דאין חלוק בין למ"ד פתוחה ללמ"ד חולם מ"מ משתמע יותר כשהיא בחולם שר"ל לא ולפיכך ה"ק לחולין בפתח נעשה כלא כשר בחולם:

ולא דכי. כתב הר"ב לא מותר כמו איל קמצא דכן בעבודה זרה פ"ב דף ל"ז. והיא מ"ד פרק בתרא דעדיות. ומ"ש ואנן קי"ל דאין מתפיסין כו' בריש פרק דלקמן מפורש. וכן מ"ש התנן סתם נדרים להחמיר. שם מ"ד:

טהור. פירש הר"ב אם אמר לא טהור כו'. וכתב הר"ן ומשום דתנא למ"ד בדכי לא חש למתנייה בטהור. דמלתא פשיטא הוא דדכי וטהור שוה להדדי דחד ענינא הוא עכ"ל. ומ"מ קשיא ל"ל למתני תרווייהו. והרא"ש מפרש טהור וטמא אם אומר טהור או טמא שאוכל לך דהיינו קדשים שנוהג בהם טומאה וטהרה:

וטמא נותר ופגול. כתב הר"ן ובהני לא שייך למ"ד פתוחה בתחלתן דאדרבה אי אמר להו בלמ"ד איכא למימר דלהתירא קא מכוין ובהני נמי אע"ג דלא אמר בהו כ"ף הדמיון מתסרי. שכיון ששמו מורה אסור. בלא כ"ף נמי מתסר לכ"ע. ועיין מ"ש על כאימרא כו':

טמא. להר"ן ניחא דקמ"ל אפילו בלא כ"ף ולא קשיא דכ"ש הוא מלא טהור והתוספות כתבו דסד"א דדוקא לא דכי שהזכיר טהרה קצת שייך אקרבנות שצריכין לנהוג בטהרה אבל טמא בהדיא ה"א אדרבה משתמע דבר שנוהגין בו טומאה דהיינו חולין קמ"ל. דכקרבן טמא קאמר ועיין מ"ש בריש מתניתין דלקמן:

נותר ופגול. אע"ג דהוי דבר האסור דמתפיס בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופגול. גמרא:

אסור. לפי שהתחיל בכ"ף הפסיק באסורה. הרא"ש:

כאימרא. פירש הר"ב כשה של קרבן דסתם נדרים להחמיר. ועוד דמשמע דמשה הידוע קאמר הר"ן:

כאימרא. וכו' בכ"ף דהני כולהו אין שמן מורה על שם איסור. הר"ן. וכתב עוד הר"ן א"נ טעמא דבלא כ"ף משמע דנשבע בחיי אימרא וכן אשארא ע"כ. וקשיא עצים מאי חיי שייך בהו. מיהו הר"ב מפרש במשנה דלקמן ג"כ טעמא דחיי וקתני גבייהו מנחה וע"ש:

כדירים. פירש הר"ב כלשכת העצים או כלשכת הטלאים וכתבו התוספות לפי ששני עניני דירים הם. נקט לשון רבים כדירים. ועיין לקמן מ"ש בדבור כמזבח:

כעצים. לשון הר"ב כגזרי עצים. ולשון הרא"ש שני גזרי עצים ע"כ והיינו כדתנן בספ"ו דשקלים האומר הרי עלי עצים לא יפחות משני גזרי עצים להכי תני עצים לשון רבים:

כאישים. פירש הר"ב כקרבנות כו'. ופירשו התוספות שנקראים אשה ריח ניחוח והרא"ש מפרש כאישים כקרבנות*) ירושלים כאש המזבח ע"כ. ואפשר דלשון אישים שהוא לשון רבים דייק לפרש דתנא כולל לתרוייהו ותוספות בשם ירושלמי פירש שלהבת של אש על המזבח. ועיין במשנה ה' פרק בתרא דביצה:

כמזבח. פירש הר"ב כקרבנות וכן כהיכל. וכן כירושלים כך כתב הרא"ש בשם ירושלמי וכתב דהכי מסתברא דהא לא קאמר כחומות ירושלים ע"כ. ולפי דכירושלים ר"ל כקרבנות הה"נ למזבח ולהיכל ששנויים גבי ירושלים אע"ג דאינהו ודאי דבר הנדור הן כמו כדירים דלעיל דלא פירשו כטלאים שבדירים או כעצים שבהם. והר"ן מפרש כדירים כקרבנות שבדירים:

הרי זה נדר בקרבן. משום דסתם נודר בקרבן הוא מתפיס. הרא"ש. וכמ"ש בריש מתניתין דלעיל:

רבי יהודה אומר האומר ירושלים לא אמר כלום. כתב הר"ב ות"ק פליג עליה כלומר ומתניתין דתנן כירושלים וכן כולהו בכ"ף. רבי יהודה היא ולא ת"ק. והכי אמרינן בגמרא דכולה מתניתין ר"י היא דרישא דמתניתין לחולין כו' נמי רבי יהודה היא דהא שמעינן לר"מ בפרק ג' דקדושין משנה ד' דסבירא ליה דלא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן אלא רבי יהודה היא דהוא בר פלוגתא דרבי מאיר בכל מקום. הרא"ש]. והכי קאמר שר' יהודה אומר וכו' וכבר כתבתי בריש מתניתין דהב"י מפרש לרישא דאתיא כב"ע והך אוקימתא לקושטא דמלתא ליתא ומ"מ נראה ודאי דמציעתא ר' יהודה היא אפילו לקושטא דמלתא דהא שמעינן דמציעתא תני דוקא בכ"ף והיא סברת ר"י. ובדברי הר"ב אין הכרע כבר כתבתי בזה בריש משנתינו:

משנה ד

קרבן עולה מנחה חטאת וכו'. וכתב הר"ב כל הני קרבנות חובה הם דעולה ומנחה משכחת לה בתמידין ובמוספין ושלמים משכחת להו שלמי צבור דביכורים א"נ שלמי נזיר. ומ"ש הר"ב וסד"א דאין זה נודר בדבר הנדור כלומר קמ"ל דהוי דבר הנדור ומטעם שמפרש ברפ"ב ומסתבר לפרש קרבן עולה כו' דקרבן לאו מלתא באנפי נפשיה הוא דביה לא שייך לומר דחובה הוא. ומיהו נראה דמ"מ משום פלוגתא דר"י דבעי כ"ף נסיב ליה ומ"מ איכא למידק דבשלמא חטאת ותודה שהם באים חובה ניחא דאיצטריך לאשמועינן. אבל עולה ודדמי ליה שהם באים בין בנדר בין בחובה למאי איצטריך ליה הא כבר שמעינן לה מדלעיל דכל לישנא דמשתמע לתרי אפי דהולכים להחמיר. ונ"ל דהכא איצטריכו ליה דסד"א דהואיל ופרט לאלו מיני קרבן דמש"ה פרט להו להתפיס במילי דחובה דוקא וכעין מה שכתבתי במתניתין דלעיל אטמא בשם התוספות:

שאני אוכל לך. הכי גרסינן דאי שאיני אוכל לך הא תנן במתניתין ב' פ"ב קרבן לא אוכל לך מותר וכן מוכח מסיפא דתנן קרבן שאוכל לך ופירשו דלא איצטריך ומיהו בזה י"ל דלא איצטריך משום דבמכ"ש הוא. ועוד עיין מ"ש במשנה א' בשם הרא"ש ועיין בספ"ג:

רבי יהודה מתיר. כתב הר"ב משום דאמרן בלא כ"ף דמי לנשבע בחיי הקרבן. ואיכא למידק מנחה שאינה באה מבעלי חיים מאי נשבע בחייו שייך ביה. ולשון הרא"ש במשנה ב' פ"ב גבי שבועה שלא אוכל לך כתב. ולא אמרינן בחיי שבועה קא משתבע כדאמרינן בקרבן ובמנחה בפרק קמא משום דשבועה לית בה ממשא ולא שייך למימר בה בחיי שבועה עכ"ל. משמע דחיי דאמרינן לאו חי מרגיש אמרינן אלא כל דבר יש ממשי קורא לה חי בל' בני אדם. ולפיכך אמרינן בנדר דבהני משתבע:

רבי יהודה מתיר. פירש הר"ב משום דאמרן בלא כ"ף דמי לנשבע כו' ועיין מ"ש ברפ"ב דנזיר. וכתב הר"ן במתניתין דלעיל אמאי פליג ר' יהודה הכא והרי הני שמן מורה איסור ומאי שנא מפגול ונותר. [דהא אוקימנא לכולה מתניתין דלעיל כר' יהודה] לאו קושיא היא שאלו אע"פ ששמן מורה איסורן. מ"מ אין שמן על שם איסורן שהאומר בהמה זו עולה או חטאת אינו מתכוין בשם זה אסורא אלא שצריך לעשות ממנו דיני עולה או חטאת מה שאין כן בפגול ונותר. ששמן עליהן משום איסור בלבד. ע"כ:

הקרבן כו' אסור. כ' הר"ב הא דתנן בפ"ב הקרבן שאוכל לך מותר. התם הא קרבן קאמר דמשמע חיי קרבן. וכן בגמרא סוף פירקין איתא הא קרבן וכן לשון הברייתא בגמרא הא קרבן וז"ל התוספות הא קרבן בשתי תיבות בחיי קרבן קאמר והכי משמע הא הנה בקרבן אני נשבע והקרבן שאמר בתיבה א' אסור דלא שייך לומר שהוא לשון שבועה

כיון דאמר לה בתיבה אחת ומתניתין נמי דייקי דמיירי בתיבה אחת דומיא דקרבן אע"ג דהעבודה הוה לשון שבועה אף כי [הוא] בתיבה אחת שאני הכא כיון דבלשון נדר קא"ל דקאמר הקרבן שאוכל לך אין לפרשו בלשון שבועה ע"כ. ול"נ דמהעבודה לא קשיא דלאו שבועה היא אלא שכך הרגיל עצמו כדי שלא לישבע דומה למה שפירשתי בהמעון הזה במשנה ט' פ"ב דכתובות וגירסת הב"י הי' קרבן בציר"י דמשמע חי קרבן. אלא שהחליף חי"ת בה"י וכן גירסת הרמב"ם והרא"ש:

לקרבן לא אוכל לך ר"מ אוסר. כתב הר"ב דנעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. הכי איתא בגמרא וכלומר אע"ג דר"מ לית ליה מכלל לאו כו' הכא נעשה כאומר לקרבן. פירש בשב"א. ולישנא דנעשה מוכח דלפי האמת אינו אומר בשב"א אלא נעשה וכן דעת ר"ת בתוספות דלעולם בפת"ח אומר אלא נעשה כו' וכן משמע לשון הרא"ש שם בגמרא אע"ג דבריש מתניתין ג' לחולין שאוכל לך פליג ר"מ לאחד מן הפירושים שכתבתי מחלק הרא"ש דהכא דמסיים לא אוכל לך מוכח דלאסור בא ולדבריו במשנה ב' פ"ב דלקמן דתנן לא קרבן לא אוכל לך מותר צריך לחלק כיון דאומר לא קרבן בחול"ם ליכא לפרושי כלל דהוי כמו בשב"א ודלקרבן יהא אלא שאתה צריך לבא עליו במכלל לאו כו' כלומר מה שלא אוכל לא יהא קרבן אבל מה שאוכל יהא קרבן והא לית ליה לר"מ. אלא דקשיא לי דמתוך לשונו של הרא"ש משמע דכי מסיים לא אוכל לך אית ליה לר"מ מכלל לאו כו' שכ"כ ואע"ג דלר"מ כי אמר לחולין בפת"ח לא אמרינן מכלל לאו כו'. ה"מ כי קא מסיים שאוכל לך אבל הכא דמסיים למלתיה לא אוכל לך משמע שפיר דלאסור בא. מכלל לאו כי האי דמוכח אית ליה שפיר לר"מ ע"כ. ומיהו לקמן פ"ב כתב הרא"ש בזה הלשון לקרבן לא אוכל לך אשמעינן דשני ליה לר"מ בין לקרבן בשב"א. בין לקרבן בפת"ח ע"כ. מזה מוכח דלקושטא דמלתא דלעולם אית ליה לר"מ דלקרבן בפת"ח מותר משום דליכא למיסר אלא מטעם דמכלל לאו כו' והכא במתניתין דאוסר ר"מ מיירי באומר בהדיא בשב"א. וזו היא ראיה גדולה אלי שכן היא סברת הרא"ש יותר משתי הראיות שהביא הב"י להוכיח דלקושטא דמלתא לא אמר הרא"ש דבפת"ח כמו בשב"א. וכתב הב"י דיש לפרש נעשה כאומר דלאו דוקא אלא היינו לומר דבאומר לקרבן בשב"א הלמ"ד מש"ה אסר ר"מ אבל בפת"ח משרי שרי ע"כ. ואשכחן בסוף פירקין דאמרינן באומר. והוא כמו נעשה. ועיין עוד מזה במשנה ב' פ"ב:

לא אוכל לך. כתב הר"ן וה"ה דאי אמר לקרבן שאוכל לך דמשמע שפיר לקרבן יהא מה שאוכל לך והאי דלא עריב האי בהדי הני דרישא דלתני הקרבן כקרבן קרבן לקרבן שאוכל לך אסור משום דהנהו תלתא הקרבן כקרבן קרבן דוקא כי אמר שאוכל אסור

אבל כי אמר לא אוכל שרי [ועיין מ"ש במשנה ב' פ"ב] אבל כי אמר לקרבן אפילו אמר לא אוכל אסור:

רבי מאיר אוסר. כתב הר"ב ואין הלכה כר"מ. וכ"כ הרמב"ם בפירושו גם הב"י ס"ס ר"ד כתב על דברי הרמב"ם שבחיבורו דלא פסק כהך דהכא משום ההוא סתמא דפ"ב דתנן לא קרבן לא אוכל לך מותר וכל זה צ"ע דמאי דאסר הכא ר"מ כ"ש לבר פלוגתיה דאסור. ולר"מ הוא דאיצטריך לאשמועינן דאע"ג דלא סבר מכלל לאו כו' אפ"ה בכי הא מודי דאסור ומטעם דנעשה וכפי הפירושים שכתבתי לעיל. וכ"כ התוספות בהדיא דכ"ש לרבנן אלא רבותא לר"מ אשמועינן ומלתא דפשיטא היא. וכיון שכן. היאך שייך לומר אין הלכה. וליכא למימר דהכי קאמרי דאין הלכה כר"מ במה שסובר דוקא בכה"ג ולאו במכלל לאו כו' דאנן אפילו במכלל לאו לא פסקינן כוותיה דליתא כמ"ש במשנה דלעיל דהר"ב פוסק כר"מ דלית ליה מכלל לאו כו' בפ"ג דקדושין וכן דעת הרמב"ם שם בפירושו גם כבר כתבתי לעיל בשם הבית יוסף דס"ל דהרמב"ם מוקים למתניתין דלעיל אפילו כר' מאיר משום דקי"ל כוותיה דלית לן מכלל וכו'. וא"כ קשיא טובא מאי האי דקאמר אין הלכה כר"מ. וכן מ"ש הבית יוסף דהרמב"ם לא חש להך דהכא מההוא סתמא דלקמן. ועוד שהרי אכתוב לקמן דגמרא רמי לה אמתניתין דהכא. ומשני התם דקאמר לא בחול"ם [א"נ בפת"ח למאי דאסיקנא לעיל בסמוך דהכא דוקא בשב"א] ואם כן הך דהכא ל"פ אדלקמן. וליתא מ"ש הב"י. [וכן יש ט"ס בדבריו שכתב וז"ל ומ"ש הרמב"ם דבאומר לקרבן לא אוכל כלומר בשב"א הלמ"ד דשרי דהא אע"ג דאסר ר"מ בפת"ח הלמ"ד שרי בשב"א הלמ"ד ע"כ. וכבר מבואר ממ"ש לעיל דבשב"א אסור טפי הלכך במקום שב"א צ"ל פת"ח ובמקום פת"ח צ"ל שב"א]. וכן בכ"מ חזר בו מהך סברא שכתב על דברי הרמב"ם שכתב ב' פעמים לקרבן לא אוכל לך דמותר ומפרש דחדא בפת"ח וחדא בחול"ם כלומר אבל בשב"א אסור כהך מתניתין דהכא וכאוקימתא דלעיל דדוקא בשב"א. וכתב איכא למידק למה השמיט רבינו לקרבן לא אוכל לך בשב"א תחת הלמ"ד דאסור דאתמר בגמרא וצ"ע. עכ"ל. הרי שסובר דמתניתין לא פליגי אהדדי ותרוייהו הלכתא נינהו אלא שהניח בצ"ע למה השמיט הרמב"ם להך דהכא אבל לפי לשונו של הרמב"ם בפירושו אין מקום עיון למה פסק דלא כר"מ ולמה השמיטו ג"כ מחבורו שכתב וז"ל ור"מ אומר שפירוש לקרבן גם כן שלא יהיה קרבן הדבר שלא אוכל לך אבל הדבר שאוכל לך לקרבן יהיה לפיכך לא אוכל לך אסור עכ"ל. הא קמן בהדיא דס"ל דר"מ דהכא סובר דאמרינן מכלל כו' והך סתמא דלקמן פליגא וכר"מ דקדושין אתיא וכן הלכה ותרי תנאי נינהו אליבא דר"מ וזהו דבר שאין בו שום ספק שזו היא דעת

הרמב"ם בין בפירושו בין בחבורו. אלא דאכתי קשיא סוגית הגמרא דמוקים בהדיא לתרי מתניתין כחד תנא ודאית ליה הא אית ליה הא. ועל כרחינו [צריכין אנו] לומר דסוגיא זו לא גרס לה הרמב"ם ואע"ג דגרסינן הכי בדף י"א ושנוי בדף י"ג ומשולש בפ"ב דף ט"ז אבל מה נעשה שדבריו מראים באצבע בין בפירושו בין בחיבורו דמפרש למתניתין דהכא דטעמא דאסר ר"מ משום דמכלל לאו כו'. והנה אע"פ שהלצתי בעד הרמב"ם*) עדיין קשה לדעת הר"ב כי הוא כתב בהדיא סוגיא דמוקים לר"מ דהכא מטעם דנעשה וכו'. וא"כ משניות דהכא ודלקמן לא סתרן אהדדי ותרווייהו ס"ל דלית לן מכלל לאו כו' וכך פסק ג"כ בקדושין והיאך פוסק בכאן דלא כר"מ וזה צ"ע:

קונם פי מדבר עמך וכו' אסור. כתבו התוספות דר"י נמי פליג בהא דכיון דסבירא ליה דקרבן בלא כ"ף הדמיון לא הוי נדר ה"ה בלשון קונם בלא כ"ף דמותר (דטפי) [צ"ל דקונם פי] לא עדיף מלשון קרבן עצמו ור"י פירש דאומר קונם יש לפרש לשון פעולה כמו מקונם ובלשון פעולה מודה ר"י. ע"כ:

פי מדבר עמך. כתב הר"ב ואע"ג דאין נדרים חלים על דבר שאין בו ממש כו' מ"מ כשאומר קונם פי מדבר עמך אסור הפה מלדבר כו' גמרא. ופירש הר"ן קונם פי מדבר משמע דקונם קאי אדיבור ומשמע נמי דקאי אפה הלכך כיון דסתם נדרים להחמיר אמרינן דאפה קאי ופיו דבר שיש בו ממש הוא ודכוותה בגמרא דאמרינן באומר ופירושו נעשה כאומר ועיין מ"ש במ"ד בפרק בתרא וכתב עוד ובדין הוא דהוה מצי למימר דאפילו אי קאי קונם אדיבור אסור מדרבנן דהנדרים חלים מדרבנן אפילו על דבר שאין בו ממש כדאיתא לקמן ברישׁ פ"ב אלא קושטא דמלתא מתרץ ליה דאפילו מדאורייתא נמי אסור ע"כ. וענ"ל בזה דאי מדרבנן ה"ל למתני ה"ז בלא יחל כדתנן לקמן ועוד דא"כ תרתי למה לי:

בגמרא מי איכא לאסוקי אדעתא הכי הא קתני סיפא האומר לאשתו כו' פותחין לו מכלל דרישא לא בעי שאלה אלא מחוורתא חולין ממילא נסבא כלומר כדשני מעיקרא דאיידי דקתני כבשר חזיר כו' דמותרת תני נמי להך אע"ג דלא איצטריך ואם כן הוה ליה להר"ב לפרש כתירוץ דאיידי. הלכך נ"ל דבספר גמרא דהר"ב לא היתה גירסא זו דומי איכא לאסוקי כו' והרי הרא"ש כתב בפסקיו אסיפא דהאומר לאשתו וכו' ודוקא המדיר אשתו כו' אבל הנך דרישא לא מדקתני סיפא דמתניתין הכי מכלל דרישא לא בעי שאלה ע"כ. משמע מלשונו דדברי עצמו הם ונמצא שגם הוא אינו גורס כן בגמרא דאי גורס ליה הל"ל משמיה דגמרא והכ"מ בפ"ב מהל' נדרים הביא דברי הרא"ש ותמה עליהם למה כתב מעצמו ולא משמא דגמרא ואין זו תמיה קיימת אבל נקל לדחותה

ממאי דאמרן דחלוף גרסאות שכיחי טובא. ובזה ג"כ אין מקום כלל למה שתמה הכ"מ על הרמב"ם שהוא פוסק בכל אלו דרישא. דצריך שאלה. דסובר דמאי דתנן בסיפא קאי אכולה מתניתין. ותמה עליו הכ"מ מהאי דגמרא דמי איכא לאסוקי כו' והניח בצ"ע. ואני אומר דמהרא"ש נשמע להרמב"ם ג"כ ודתרוייהו לא גרסי להאי דמי איכא כו' ואין בגירסתם אלא שינויא קמא איידי קתני ורבינא אמר לסימנא כו' שכתבו הר"ב אבל ומי איכא כו' ל"ג להו. ובהא קמפלגי הרא"ש והרמב"ם דהרא"ש פסק כרבינא דבתראה הוא ועוד דסיפא דייק כוותיה. והרמב"ם פוסק כסתמא דגמרא דמשני איידי. ולענין הסיפא דקתני בה ליכא דיוקא. דאדרבא איכא למימר דנטר עד סיפא למימר דאכולהו דלעיל קאי. וכמ"ש גם הכ"מ לתרץ הך אליבא דהרמב"ם. וזה נראה פשוט בעיני. דהרמב"ם והרא"ש לא גרסי ומי איכא לאסוקי וכו'. ומוכרח מדבריהם ואין צריך עיון עוד. ובזה מיושב גם כן שהר"ב לא פירש כמסקנת גירסא דידן:

פרק ב

משנה א

כבשר חזיר כו'. כל מיני אסורין קתני. אסורין באכילה כבשר חזיר. ואסורים בהנאה כע"ז. ואסורים בהנאה שאין להן בטלה כעורות לבובין שהן תקרובות לע"ז ואין להם ביטול. ותנא נמי שאסורים באכילה בלבד. ויש בהן טומאה כנבלות. ושטומאתן חמורה בכעדשה כשקצים ורמשים. הר"ן:

כעורות לבובין. פירש הר"ב היו נוקבין וכו' ומוציאין הלב ומקריבין אותו לע"ז וכו' ועיין במ"ג פרק ב' דמסכת עבודה זרה:

כרמשים. כדכתיב (ויקרא י"א) ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ:

כחלת אהרן וכתרומתו. שאף על פי שחל איסור ע"י קריאת שם לא מיקרי דבר הנדור דהא מעיקרא נמי הוא אסור משום טבל ופיו לא אסר אלא התיר שהוציא השירים מידי טבל. פירוש הרא"ש פרק קמא דף י"ב:

מותר. כתב הר"ב דאמר קרא איש כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור ולכך אינו אוסר עליו האכילה באמרו הרי הוא כבשר חזיר וכע"ז ואסר עליו כשאומר כקרבן לפי שהוא יכול לדור קרבן ולומר על מה שירצה הרי זה קרבן ויהיה קרבן ואי אפשר שידור ויאמר על שום דבר ה"ז בשר חזיר או ע"ז וכו'. [הרמב"ם]:

מותר. משום דקבעי למתני האומר לאשתו כו' דצריך [פתח] ואי לא הדר ותני הרי זה מותר לא ידענו ואלו מותרין דרישא כלומר שהן מותרין בלא פתח אהי מינייהו קאי אי אכולהו אי אתרתי מינייהו. הר"ן:

האומר לאשתו הרי את עלי כאמא. הה"נ במתפיס בשאר איסורי הנאה בע"ז וערלה וכלאי כרם ובברייתא תניא נמי בגמרא וכו' אלא האי דנקט כאמא חדא דאית בה תרתי אשמעינן. חדא דאע"ג דמתפיס בדבר האסור בע"ה מדרבנן צריך פתח ואשמועינן תו דצריך שיהא ממקום אחר אבל אין פותחין לו בכבוד אמו כלומר אילו היה יודע שלא יהא כבוד לאמו בכך לא היה נודר דלא תימא נהי דאין פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו ה"מ בנדרים דאורייתא אבל האי דליתא אלא מדרבנן פותחין קמשמע לן דלא. ודוקא במדיר אשתו ומתפיס בדבר האסור צריך פתח מפני שדרכו לאסור את אשתו מתוך ההקפדה ואי שרית ליה בלא פתח כי מתפיס בדבר האסור אתי למשרי נמי אפילו מתפיס בדבר הנדור אבל שאר נדרים מתוך שאינן מצויין כל כך לא גזרו בהן ואין צריכין שאלה. הר"ן:

פותחין לו פתח כו'. פירש הר"ב ולא סגי בכדו וכו' עיין מ"ש בזה בסוף פירקין בס"ד:

ממקום אחר. מ"ש הר"ב בכדו תהית פירש הר"ן פ"ג דף כ"א כלום אתה מתחרט חרטה דמעיקרא מלשון תוהה על הראשונות. ומ"ש לבך עליך פירש"י שם כלומר עומד אתה על דעתך הראשונה שרצונך עדיין באותו הנדר:

שלא יקל ראשו. עיין סוף פרקין:

קונם שאיני ישן כו'. כתב הר"ן בכולהו גרסי' שאני בלא יו"ד ובשבועות גרסי' שאיני ביו"ד משום דנדרים מתפיס חפצא אנפשיה תני להו בלשון שאני כלומר מה שאני ומשום דשבועות אסר נפשיה תני להו בלשון שאיני ביו"ד עכ"ל הר"ן. וכך כתב הכ"מ בפ"ה מהלכות נדרים להגיה בכל הני שהעתיקה הרמב"ם שאני בלא יו"ד. ואני תמה שגם הטור סימן רי"ג העתיק ביו"ד. ואף הכ"מ עצמו בש"ע שלו העתיקם ביו"ד וצ"ע. ועמ"ש בריש פ"ק גבי מרוחקני ממך שאיני אוכל לך ועיין במשנה דלקמן ועיין סוף פרק ג':

קונם שאיני משמשך. כתב הר"ב בגמרא מקשים והא משועבד לה כו' עי' מ"ש ברפ"ז דכתובות. ומ"ש הר"ב ומשני כגון דאמר הנאת תשמישך עלי קונם. כתב הר"ן וא"ת אמאי מתסר והא מצות לאו ליהנות נתנו [כדכתב הר"ב במשנה ג' פרק ד'] וי"ל דכי אמרינן מצות לאו ליהנות נתנו ה"מ לומר שאין קיום המצות חשוב הנאה אבל מכל מקום אי מתהני גופיה בהדי דמקיים מטה הנאה מקריא. ומשום הכי אמרינן בפרק ראוהו ב"ד (ראש השנה כח.). הנודר הנאה מן המעיין טובל בו בימות הגשמים אבל לא

בימות החמה ע"כ וכתב עוד הר"ן דהא דאיני משמשך שאינו אלא מדרבנן דומיא דשאיני ישן כו' וא"ת היכי חייל נדרא דיליה דליתיה אלא מדרבנן בעלמא לאפקועי מצות עונה ומצות פריה ורביה י"ל כיון דנדר מיהא חייל ממילא פקעי להו הנך מצות. דחכמים מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה ע"כ [ועיין רפ"י דיבמות]. אבל התוספות כתבו דאיני משמשך מדאורייתא ומתניתין לצדדין קתני גבי שאיני ישן הוי בבל יחל דרבנן וגבי שאיני משמשך הוי דאורייתא ע"כ וצריך לומר דמיירי באומר קונם גופך עלי מתשמיש ודומיא דסוף פרק דלעיל והרמב"ם בפ"ג מהלכות נדרים כלל לאיני משמשך בהדי הני דמדרבנן ולא כן הטור בסימן רי"ג:

הרי זה בלא יחל. פירש הר"ב מדרבנן. גמרא דתניא דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם שנאמר (במדבר ל׳:ג׳) לא יחל דברו. וכתבו התוספות תימה מה ענין זה לנהגו בו איסור וי"ל דהאי נמי שנדר ונתכוין לאסור עצמו גם בדבר שאין בו ממש אין לך נהגו גדול מזה ע"כ. וכ"כ הרמב"ם אמר באלו הדברים הרי זה בלא יחל ר"ל בזה שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלות אחר שבני אדם מחשבין אותן נדרים הרי הן אסורים מטעם לא יחל דברו לפי מה שבא עליו הפירוש שאמרו דברים המותרים וכו'. ומ"ש הר"ב דנדרים אין חלין וכו' כדתנן במשנה דלקמן:

שבועה כו'. צ"ע דלא תנן נמי שבועה שאיני משמשך ולדעת התוספות דגבי נדרים נמי לא משכחת לה אלא כשאוסר עצמו בכגוונא דאסור מדאורייתא ניחא. אבל להר"ן והרמב"ם צ"ע:

שאיני ישן. כתב הר"ב אם נשבע שלא יישן כו' לוקה כו' משום שבועת שוא רמב"ם פרק ה' מהלכות שבועות:

משנה ב

קרבן לא אוכל לך כו' מותר. כתב הר"ב דהוי כנשבע בחיי קרבן וקרבן לאו בר אשתבועי הוא ואי אמרי' דקרבן יהא מה שלא אוכל לך נמי שרי דלא שוי' איסור קרבן אלא מה שלא יאכל. הר"ן. וכתב הב"י ס"ס ר"ד וא"ת כיון דבאומר לא חולין לא אוכל לך אסור [אף לר' מאיר כמו שכתבתי לאחד מהפירושים בריש מתניתין ג' דפ"ק] משום דהוי כאומר מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן לפיכך לא אוכל לך כשאומר קרבן לא אוכל לך נמי נימא הכי ולתסר וי"ל דלא חולין לא אוכל לך שאני דליכא לפרושי בי' שנשבע בקרבן שלא יאכל לי' אבל באומר קרבן לא אוכל לך וכל אינך לישני כיון דאיכא לפרושינהו הכי אע"ג דסתם נדרים להחמיר מאחר דפירושא דלקולא משתמעי טפי בלישנא הכי מפרשינן להו ולא לחומרא ע"כ:

קרבן שאוכל לך. עיין בפירש הר"ב דס"פ דלעיל ומ"ש שם בס"ד:
לא קרבן לא אוכל לך. מפורש בס"פ דלעיל בס"ד:
לא שבועה לא אוכל לך אסור. ואע"ג דמתניתין ר"מ היא דלית לי' מכלל לאו כו' אפ"ה בשבועה אסור. ונראה בעיני דהיינו טעמא משום דהא מסקינן בס"פ שבועת העדות דכי לית ליה לר"מ מכלל לאו כו' ה"מ בממונא אי נמי באיסורא דאית ביה ממונא אבל באיסורא גרידא אית ליה. ונדרים איסורא דאית בהו ממונא ניהו. משום דלא משכחת בהו בלא חפצא דהא אינן חלין על דבר שאין בו ממש אבל שבועות אינן אלא איסור גרידא שהוא חל בגופו. הר"ן:
זה חומר בשבועות כו'. פירש הר"ב שהשבועה תלה אפילו על דבר שאין בו ממש. והטעם בזה שהשבועה חלה על גוף האדם והגוף יש בו ממש. טור סימן רל"ט:
וחומר בנדרים מבשבועות כיצד אמר קונם סוכה וכו'. לא דייקינן מכלל דשבועה מיהא איתא משום דאה"נ דאיתא ולקי בה משום שבועת שוא אלא שאינה חלה לבטל את המצוה [כדתנן במ"ח פ"ג דשבועות]. הר"ן:
קונם סוכה כו'. וה"נ כי אמר ישיבת סוכה עלי דהואיל והזכיר החפץ אע"ג דבישיבה אין בה ממש. הר"ן בשם התוספות וכמ"ש בשמו בס"פ דלעיל. ועיין מ"ש במשנה ד' דפרק בתרא:
בנדרים אסור כתב הר"ב ואם אמר הרי עלי קרבן אם אניח תפילין חל הנדר וחייב כו'. כן כתב הרמב"ם ומילתא דפשיטא היא דלמה יגרע נדרו שחייב עצמו בקרבן משום שתלאו בעשיית המצוה. והרי אפילו בתלאו בדבר שאין בו ממש שאין הנדר חל עליו כתב הרמב"ם בס"פ דלעיל דחייב בקרבן שחייב עצמו בו בנדר. ומיהו הטעם שכתב שם בפירושו לפי שהוא מין ממיני השבועה לא ידעתי למה. ובחבורו פ"ג מהלכות נדרים כתב שאין זה ממין נדרי איסור אלא ממין נדרי הקדש. והואיל והר"ב כתב להא כ"ש שה"ל לכתוב לדלעיל בתלאו בדבר שאין בו ממש דהוי רבותא קצת. ואין לומר דדוקא הא דהכא ס"ל ולא הא דלעיל דודאי דליתא דדבר פשוט הוא דלא נ"מ במה שתלאו בדבר שאין בו ממש:
בשבועות מותר. לשון הר"ב אבל כל ל' שבועה הוא אוסר את עצמו כו'. אפילו כי אמר ישיבת סוכה עלי שבועה דכיון דסתם שבועה אוסר עצמו מתריצנא שבועתו וחזרה על נפשיה והוי כאילו אמר שבועה שלא אשב בסוכה ולא חשבינן ללשון זה שאמר אלא יד שבועה דבשבועה לא שייך איסור חפצא עליה וכך כתבו התוספות וכתבו שכן גם כן בנדרים לאידך גיסא:

שאין נשבעין לעבור על המצות. ולקיים נמי לא. כדתנן לקמן כמו שכתבתי שם בס"ד:

משנה ג

יש נדר בתוך נדר כו' כיצד אמר הריני נזיר וכו'. כתבו התוספות וא"ת פתח בנדר דמשמע קונם וסיים בנזירות וי"ל דנזירות נמי איקרי נדר דכתיב (במדבר ו':ב') לנדור נדר נזיר. אבל מ"מ אמאי שביק סתם נדר דפתח ביה וי"ל משום דבנדרים לא משכחת נדר בתוך נדר דאי אמר ככר זה עלי קונם [ככר זה עלי קונם] לא חייל דאין איסור חל על איסור ע"כ. ונפקא לן בגמרא בברייתא נזיר להזיר מכאן שהנזירות חל על הנזירות שיכול והלא דין הוא ומה שבועה חמורה [דכתיב בה בשבועה (שמות כ) לא ינקה. גמרא] אין שבועה חלה על שבועה נזירות קלה לא כ"ש ת"ל (במדבר ו':ב') נזיר להזיר מכאן שהנזירות חלה על הנזירות:

הריני נזיר אם אוכל. כתב הר"ן לאו דוקא דהה"נ אם אמר הריני נזיר הריני נזיר דחייב על כל אחת ואחת אלא איידי דתנא גבי שבועה שלא אוכל תני נמי [גבי] נזיר אם אוכל.

חייב על כל אחת ואחת. פירש הר"ב שיהיה נזיר וכו' ויחזור ויהיה נזיר כו'. וקרי ליה להאי גוונא נדר בתוך נדר לפי שהנזירות שנייה היא חלה בתוך הזמן הראשונה אלא שא"א לו שימנה אותה עד שימנה את הראשונה. דאם איתא דלא חיילא בשעת נדרו היאך תחול אחר מכן והרי אינו נודר באותו זמן וכיון דלא חיילא השתא לא חיילא נמי בתר זימנא אלא ודאי מהשתא הוא דחיילא מש"ה קתני יש נדר בתוך נדר. הר"ן:

אינו חייב אלא אחת. דאין שבועה חלה על שבועה דאין נשבעין לקיים המצות דליתא בלאו והן עכ"ל הרא"ש. וההיא דנשבעתי ואקיימה שכתבתי ברפ"ק אינו ענין לענין לחול שבועה דאורייתא דההיא ליתא אלא נשבע לזרוזי נפשיה כמ"ש שם. ומ"ש הר"ב אבל אם נשאל על הראשונה חלה השנייה. רווחא הוא דלית לה. כי מתשיל על חברתה חיילא. גמרא:

משנה ד

סתם נדרים להחמיר. כתב הר"ב דסתם נודר דעתו לאסור. מסיים הרא"ש מדלא שתק ע"כ. ועיין מ"ה פ"ק דנזיר מ"ש שם:

ופירושם להקל. כתב הר"ב אע"ג דכשפירש דבריו אזלינן בתר פירושו. כך פירש הרא"ש בפירושו אבל בפסקיו כתב ולא נהירא דמה הוצרך לשנות ופירושן להקל ועוד מה קולא שייך כשפירש כיון שביאר היאך נדר לא שייך להזכיר קולא וחומרא ככל היוצא מפיו יעשה [והתוספות הקשו עוד דלשון של שמים ושל עבודה זרה לא משמע כפירש זה והוי ליה למימר אם אמר הרי עלי כבשר מליח של שמים אסור ואם אמר כבשר מליח

של עבודה זרה מותר כיון דאשעת נדרו קאי] ויש מפרשים אף על פי שסתם נדרים להחמיר היינו כשלא פירש מה היה בלבו אלא אומר כך נדרתי כמו שפירשוהו חכמים אנו מפרשים לחומרא אבל אם אמר הרי עלי כבשר מליח וחזר ואמר בלבי היה כבשר מליח של ע"ז אזלינן בתר פירושו להקל. ואי תקשי לך דא"כ הל"ל כדקתני בסיפא נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים הכי נמי ה"ל למתני נדר בבשר מליח ואמר לא נדרתי אלא בבשר מליח של ע"ז. וי"ל דלא דמי דהכא אין הלשון משונה זה מזה דהכל נקרא בשר מליח הלכך די בזה במה שאמר ופירושן להקל אבל לקמן שהוא משנה הלשון לגמרי שאין דרך לקרוא לחרמו של ים חרם סתם ולקרבנות מלכים קרבן סתם הוצרך להאריך ולפרש דאפילו בכהאי גוונא מהימנינן ליה ולקמן נמי צריך שאלה אבל הכא מהימנינן ליה ולא בעי שאלה ע"כ. וכפירש האחרון כתב הר"ב במ"ה פ"ק דנזיר. וז"ל הרמב"ם בפרק ב' מהלכות נדרים סתם נדרים להחמיר ופירושן יש בו להקל ולהחמיר. כיצד האומר בשר מליח וכו'. אומרים לו מה היה בלבך וכו' ואם אמר לא היה בלבי אלא תקרובת ע"ז וכו' הרי זה מותר אם נדר סתם הרי זה אסור ע"כ. מבואר שדעתו כפירוש האחרון ולא ידענא למה כתב הב"י בסי' ר"ח שדברי הרמב"ם כדברי פירוש הראשון:

אם של עבודה זרה. דגם לעבודה זרה רגילות היא למלוח ולהכי לא קתני של חולין משום דאין רגילות לקרות בשר מליח אלא אלו דקתני של שמים. ושל עבודה זרה. ולא של חולין. תוספות:

אם כמעשר בהמה נדר אסור. וכתב הר"ב שצריך להקדישו. וכתבו התוספות ואם תאמר והלא עשירי מאליו הוי קדוש [כמו שכתבתי בס"ד בסוף פ' בתרא דבכורות] וי"ל דבעינן העברת מנין ואם היו עשרה ונטל אחד בלא מנין אינו קדוש כדאמר פ' בתרא דבכורות [משנה ז'] ע"כ:

שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה. כתב הר"ב לפי שהיו רחוקים מירושלים ולא היו רגילין בתרומת הלשכה לא קרו לה תרומת סתמא אלא תרומת הלשכה קרו לה הלכך כי נדרי בתרומה סתם ליכא לספוקי כלל בתרומת הלשכה. הר"ן:

שאין אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים. פירש"י שלא היו כהנים ביניהם ומסיים הר"ן לחרמי כהנים לא קרו להו חרם סתם הלכך כי נדרי בחרם ליכא לספוקי במידי דודאי חרם גבוה קאמרי. ובגמרא מפרש דסיפא דקתני שאין אנשי גליל מכירין. טעמא דאין מכירין. הא מכירין אלו ואלו מותרין אתיא כרבי אלעזר בר צדוק דפליג אארישא וסבירא ליה ספיקא לקולא. וכתב הר"ן וסתם תרומה נמי ביהודה לר"א בר צדוק מותרת והאי דנקט ר' יהודה תרומה ונקט ר"א חרמים לאו דוקא דה"ה בתרומה גופה. א"נ

בחרמים גופייהו ה"מ לאפלוגי אלא מר דשמיע ליה מרביה קאמר ומר דשמיע ליהמרביה קאמר:

משנה ה

נדר בחרם. דאמר חפץ זה חרם עלי ושוב אמר לא נדרתי. רש"י:

אלא בקרבנות של מלכים. דורונות שמקריבין [לפני] מלכים. רש"י:

אלא בעצם שהנחתי לי להיות נודר בו. לשון הרמב"ם בפ"ג מהלכות נדרים להיות נודר בו דרך שחוק. וז"ל התוספות שהנחתי לי בתיבותי להיות נודר בו להטעות העולם להאמין דברי שיהיו סבורים כי אני נודר נדר גמור:

ואם נשאלו. פירש הר"ב ואם ע"ה הוא. לשון הר"ן ולפיכך צריך שאלה ע"כ דלא כהתוספות שנסתפקו אי אמרינן דוקא בא לשאול אבל אי לא בא לשאול לא אסרינן ליה ע"כ ולקמן אכתוב עוד מזה בס"ד. וכתב עוד הר"ן ודוקא בהני דסיפא דמשמעותא דידהו הויא להחמיר טפי מלהקל פליגי ר"מ ורבנן אבל בהנך דרישא אפילו בע"ה א"צ שאלה וז"ל התוספות דהני דהכא נראין כנודר נדר גמור ואחר כך אמר שלא נתכוין אלא לדברי הבאי שלא שייך כלל נדר אבל בשר מליח וכ"ש הני דבתר הכי ברישא שייך קצת להתפיס בהם אלא מ"מ אין הנדר חל דלא הוה נדר גמור ולהכי מהימן שפיר בלא כלום:

עונשין אותו ומחמירין עליו. לשון הר"ב אין פותחין לו פתח לחרטה ואין מתירין לו ואם עבר על נדרו זה מנדין אותו. הא דכתב אין פותחין וכו' הוא פירושא דמחמירין עליו. ולישנא דגמרא אין פותחין לו פתח בחרטה. ומפרש הרא"ש לומר לו כדו תהית. או לבך עלך. ועיין עוד לקמן ורפ"ג דמ"ק. ומ"ש ואם עבר מנדין אותו הוא פירש דעונשים אותו וכ"פ הרמב"ם והיה נראה לי טעמייהו דבגמרא איתא ועונשים אתו ה"ד כדקתני מי שנדר ועבר על נזירתו אין נזקקין לו עד שינהוג בו איסור כו' אמר רב יוסף הואיל ואמרי רבנן אין נזקקין ב"ד דמזדקקי לא עביד שפיר רב אחא בר יעקב אמר משמתינן ליה ומפרשים הם רב אחא קאי אהיכי דמי אבל הרמב"ם בספ"ד מה"נ פסק לרב אחא על הבית דין דמזדקקי לכך נ"ל דמסברא בעלמא פירש כן א"נ במכ"ש. ומשמע נמי מהגמרא דהאי אם עבר שכתב הר"ב היינו אם עבר קודם ששאל. וזה סייעתא לפירוש הר"ן דלעיל שצריך לשאול דאי אמרת דאי לא בא לשאול אין אוסרין היאך אפשר לומר שאם עבר ואח"כ בא לשאול שיהו עונשים אותו על מה שעבר ואי לא שאל כלל לא היינו אוסרים עליו ולא יהא כל מה שעבר אלא כאילו לא שאל כלל שהרי עדיין לא שאל קודם שעבר:

וחכמים אומרים. כתב הר"ב והלכה כחכמים וכן כתב הרמב"ם והעור סי' ר"ח והתוס' כתבו וצ"ע דנימא הלכה כר"מ משום דהלכה כר"מ בגזירותיו כחומרותיו [כמ"ש בריש

פ"ה דכתובות] [ושמא] *)חשבינן ליה. הלכה כר"מ בגזירותיו ולא בקנסותיו. ע"כ. ותמיהני על הב"י שכתב ומשמע ודאי דהלכה כחכמים. והרי להתוספת ספוקי מספקי להו:

פותחין להן פתח ממקום אחר. פירש הר"ב פותחין לו פתח מטעם אחר והוא לשון הרמב"ם בפירושו ובריש פרקין דתנינן נמי כה"ג והורה הרמב"ם אדהכא. ושם פירש הר"ב וז"ל ממקום אחר מבקשים לו פתח וטעם לחרטתו ולא סגי בכדו תהית כו'. וא"כ ה"נ לא סגי בכדו כו' וכתבו התוס' וקשה א"כ [אמאי] שבק לישנא דמתניתין דמחמירין עליו דת"ק הואיל ולא פליגי עלה דמחמירין ונקט בלישנא אחרינא פותחין ה"ל למימר מחמירין ועוד דבירושלמי משמע דרבנן פליגי עליה אף במחמירין. לכך נראה לרבי יצחק דרבנן פליגי אף במחמירין עליו דפותחין ממקום אחר לאפוקי שלא יתירו לו [מגופו של] נדר כלל כיון שהיה בדעתו לקרבנות מלכים וכיוצא בהן אלא מבקשים לו ממקום אחר כמו בשאר נדרים או ע"י פתח דאדעתא דהכי [לא נדרת]. או] ע"י חרטה [דכדו] וכן פירשו התוספות לעיל גבי הרי את עלי [כאימא] פותחין לו פתח ממקום אחר ע"כ. ורש"י מפרש לעיל פותחין לו ממקום אחר ואין פותחין לו לומר הואיל ונדרת בדבר האסור לא כלום נדרת. אלא מפתח אחר מראים לו ההיתר ובכאן כתב פותחין לו פתח לחרטה. ונראין דבריו כפירש התוס' ודברי הר"ב דלעיל דברי הרא"ש הן וכ"כ הטור בסי' ר"ה בהא דר"פ שאין די לו בחרטה וכו' אבל אהא דהכא כתב בסי' ר"ח דבחרטה סגי וא"צ לפתוח לו פתח וצ"ע דהא מתני' דלעיל ודהכא בחד לישנא מתניין. והיאך יש לפרש בלשון אחד שני פירושים שונים:

ומלמדין אותו. פירש"י ומוכיחין אותו והא דלא תנן הכי בר"פ גבי את עלי כאימא. לפי שבכאן שזה שנודר בחרם ואומר שר"ל בחרמו של ים וכל אינך הרי הוא כעושה חוכא ואטלולא מהנדרים. משא"כ באוסר באימא דאע"ג שאינו נדר משום דלא חל מ"מ לא משויא כחוכא ואטלולא ולכך לעיל אין אנו מחוייבים להוכיחם אבל הכא דמחזי כאילו עושים חוכא ואטלולא מהנדרים. ולפיכך מוכיחין אותם. והרמב"ם כתב פרק שני מהלכות נדרים ובין שהוא ת"ת ובין שהוא ע"ה גוערין בו ומלמדין כו'. סובר דהאי ומלמדין קאי אף את"ח והיינו נמי מה"ט שכתבתי. והטור השמיט ומלמדין אותם ולא ידעתי למה:

פרק ג

משנה א

התירו חכמים. עיין בפירש הר"ב בסוף משנה ד' ועי' במ"ד פ"ב דנזיר:
שאיני. נראה דגרס שאני וכן הוא בפירש הרא"ש והר"ן ועיין רפ"ב:
שניהם רוצים בשלשה דינרים. כתב הר"ב ואע"ג דדברים שבלב כו' דהכא ליכא למימר לא נדרתי אלא בשלשה דינרים והוא אמר בפירוש בסלע או בשקל:
אף הרוצה להדיר. כתב הר"ב וחסורי מחסרא וכו' ומסרב בו ומדירו פירוש שאסר עליו הנאתו:
אומר לו כל נדר שאני כו'. במנהגי מהר"ר אייזיק טירנא ובעל לבוש מלכות הגיהו בכל נדרי במקום דנדרנא שיאמר דאנדרנא ואשתמיט להו שקדמו בעלי התוספות וכתבו וז"ל והא דאמרי' בכל נדרי דנדרנא דמשמע לשעבר י"ל דנדרנא (ועיין במג"א סימן תרי"ט) משמע שתי לשונות כמו אמרי פי [*בפ"ק דברכות ד"ט] משמע כדאמרי משמע לשעבר ומשמע דאמינא דהיינו להבא ה"נ דנדרנא משמע להבא ולשעבר ע"כ. ומה שהגיה עוד בעל הלבוש לומר על נפשאי וכן הכל ל' יחיד ואמר שאם אמר בלשון רבים אפילו לעצמו אינו מועיל לא ידעתי זו מנין לו ואשכחן בהיפוך לענין עירוב תבשילין שמערב על כל בני העיר ואם יש פושע מי לא הועיל לעצמו:
ובלבד שיהא זכור וכו'. כתב הר"ב אבל אם לא נזכר וכו' ולא בתוך כדי דיבור כדפירש הר"ב ברפ"ד דנזיר:

משנה ב

נדרי הבאי. פירש הר"ב גוזמא ושפת יתר כך פירש הרא"ש וכ"כ הרמב"ם. נדרי הבאי הגוזמא. והר"ן כתב נדר שאינו כלום. שמיר ושית מתרגמינן הבאי ובור ע"כ וכ"כ בתשבי וכתב שגוזמא הוא ל' יון:
קונם אם לא ראיתי כו'. פירש הר"ב קונם עלי ככר זו. עיין פ"ג דשבועות משנה ח' בפירש הר"ב ומ"ש שם בס"ד:
אם לא ראיתי בדרך הזה כיוצאי מצרים כו' כקורת בית הבד. כתב הר"ן נ"ל דתנא תרי גוונא נקט חד דשייך בה גוזמא דהיינו כעולי מצרים דעביד אינש דכי חזי אינשי טובא גזים ואומר כעולי מצרים וחד דלא שייך ביה גוזמא דהיינו נחש כקורת בית הבד שהרי מפרשינן [בגמרא] טרוף ואין שום נחש טרוף כלל ואשמועינן תנא דכי תלה איסור. פירות בחד מהני נדרו בטל וכל חד וחד טעמיה לחוד דכי אמר כעולי מצרים בדין הוא דלא לתסרו דקושטא קאמר כיון שראה עם רב דעביד אינש דגזים בכה"ג [ובפ"ג

דשבועות כתב דאה"נ דאם לא ראה עם רב שיהא ראוי לומר עליהם דרך גוזמא כעולי מצרים דהפירות אסורים עליו אבל ב"י סימן רל"ב תמה עליו בזה דאטו קצבה יש לדבר יש אדם שרואה מאה אנשים ואומר שהם כעולי מצרים] וכי אמר כקורת בית הבד נמי הפירות מותרין מטעמא אחרינא דאע"ג דודאי שקרא קאמר דאפילו בדרך גוזמא לא שייך למימר הכי אפ"ה מותר משום דאמדינן ליה לדעתיה שלא לאסור את הפירות נתכוין שא"כ לא ה"ל לתלות איסורו בתנאי אלא ה"ל לאוסרם עליו במוחלט שהרי אף כשהתנה בכיוצא בזה אין לתנאו ענין שהדבר ברור שלא ראה נחש כזה ומש"ה ניחא דתנן בפ"ג דשבועות גבי שבועת שוא אם לא ראיתי גמל הפורח באויר אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד ולא תנא התם כעולי מצרים משום דבכה"ג לא לקי משום שבועת שוא דעל הגוזמא קושטא קאמר וה"נ לא חש תנא למיתני גמל הפורח באויר דתרי גוונא דבעי למתני דהיינו מידי דשייך ביה גוזמא ודלא שייך ביה גוזמא הא תננהו ע"כ אבל לדברי התוספות והרא"ש שאכתוב במ"ח פ"ג דשבועות לא סלקא אלייהו הך תירוצא לכן כתבו שם התוספות תימה דלא קתני התם כמו הכא ולא הכא כהתם:

כקורת בית הבד. עיין בפירש הר"ב מ"ח פ"ג דשבועות ומ"ש שם בס"ד:

ושכח ואכל ושתה. כתב הר"ב דכתיב האדם בשבועה דבעינן שיהא אדם וכו' פירש"י שיהא לבו עליו פ"ג דשבועות דף כ"ו:

קונם אשתי נהנית לי. פירש ר"י [מידי] דלא משועבד לה. תוספות:

ונמצאו אביו ואחיו וכו'. וטעמא דמלתא משום דכיון שאילו היה יודע שאביו או אחיו היו עמהן היה מוציאן מן הכלל הרי זה מוטעה בעיקר הנדר שלא היה דעתו מעולם על אביו וכל שיש בעיקר הנדר טעות אין פיו ולבו שוין ובטל מעצמו ומש"ה בקונם אשתי נהנית לי בעינן שיאמר בפירוש שגנבה את כיסי דאי לא אע"פ שהיה דעתו בשביל כך מ"מ כיון דלהדיר את אשתו נתכוין ליכא טעות בעיקר הנדר אבל כאן שלא נתכוין להדיר את זה מעולם הרי הנדר בטל מאליו. הר"ן:

אלו ואלו מותרין. כתב הר"ב דנדר שהותר מקצתו הותר כולו כדתנן במ"ו פ"ט וע"ש ועוד ע"ש בפירש הר"ב דמ"ח:

משנה ג

הדירו חבירו שיאכל אצלו וחלה וכו'. בגמרא דף כ"ד פרכינן הא לאו הכי לא והא הוי נדרי זרוזין לראב"י דריש פרקין ומוקמינן למתניתין דהכא כשביקש המזומן מן המזמן שידירהו מנכסיו אם לא יאכל אצלו כגון שהיו מזמנים אותו גם במקום אחר וחפץ יותר

לאכול עמו הלכך ליכא למימר דלזרוזי קא מכוון שהרי לא היה צריך לזרז אותו דאדרבא הוא בקש ממנו שיזמינו:

שחלה בנו. וצריך לשומרו. הר"ן:

או שעכבו נהר. היינו שגדל הנהר מהפשרת שלגים. דלא שכיח. ולא ה"ל לאסוקי אדעתיה להתנות. הרא"ש בגמרא:

משנה ד

נודרין להרגין וכו' שהיא תרומה. באומר יאסרו פירות עולם עלי אם אינה תרומה. ומפרשים בגמרא שצריך שיחשוב בלבו יאסרו עלי רק היום והוי דברים שבלב [*דברים] כיון דאונסא הוא:

ולמוכסין. כתב הר"ב אבל מוכס שהעמידו וכו' ולוקח דבר קצוב דאילו אין לו קצבה ליקח לא. גמרא. ופירש הרא"ש משום דדוקא בדבר שהוא שוה לכל כו' אבל לא בדבר שאינו שוה למעט לזה ולרבות לזה א"נ כיון שאין לו קצבה מרבה ליקח יותר ממה שהמלך חפץ הלכך כולו גזל ע"כ:

שהיא תרומה כו'. כתב הר"ב אעפ"י שהורגין וגוזלין אין אוכלין כו'. והקשו בתוספות דתינח הרגים וחרמים דאינם מתכוונים כי אם לגזל. אבל מוכסין מאי אהני. לעולם ישאל המכס. וי"ל שלא היו רגילים ליקח מכס [ממוליכי] תרומה לכהנים. ע"כ:

חוץ מבשבועה. פירש"י שלא יאמר יאסרו פירות שבעולם עלי בשבועה אם אינן של תרומה. והיינו דתנן בשבועה ולא תנן אבל לא נשבעין (אלא) דאי תני לא נשבעין הוה משמע דמיירי בנשבע שכדבריו כן הוא ובהכי לא אייריי. והכריחני לדקדוק זה מאי שראיתי בב"י סימן רל"ב שכתב ואע"ג דמתניתין לא קתני אלא נדרים בירושלמי ה"ה דנשבעין עכ"ל. וזהו לשון הירושלמי הוון בעיין מימר בנדרים הא בשבועות לא. אשכח תנא דבי ר' ישמעאל אומר לא תשבעו בשמי לשקר. נשבע את להרגים ולחרמין ולמוכסין ע"כ והיכן הוון בעין מימר כו' והא תנן בה"א אף בשבועה אלא ודאי דממתניתין לא שמעינן אלא באומר יאסרו כו' בשבועה ואלא מיהא תנא דבי ר' ישמעאל לא לאפלוגי אב"ה אתא. אלא ב"ש דנקטי בשבועה לרבותא דידהו דאפילו באומר יאסרו כו' בשבועה אמרי דלא. מש"ה קאמרי ב"ה נמי בשבועה אבל ה"ה בנשבע שכדבריו כן הוא נמי משרי שרי ב"ה כדתני ר' ישמעאל וא"ת מה לי באומר יאסרו כו' בשבועה. או נשבע שכדבריו כן הוא. כיון דבתרוייהו לישנא דשבועה נקטו והיכן הוה בעי מימר דלא. וי"ל דה"א דשבועה דכעין נדר. דהיינו שאוסר עליו פירות וכיוצא בזה לא חמירא כשבועה שאין בה שום נדנוד נדר:

חוץ מבשבועה. דחמירא דכתיב בה (שמות כ') לא ינקה. כמ"ש בפרק דלעיל משנה ג':
ובית הלל אומרים אף בשבועה. כ' הר"ב כל הני ד' נדרים דין נדרים ושבועות שוים כו' ועיין מ"ש במ"ח פ"ג דשבועות:
קונם אשתי נהנית לי. עיין מ"ש במ"ב בשם התוספות:

משנה ה

הרי אלו נטיעות כו'. [מהו דתימא] דהוי כמו נדרי שגגות דאדעתא דהכי אקדשינהו שהיה סבור שא"א שינצלו ולא גמר בלבו להקדישן קמ"ל דדברים שבלב כי הני דלא מוכח לא הוין דברים הרא"ש. והיינו דתנן לה הכא בפירקין וכך כתבו התוספות:
אם אינן נקצצות. פירש הר"ב ראה רוח סערה כו' הכי מוקי בגמרא דאל"ה אימת קדשי:
יש להם פדיון. פי' הר"ב כשאר הקדשות ויפדו וכו' ובדין ה"ל למתני קדושות דהא אכתי לא שמעינן דקדושות וכי אשמעינן דקדושות אנא ידענא דיש להם פדיון מתרצים בגמרא איידי דבעי למתני סיפא אין להם פדיון תני נמי רישא יש להם פדיון. ומ"ש הר"ב דכיון דלא אמר הרי הן עלי כקרבן. זה לשון הרא"ש ולא אמר שאסרן עליו כקרבן כיון דלא אמר עלי ע"כ. אבל אי אמר עלי קרבן אע"ג דלא אמר כקרבן. הוי נדר לאסור איסר על נפשו ולא להקדישו. ולא בדוקא נקט הר"ב כקרבן וכדתנן במ"ד פרק קמא:
אין להם פדיון. פירש הר"ב דה"ק לכשאפדם יחזרו ויקדשו. עד שיקצצו. ופירש הרמב"ם כמ"ד בגמרא דלאחר שיקצצו פודן פעם אחת ודיו [*אבל בחבורו סוף פרק ד' מהלכות מעילה פסק כמ"ד כיון שנקצצו אינן צריכין פדיון אלא נהנין בהן מיד]:

משנה ו

מותר ביושבי היבשה. לשון הר"ב שאין דרכם לרדת בים וז"ל הר"ן באותן שאין רגילין להיות יורדי הים באניות:
בכלל יושבי היבשה. כתב הר"ב שסופם לרדת וכו'. וז"ל הר"ן אפילו הם עכשיו בים. שסופם לעלות ליבשה:
לא כאלו שהולכין מעכו ליפו. לאית דמפרשי בתרא שכתב הר"ב דקאי אסיפא כתב הר"ן נודר מיורדי הים אף בהולכים מעכו ליפו בכלל. מדלא פירש מידי אריישא. ומיהו כתב הרשב"א דמסתברא דאינו אסור במי שירד פעם אחת מעכו [ליפו] אלא במי שרגיל לירד שם תדיר. א"נ במי שהיה יורד בשעת נדרו מעכו ליפו ע"כ:
שדרכו לפרש. נקרא היורד בים באניות גדולות ומתרחק מן הארץ רחוק גדול אבל מעכו ליפו הולכים על חוף הים וקרוב מן היבשה. הרמב"ם:

משנה ז

למי שהחמה רואה אותו. כתב הר"ב מדלא קאמר מן הרואים. גמרא. ומסיים לאפוקי דגים ועוברין כלומר לאפוקי דגים שבים ועוברין שבמעי אמן שאין חמה רואה אותן שמותר בהן. וכתבו התוספות אבל שאר ב"ח אסורים. ומיהו מה שאין ב"ח דלא שייך בראיה ודאי דלא הוי בכלל רואי החמה אע"ג דהחמה רואה אותם דכיון דהזכיר רואי חמה משמע דוקא ב"ח שעשויים לראות החמה ע"כ. וכתב הרמב"ם בפירושו למתניתין דהכא ודלקמן דתנא מדבר לפי המלות המפורסמות המורות אצלם באותו הזמן. והעיקר בכל זה בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. ועיין גם כן בפירש הר"ב במ"ב פ"ו:

משנה ח

אסור בקרחים ובבעלי שיבות. כתב הר"ב מדלא קאמר בבעלי השער. גמרא. ומפרש הר"ן אלמא אפילו קרחין בכלל וכיון דשחורי הראש לגבי קרחין לאו דוקא. לבעלי שיבות נמי לאו דוקא. ומש"ה אמר דכי קאמר שחורי הראש לאותם שאדם מתאר אותם בשחורי הראש נתכוין דהיינו אנשים וכו'. ע"כ. והרא"ש כתב דבעלי שיבות נמי בכלל שחורי הראש. ולפי שכבר היו שחורי הראש והא דקאמר מדלא קאמר בבעלי השער. האי טעמא לפרש קרחין. ע"כ. ועיין במשנה י"ב פרק ג' דאבות:

משנה ט

מן הילודים. כתב הר"ב משמע שנולדו כבר. כתב הר"ן משום דלשון ב"א כך הוא דאילו בלשון תורה כי היכי דמשמע נולדים כבר כדכתיב (יהושע ה':ה') כל העם הילודים במדבר. ה"נ משמע עתידים להולד כדכתיב (שמות א':כ"ב) כל הבן הילוד:

מותר בנולדים. פירש הר"ב הנולדים משמע שעתידים להוולד. מפרש בגמרא דבלשון תורה משמע הכי ומשמע הכי דכתיב (בראשית מ"ח:ה') שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים והוה ילדין וכתיב (מלכים א י"ג:ב') הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו ועדיין מנשה לא בא. אבל (בנדרים) [צ"ל בל' ב"א] משמע דמתילדים ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם:

מן הנולדים אסור בילודים. לשון הר"ן דס"ל דנהי דאמר מן הילודים אין הנולדים דהיינו אותם שעתידים להוולד בכלל ה"מ בילודים שהוא לשון מיוחד אבל הנולדים כולל שניהם דהיינו אותם שנולדו ואותן שעתידין להולד ע"כ. ור"ל בלשון בני אדם ועיין בסמוך לקמן:

[*]**רבי מאיר מתיר אף בילודים**. הא דכתב הר"ב מן הנולדים ר' מאיר מתיר וכו' דח"מ וה"ק וכו' משמע דגירסתו במשנה כך היא. ואסור בילודים לחוד הוא דל"ג. ולא מיחסרא

במשנה רק אלו שתי תיבות ולא כן היא גירסת הרא"ש אלא דל"ג כל הבבא של מן הנולדים אסור בילודים והיא נראית יותר כמ"ש בס"ד בספר מעדני מלך]:
וחכמים אומרים לא נתכוין כו'. כתב רש"י חכמים דסיפא היינו ת"ק וכ"כ הר"ן לא דעת שלישי הוא אלא דפרושי קא מפרשי טעמייהו דאמרי דהנודר מן הנולדים אסור בכל וקיהבי טעמא למלתייהו שלא נתכוין אלא ממי שדרכו להולד בין להבא בין לשעבר. לפי שאין במשמעות לשון זה כוונה אחת מיוחדת לשעבר דוקא או להבא דוקא. ור' מאיר סבר דבלשון בני אדם לא מקרי נולדים אלא עתידים להוולד ע"כ. והרא"ש כתב דחכמים פליגי אתרווייהו ואף מן הילודים אסור בשניהם ע"כ. ודעת הרמב"ם נראה שהיא כדעת הר"ן שכן כתב בפירושו וחכמים אומרים שפירש נולדים וכו'. ובחבורו פרק ט' השמיט משנה זו וכתב הב"י סימן רי"ז דהיינו טעמא דמשום דכיון דפליגי בלשון ב"א לא שייך לפסוק הלכה כמאן ע"כ. כלומר וכיון דלא שייך לפסוק הלכה כמאן הלכך לא היה יכול להעתיק אחד מהסברות דאם כן כבר היה פוסק הלכה. מה שאין כן בשאר משניות דסתמא תנינן שהעתיקן אע"פ שגם בהן הכל אחר לשון בני אדם:

משנה י

משובתי שבת כו' ואסור בכותים. מפרש בגמרא שאין בכלל דבריו אלא מצווין ועושין. והרי כותים שהם גרים הם מצווים ועושים משא"כ גוים דאע"ג אי משכחת דעושין אינן מצווין:
מאוכלי שום וכו' ואסור בכותים ה"ג. ותימא על ב"י סימן רי"ז שכתב וז"ל ויש נוסחאות שגורסין גבי אוכלי השום ומותר בכותים וכן עיקר. דמשמע דודאי כותים לא הוו אוכלי שום בע"ש שהיא תקנת עזרא ע"כ. והוא בעצמו העתיק הגמרא דאמתניתין דאמרינן בתרתי בבי קמייתא ישראל וכותים מצווים ועושין. גוים ההוא דעבדי עושים ואינם מצווים. עולי ירושלים ישראל מצווים ועושים וכו' הא קמן בהדיא דשום כותים נמי עבדי. ואין זה דבר תימא דאע"פ שאינה אלא תקנה מעזרא שהחזיקו בה לפי שהיה נראה להם תקנה טובה. מידי דהוי כל אומה ולשון שיש להם נימוסין ותקנות. הגע עצמך הרי אמרו גוים עבדי שבת ואין להם שום צווי כלל כ"ש הם שיחזיקו ג"כ בתקנה ואע"פ שאין מוחזקם אלא בתורה שבכתב מ"מ מפני גרותם מצווים על הכל ואם החזיקו בתקנה הם מצווים ועושים. וז"ל התוספות וגם הכותים שומרים תקנה דאכילת שום בע"ש ע"כ. וכן פירש"י והר"ן בתרתי בבי קמייתא בשבת ושום. וכן במשנה כתבו ואסור בכותים שהם נמי אוכלים שום בליל שבת. והרמב"ם בחבורו פרק ט' השמיט דין מאוכלי שום ולא ידעתי למה:

משנה יא

קונם שאיני נהנה וכו'. וכן הוא בכל הנוסחאות ותמיהני דהוה ליה למימר שאני וכמו שכתבתי בריש פ"ב בשם הכ"מ וע"ש. וכן בריש פרק קמא בשם הר"ן ובפסקי הרא"ש גרס לכולהו שאני [*והתוספות פרק הערל (יבמות ד' ע"א) כתבו דשפיר גרס שאיני שאין דרך התנא לדקדק בלשונו והביאו ראיה לדבר]:

לבני נח. כמו משל בני נח. וכמו כל לישנא דלך דבפ"ק. והר"ב כתב כן גבי שאיני נהנה לישראל [*ושאין ישראל נהנין לי. ועיין מ"ש ברפ"ק בד"ה לך כו']:

מותר בישראל. פי' הר"ב שיצאו מכלל בני נח כיון דאקדש אברהם אתקרו על שמיה. גמרא:

ומותר באומות העולם. כתב הר"ב דכתי' כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק. גמרא. ומסיים הרמב"ם בפ"ט מהלכות נדרים והרי יצחק אמר ליעקב (בראשית כ"ח:ד') ויתן לך את ברכת אברהם ע"כ. והיה יכול להביא דברי הש"י שאמר (שם) הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך. ועוד א"ל (שם ל"ה) את הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריך וכו' אלא דקרא דויתן לך קודם לאלו המקראות והם דברי הנביא ואע"פ שלא אמרן בנבואה:

שאיני נהנה לישראל וכו'. דוקא נקט אומה שלימה דאילו מחבירו תנן בס"פ דלקמן דלא ימכור ופירש הר"ב גזירה שמא יקח כו' אבל אומה שלימה לא גזרו דא"א לו שיפרוש מכולם כ"כ הרמב"ם בפ"ז מה' נדרים:

לוקח ביותר ומוכר בפחות. דמתניתין מוקמי' לה בגמרא בזבינא מציעתא. כלומר שאינו חריף בקופצים הרבה. ואינו מוטל ג"כ דלא קפץ עליה כלל דאיכא הנאת לוקח ומוכר כל שהוא נמכר שוה בשוה. וכי אמר דפחות ויתר שרי דוקא כשאסר על עצמו שלא יהנה מישראל דבכה"ג לא מתהני מינייהו אבל אי אסר על עצמו נכסיהם אפילו לקח שוה מנה במאתים אסור ליהנות ממקחו שנדרו כבר חל על נכסיהם הר"ן:

לוקח בפחות ומוכר ביותר אם שומעין לו. כי היכי דלא למתפיס תנא בלישנא דתימר ליה אטו בשופטני עסקינן הלכך קאמר תנא גופא אם שומעין לו:

שאיני נהנה להן והן לי יהנה לעכו"ם. כתב הרא"ה ז"ל דהא קמ"ל דלא תימא כיון דהכי נדר א"א לו לעמוד בנדרו והו"ל כי ההיא דאמר לעיל בפ"ב שבועה שלא אישן שלשה ימים כו' [כמו שכתב הר"ב שם בר"פ] לוקה וישן לאלתר והכא נמי נימא דיהנה לאלתר דדבר שאי אפשר לעמוד בו הוא. קמ"ל דלא. כיון דאיכא תקנתא באומות אע"פ שהיא תקנה רחוקה לו. הר"ן:

ואומר והיה הפלשתי הערל הזה. וכ' הר"ן כלומר אי מקרא קמא איכא לדחויי דכי קאמר כל הגוים ערלים. ערלי לב קאמר והיינו דקאמר סיפא דקרא דכל בית ישראל ערלי לב כמותם מש"ה אמר ואומר והיה הפלשתי הערל הזה דקא קרי ליה דוד ערל אע"ג דלא ידע אי נולד כשהוא מהול. וכי תימא נולד כשהוא מהול לא שכיחא ואומר פן תעלוזנה בנות הערלים וא"א לעם גדול שלא יהא בהם כמה אנשים שנולדו כשהם מולים ואפילו הכי אמר בנות הערלים עכ"ל. ואפ"ה ניחא ליה לתנא למנקט קרא דכי כל הגוים משום דההוא קרא נביא מפי הקב"ה אמרו ומהאי טעמא נמי אקדמיה ואע"ג דירמיה בתר דוד הוה:

שנכרתו עליה י"ג בריתות. שנאמרו בפרשת מילה ומנאן הרמב"ם בפירושו וזיל קרי ביה רב. אבל קשיא לי שאין כולם מורים על כריתות ברית כמו והיה לאות ברית. את בריתי הפר שאינם אלא כמו סיפור דברים. ועוד למאי נ"מ כרת ה' י"ג בריתות דכיון דהחזיק דבריו בברית א' כבר נתקיים ומה לי עוד יותר לכך נ"ל דודאי שאלו הי"ג בריתות שבפרשת מילה לא באו כולם על כריתת ברית אבל הענין שממספרם וממנינם אנו יודעים שנכרתו עליה י"ג בריתות כלומר שלכך באו במספר י"ג לומר לך שזאת המצוה שקולה וגדולה ובריתי כרותה עליה כמו שנכרת ברית על הי"ג מדות שנאמרו למשה רבינו ע"ה ושם נאמר (שמות ל"ד:י) הנה אנכי כורת ברית והוא מוסב על כל מדה ומדה שאין שום אחת מהן חוזרת ריקם והרי שם אותו הברית הוא כולל י"ג בריתות ברית לכל מדה ומדה וזהו שנכפלו הבריתות במילה י"ג פעמים להורות שגדולה היא ושאינה חוזרת ריקם כמו כל הי"ג מדות שהברית על כל אחת ואחת והן י"ג. ואות אמת על פירוש זה שכן אלו י"ג לא באו כולם בפרשה א' אבל יש הפסק פרשה ביניהם והיו"ד מהם בפרשה א' והג' בפרשת אחרת כמו הי"ג מדות עצמן כפי הסדר המפורסם בהם שהג' מהם שמות שאינם נמחקים. והשאר כינויים ונמחקים. ואצל אברהם אבינו ע"ה נאמרו בהדרגה ממטה למעלה כי כן השגת כל משיג מן המאוחר אל הקודם. ולמרע"ה נמסרו כסדר תפלה להמשיך שפע שבע רצון ממעלה למטה. אבל אע"פ שבאו הי"ג בריתות שבמילה בב' פרשיות. מ"מ היתה נבואה אחת שלא נסתלק הדבור ממנו עד אחר כל אמירות הי"ג בריתות אח"כ נאמר (בראשית י"ז:כ"ב) ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם ונמצא שכולם נאמרו בדבור אחד ובמראה אחת וזה מפני האחדות הגמור:

שדוחה את השבת החמורה. קשה לי למאי איצטריך למימר החמורה אטו לא ידעי' דשבת חמורה היא וכי קאמר שדוחה את השבת לסגי ליה ושפיר ידעינן גדולתה של המילה. ונ"ל לתרץ מהא דאיתא בפי"ט דשבת דף קל"ב דאיכא מ"ד דהא דמילה דוחה

את השבת מק"ו דצרעת נפקא לן ומה צרעת דחמורה שדוחה את העבודה שהעבודה נדחה מפני כהן המצורע ועבודה דוחה את השבת בקרבנות שזמנן קבוע מילה דוחה אותה כלומר צרעת. שבת שנדחית מפני העבודה אינו דין שתהא המילה דוחה אותה. ואיכא מאן דאמר דלא צרעת חמירא אלא שבת חמירא והא דצרעת דוחה העבודה לאו משום חומרא דצרעת אלא משום גברא הוא דלא חזי. ומש"ה דייק תנא למתני החמורה לומר דהא דדוחה שבת לאו מק"ו מצרעת חמורה וכו' נפקא לן דהא שבת חמורה. וכתב הר"ב דנפקא ליה מביום הכי מסיק התם בגמרא. ועיין סוף פי"ח דשבת מ"ש שם:

שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה מלא שעה. דיש זכות תולה כדתנן במ"ד פ"ג דסוטה. וא"ת טעמא מאי אין זכות תולה לעונש עון מילה ונ"ל דטעמא דכל המצות כולן הן חוץ לגופו וזו מצוה שבגופו היא לפיכך אין כח בשום מצוה לתלות עונש עונה:

מלא שעה. כדאמר רבי בברייתא שלא נתרשל מרע"ה אלא כך אמר אמול ואצא סכנה שנאמר (בראשית ל"ד:כ"ה) ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים אמול ואשהה ג' ימים הקב"ה אמר לי לך שוב מצרימה אלא מפני מה נענש משה מפני שנתעסק במלון תחלה שנאמר (שמות ד':כ"ד) ויהי בדרך במלון כלומר משמע מיד שבא מן הדרך נתעסק במלון ושמע מינה דמלא שעה של התעסקות במלון תחלה לא נתלה לו ואם תאמר כיון שהיה במלון עדיין היה לו לצאת לדרך היאך ימול. כבר כתב רש"י דאותו מלון סמוך למצרים היה:

שדוחה את הנגעים. קשה לי מאי קמ"ל כיון דאמר ר' יוסי שדוחה [את ה]שבת [החמורה כל שכן] (מאי רבותא) שדוחה את הנגעים אבל במה שכתבתי לעיל אתי שפיר דאיכא למימר דרבי נחמיה סבירא ליה דאדרבא נגעים חמירא וכדכתבתי לעיל ושבת דנדחה לא אתא אלא בקל וחומר מנגעים והא דאמרת דדילמא צרעת לא חמירא אלא משום גברא דלא חזי. נראה לי דאיכא לסתור מדאשכחן טמאי מתים דאין דוחין העבודה כדאשכחן בפסחים [*פ"ז משנה ד'] ש"מ דליכא קפידא בגברא אי חזי אי לא אלא עיקר טעמא. משום חומרא דצרעת הוא שתדחה העבודה ולפי זה רב ספרא דאמר התם דלמא צרעת חמרה והקשו עליו התוספות שם דהא דחינן ליה משום דגברא הוא דלא חזי ונדחקו לומר דבדרך דחייא בעלמא אמר רב ספרא. ולדידי לקושטא דמלתא קאמר. ומ"ש הר"ב מהשמר עיין בפירושו למשנה ד' פ"ז דנגעים:

הנגעים. דמראות נגעים טובא אינון כדתנן בפ"ק דנגעים משא"כ שבת דכולהו שבתות חדא שמא הוא:

שכל המצות כו' לא נקרא שלם עד שמל שנאמר התהלך לפני והיה תמים. פירש"י וכתיב בתריה ואתנה בריתי ביני ובינך. וקשה לי דקרא לא משמע הכי אלא שהקב"ה א"ל לאברהם אבינו ע"ה שיהיה תמים לפניו ושהוא יתברך יתן לו הברית משמע שהתמימות יהיה קודם שיתן לו הברית ושהתמימות ענין בפני עצמו. ועוד קשה לי היכי איכא למשמע מינה כלל שעל ידי המילה נעשה תמים ודלמא אילו היה חסר מצוה אחרת לא היה ג"כ תמים אלא על ידי אותה המצוה. ולכן נראה לי דמקרא גופיה דייק דמאי התהלך לפני אלא שעד שלא היה נמול היה נופל על פניו כשנראה לו הקב"ה וכמו שכתוב בפירש"י בפסוק ויפול אברם על פניו (בראשית י"ו) וטעמא לפי שהוא בעל מום ואין ראוי להקרב לפני הקב"ה אלא בנפילת אפים כמכסה מומו. ועל זה אמר לו הקב"ה מכאן ואילך התהלך לפני ואינך צריך לנפילת אפים כי תהיה תמים בלא מום וכן הוא ג"כ בפירש"י על והיה תמים שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני:

שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה. ואע"ג דתנן בפ' ב' דמגילה דאין מלין אלא ביום מ"מ הרי משעה שנימול הנה המצוה קיימת בגופו יומם ולילה. ועוד נראה לי דהכי משמע לי' קרא אם לא בריתי והוא ברית מילה. ופסוקי פסקינן לקרא בסכינא חריפא וכיוצא בזה צריך לפרש לזה הכתוב לדברי הר"ב במשנה ב' פרק קמא דאבות כמו שאכתוב שם בס"ד. ואומר יומם ולילה חוקות שמים וארץ גם שניהם לא שמתי וזה לפי שבששת ימי בראשית לא היו חוקות שמים וארץ אבל אור הראשון הבדיל בין יום ובין לילה ואותו אור גנוז לצדיקים לעתיד לבוא. ואמר קרא שבין יום ולילה שהוא רמז לעולם הבא ובין חוקות שמים וארץ שהוא עולם הזה גם שניהם לא שמתי והיינו דתני את עולמו ולא תני העולם לרמוז לעולם הבא המיוחד להקב"ה ששם שכינת עוזו וכל שכן לעולם הזה שלא שמתי:

פרק ד

משנה א

[*נפח וכברה רחים ותנור**. פירש הר"ב וכ"ש קדירה ושפוד וזה לשון הרא"ש ואיצטריך לאשמעינן כלים הללו דל"ת דוקא קדירה ושפוד שהאוכל עומד בתוכו לאכילה אבל הם גורם דגורם מקרי קמ"ל. עכ"ל. וכן כתב הר"ן ולפי זה צריכין אנו לומר דתנור דקתני לא שאופין בו הוא דאם כן היינו כמו קדירה ושפוד. אלא תנור שעומדים קדירות ושפודים בתוכו להתבשל ולצלות. וקצת קשה דא"כ גבי קדירה ושפוד ה"ל לומר ג"כ ותנור שאופים בו נראה לי. ומ"ש הר"ב שיאמר לו הנאת כו' עיין מ"ש על זה בדבור דלקמן]:

מקום שמשכירין וכו'. פירש"י שנוהגין להשאיל כל אלו הדברים על ידי שכירות אסור למדיר להשאילו. ומה שכתב הר"ב באותם הדמים וכו' כן לשון הרא"ש ובמשנה ו' פרק קמא דמגילה כתב הר"ב שוה פרוטה. וכן כתב שם רש"י. והתוספות. ומה שכתב הר"ב והוא הדירו מהנאה המביאה לידי מאכל הכי מוקים לה בגמרא. וז"ש לעיל מהך שיאמר לו הנאת מאכלך עלי לא קאי בגמרא ההיא אוקימתא ומשום דאי הכי לא משמע אלא הנאה מגוף המאכל ובלא אכילה כגון לעיסת חיטים על גב מכתו ולפיכך יש לתמוה על הר"ב דכתב אוקימתא דלא קאי אלא שיאמר הנאה המביאה לידי מאכל כו' וכמו שכתב בכאן:

משנה ב

שוקל לו שקלו. פירש הר"ב דמצוה בעלמא קא עביד. כן לשון הרא"ש ומסיים ואין דינו כשאר פורע חובותיו. ונ"ל שזה שמפרש כן היינו לאית דאוקמא קמא שכתב הר"ב בסמוך דאתיא מתניתין אף כרבנן דחנן [*בר"פ בתרא דכתובות] וקשה לי דאפילו כי אמרת דמצוה בעלמא עביד. הרי מ"מ נמצא שזה נהנה וניצול מתביעות ממון והרי מהנהו לרבנן דחנן וכמו שכתבתי בשם הר"ן גבי קונם שאיני משמשך בריש פרק ב' הלכך נראה כפירש הר"ן בההיא אוקימתא קמייתא דשוקל שקלו משכחת לה כגון ששלח את שקלו ונגנב או אבד משנתרמה תרומה בכה"ג פטור מלשלם כדתניא בפרק הזהב (בבא מציעא נח.) [ומשנה היא ריש פ"ב דשקלים] וקמ"ל שאף על פי שהיה דרכן לפרוע אותו. שרי. כיון שאין הגזברים יכולים לכופו וכפירש"י:

ופורע לו חובו. כתב הר"ב אית דמוקמי לה דוקא בחוב כו' ואתיא מתניתין כך"ע אפילו לרבנן דר"פ בתרא דכתובות דס"ל דיטול מבעל חוב ואית דמוקמי בכל חוב כו' ואתיא מתניתין כחנן. דאילו לרבנן גזירה בחוב שהתנה משום חוב שלא התנה. גמרא דהכא. ובכתובות דלרבנן לא. דאית לי' הנאה בההיא הנאה דמכסף מיניה:

ומחזיר לו אבדתו. כתב הר"ב בין שהיו נכסי בעל אבידה אסורים על המחזיר ואף על גב דמתהני בפרוטה דרב יוסף דאמר העוסק במצוה פטור מן המצוה ולא בעי למיתב פרוטה לעניא בשביל אותה מצוה שמקיים [ולא הוי מניעת תביעה מה שמונע הפרוטה מן העני כיון שהמונע הוא מונעו מעל עצמו וברי הזיקא משא"כ בפריעת חוב שמונעו מעל חבירו דלא ברי דדלמא פייסיה. תוספות] דלא שכיח דליהוי שביק ולא יהיב פרוטה לעני בשביל אותה מצוה. והרא"ש והר"ן פירשו דלא שכיח שיזדמן לו עני באותה שעה ע"כ:

מקום שנוטלים עליה שכר. פירש הר"ן דהיינו אם היה מחזיר בטל מן הסלע דבכה"ג מחייב בעל אבידה ליתן לו שכר כדאיתא באלו מציאות. וכתב עוד דאין על המחזיר שום איסור לקבל אפילו כשנכסי בעל אבידה אסורים עליו לפי ששכר הזה כבר מצוי בידו במלאכתו שהיה עושה וכדמוקמינן למתניתין דסוף פרק דלעיל דלוקח ביותר ומוכר בפחות בזבינא מציעתא דאי בזבינא דרמי על אפיה ששכיח לקנות לא הוי הנאה לקונה כלל משום דמצוי הוא. ולפי זה מתניתין כשאין המחזיר רוצה לקבל וכך פירש ב"י סימן רכ"א לדעת הר"ן אבל דברי הר"ב אינם כן שהרי כתב אם הוא נוטל שכר נמצא נהנה וכבר כתב הב"י דכולהו רבוותא פליגי אהר"ן וסברי אפילו כה"ג חשיבא להו הנאה ע"כ. ול"נ לדחות לפי שאפשר דרבוותא לא מפרשי למשנתינו מקום שנוטלין וכו' בבטל מן הסלע כפירש הר"ן. אלא במנהגא וכן ל' הרמב"ם בפירושו ואם היה מנהג שהמחזיר אבידה מקבל שום דבר הרי זה לא יקבל ממנו לפי שבזה המנהג יצא מדין תורה וכאילו החזירה מצד מה שיקבל ממנו וכו' ע"כ. וכן כתב ג"כ בחיבורו רפ"ז מהלכות נדרים ובמקום שדרכן שנוטל כו' והשתא לא איירי כלל בדינא דהר"ן דבטל מן הסלע. ואפשר שיסברו סברתו בזה דמותר למחזיר לקבל שכרו בכה"ג אפילו אם נכסי בעל אבידה אסורים עליו ומ"מ לבי מהסס בפירוש הרמב"ם דכיון שהחזרת אבידה מצוה היא אסור ליטול שכר שהרי חייב להחזיר והיינו בחנם וכדמוכח מדין פריקה במשנה י' פרק ב' דבבא מציעא וכך כתב בהדיא טוח"מ ר"ס רס"ה המוצא אבדה חייב להחזירה בחנם וכיון שכן דוחק להעמיד משנתינו במנהג שלא כהלכה דכל כי הא איכא למרמי אטו ברשיעי עסקינן וכן בכולי פירקין לא העמידו נטילת שכר כגון למוד או בקור חולה כשהמנהג כן אלא שאם הוא מותר ג"כ מצד דין תורה ועיין במשנה ד' בפירוש הר"ב ומה שכתבתי שם:

תפול הנאה להקדש. פירש הר"ב לפי שאסר עליו הנייתו כהקדש ופירש רש"י ומודר היינו קונם כלומר ויש מעילה בקונמות שהוא כינוי לקרבן וכדאיתא בגמרא דף ל"ה והכי מסקי' בפרק ג' דשבועות דף כ"ב:

משנה ג

ותורם כו'. לא משמע אלא משל בעל הפירות כמ"ש במשנה י' פ"ט דבבא קמא:

לדעתו. פירש הר"ב כגון שאמר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום דכשאומר כל הרוצה לאו שליחות גמור הוא ולא הוי כמו כל השומע דהוי שליח כדתנן במשנה ו' פרק ו' דגיטין וכמו שכתבתי בריש פ"ז דכתובות. דלשון כל השומע שליחות מעליא הוי. כך כתב הר"ן והתוספות. ובשם רבינו יצחק כתבו התוספות דהכא אפילו כל השומע שרי. ע"ש. והא

דלא נקט הכא באומר כל התורם אינו מפסיד כדאמרינן ברפ"ז דכתובות כ' הר"ן משום דאפשר דלא מהני. דלאו לישנא מעליא הוא ולא הוי מדעתו:

ומקריב עליו. שהכהנים שלוחי שמים הם ואינם שלוחי בעל הקרבן. רמב"ם פ"ו מהלכות נדרים. והוא מסקנא דגמרא פ"ק דקדושין [כג:] כמ"ש הר"ן. וכתב עוד דמתניתין דנקט הני קרבנות לרבותא דאף ע"ג שמתיר למחוסר כפורים לאכול בקדשים. אפ"ה שרי שאין זה אלא גרמת הנאה בעלמא:

קני זבים וכו'. לפי שכל אלו מביאים שתי תורים. קראם כן. הר"ן:

ומלמדו מדרש וכו'. כתב הר"ב שאין אדם רשאי ליקח שכר כו' עיין בפירוש הר"ב במשנה ה' פ"ד דאבות ומה שכתבתי שם:

אבל מלמד הוא את בנו מקרא. וכתבו התוספות ואפילו מקום נמי דנוטלים שכר עליה מ"מ לא היה המודר [חייב] שכר מלמד לבניו ע"כ. ומ"ש הר"ב ואף ע"ג דמצוה על האב וכו' דמצות לאו ליהנות נתנו. זהו כלל לכל מקום שאמרנו מצוה קא עביד דהיינו אע"פ שזה נהנה כשיוצא בזה ידי מצותו שא"צ עוד לעשותה לא מקרי הנאה דלאו ליהנות נתנו. ומיהו הנאה אחרת הבאה לו על ידי מצוה מקרי הנאה. וכמ"ש בשם הר"ן ברפ"ב גבי קונם שאני משמשך:

ואת בנותיו. ביש נוסחאות ל"ג וכן הרמב"ם והטור לא העתיקו אלא ומלמד את בנו. ועיין במשנה ד' פ"ג דסוטה דפליגי תנאי בלמוד תורה לבנות:

וזן את אשתו ואת בניו וכו'. לאית דמוקמי קמא דכתב הר"ב בפירוש המשנה ב' דאתיא אף כרבנן דחנן. ה"נ איכא לאוקמי מתניתין דהכא אפילו כרבנן וכדפירש"י שהוא מענגה במזונות יתירים והבעל נותן לה קצבה. והרא"ש מפרש בשם ר"ת דהכא מיירי כשזן אותה לפניו והוא במדינה. דכיון שזן אותה לפניו ואינו אומר כלום דרך מתנה הוא והר"ב לא כתב כלום מזה אלא הניח המשנה כפשטה לפי דמאי דוחקיה לאוקמא בכה"ג והרי הלכה כחנן ומתניתין כחנן. ובכל גווני מיירי. וכן נמי בגמרא לא מוקמינן למתניתין דהכא בכלום לפי שהלכה כחנן לא רצו בעלי הגמרא לדקדק גם כן במתניתין דהכא ושבקוה בממילא ממאי דאתמר אמתניתין דלעיל. ועיין בפירוש הר"ב במשנה ח' פרק י"א. ומה שכתבתי שם. ובסמוך אכתוב טעם אחר שלא דקדקו בגמרא אמתניתין דהכא:

רבי אליעזר אומר זן את הטמאה כו'. כתב הר"ן ונראה לי דר' אליעזר לא שרי בטמאה אלא לזונה מזונות יתירים כדי לפטמה משום דסבירא ליה כיון דאינה עומדת לאכילה אלא למלאכה אינן נהנין בעליה בפטומה. דאדרבא מפנקא טפי ולא עבדא שפיר. אבל במזונות הצריכין לכדי חייה לא שרי ר' אליעזר דבכה"ג ודאי מהנהו. ומשום דת"ק פסיק

ותני לא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהורה דמשמע דבכולהו גווני דמתסר בטהורה מתסר נמי בטמאה מהדר ליה ר"א לא כי אלא איכא גוונא דזן את הטמא' אע"פ שאינו זן את הטהור' ונהי דתנא מסתם לישני'. סמיך לי' אמאי דאמרו לו. ודקמהדר להו ר"א. דמשקלא וטריא דידהו מוכח דר"א לא שרי בטמאה אלא במזונות יתירים כדי לפטמה ולא בכדי חייה. ע"כ. ולרש"י לא איירי מתניתין אפילו בת"ק אלא במזונות יתירות. ואפשר שזה הכריח לרש"י לפרש מתניתין בכה"ג וא"כ מתניתין דוקא כרבנן דחנן דמדר' אליעזר נשמע לרבנן דלא מיירי אלא במזונות יתירות. ולפיכך לא דקדקו כלום בגמרא אמתניתין דהכא משום דמינה ובה מוכח. דכרבנן אתיא:

וטמאה נפשה וגופה לשמים. שאינו יכול ליהנות אלא בעוד נפשה בה הלכך לאו הנאה [היא] אבל טהורה נפשה לשמים. כלומר אע"פ שנפשה לשמים. גופה שלו לשחוט. תוספות [דף ל"ח ריש ע"ב]:

משנה ד

עומד אבל לא יושב. כתב הר"ב מתניתין איירי כשנכסי המבקר אסורים על החולה. דאי נכסי חולה אסורים על המבקר סברה מתניתין דנכנס ומבקרו אפילו יושב דמחיותיה לא אדריה דבדבר שחיותו תלוי בו לא אדריה שלא יהנה ממנו. וישיבה נמי חיותיה הוא. ועיין מ"ש במ"ו:

אבל לא יושב. פירש הר"ב ובמקום שנוטלין שכר על הישיבה עם החולה שהוא מותר משום דמצות בקור די לה בעמידה הר"ן. ומ"ש הר"ב אבל עמידה דזמן מועט הוא ואין רגילים ליטול עליה שכר זהו על דרך הרמב"ם בפירוש משנה ב' לענין שכר דהשבת אבידה. אבל אין נראה כן מהגמרא. דאמרינן בגמרא דהא קמ"ל מתניתין דאף במקום שנוטלין שכר. על הישיבה בעי למשקל. על העמידה לא בעי למשקל. ופירש הרא"ש לא בעי למשקל דנראה כמבזה מצות בקור. על הישיבה בעי למשקל כי נוטל שכר טרחו וביטול מלאכתו ע"כ. ומכל מקום לא קשיא מהכא על פירש הרמב"ם גבי שכר השבת אבידה. די"ל דוקא עמידה אצל חולה שהוא דבר קטן מעט נראה כמבזה כו' מה שאין כן בהשבת אבידה דמסתמא יש בה טיפול וטורח והויא דומיא דיושב אצל החולה:

רפואת הנפש. פירש הר"ב רפואת גופו כו' ומצוה קא עביד לפיכך וכו' מרפאו בידיו. וכתב הר"ן ומיהו דוקא שיהא משל מודר אבל משל מדיר לא. דאפילו היכא דאין לו למודר ממה שיתרפא דמצוה קא עביד אפ"ה כיון דיהיב ליה מיד ליד אסור כי ההיא דמודר הנאה מחבירו דבעינן שיניח ע"ג סלע אבל לא שיתן מידו לידו ממש כדלקמן סוף

פרקין ע"כ. וכתב הרא"ש דמתניתין במקום שאין נוטלין שכר על הרפואה דאי לאו הכי פשיטה דאסור לרפאותו בחנם ועוד עיין לקמן בסמוך:

אבל לא רפואת ממון. פירש הר"ן [בגמרא] בשיש שם רופא אחר. דאי לא שרי לרפאות. דהא תנן מחזיר אבידתו ואין לך השבה גדולה מזו. אלא ודאי בשיש שם רופא אחר עסקינן אפ"ה מרפאהו רפואת גופו לפי שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות והכי איתא בירושלמי. ע"כ. ומ"ש הר"ב אבל אומר לו סם פלוני וכו' גמרא וכתב הר"ן דהיינו טעמא דכיון דאיהו לא יהיב ההוא סם עליה שרי. דהנאה ממילא אתיא ע"כ. וכתב ב"י דמשמע דוקא במקום שאין נוטלין עליה שכר דאי נוטלין אסור לומר בחנם דהא מהני ליה:

באמבטיא. לשון הרמב"ם כיור המרחץ. ובמ"י פ"ו דמקואות כתב רהט המרחץ:

וישן עמו במטה. ר' יהודה אומר בימות החמה וכו' בגמרא מוכח דר' יהודה פרושי קא מפרש ואמבטי נמי איהו קאמר ליה ומ"מ כתב הר"ב הלכה כר' יהודה מכלל דפליגי משום דר"מ בברייתא פליג בההיא. וגוזר גדולה אטו קטנה. וימות החמה אטו ימות הגשמים ור"מ ור' יהודה הלכה כר"י. ותנא דמתניתין נמי דייק למתני ר' יהודה אומר בלשון פלוגתא לאשמועינן דאיכא דפליג:

ומיסב עמו על המטה. ולא חיישינן שמא יישן אצלו. הרא"ש:

ואוכל עמו על השלחן. ולא חיישינן שמא יאכל עמו דכיון שהדירו מסתמא שונאין זה את זה טפי משני אכסנאים על שלחן אחד זה בשר וזה גבינה [כדתנן במ"ב פ"ח דחולין] הרא"ש:

האבוס שלפני הפועלים. שמתוך שהם עמלים אוכלים הרבה ואובסין אותן כבהמות ומש"ה נקרא אבוס ואם א' מהן אוכל מעט נמצא מהנה את חבירו הר"ן. וכתב עוד דאבוס החוזר לא שייך גבי פועלים להכי לא תני שריותא באבוס החוזר:

באומן. פירוש המלה כתבתי במסכת פיאה פ"ד משנה ה':

וחכמים אומרים עושה הוא ברחוק. גמרא. בקרוב כ"ע לא פליגי דאסור כי פליגי ברחוק ר' מאיר סבר גזרינן רחוק אטו קרוב. ורבנן סברי לא גזרינן:

משנה ה

המורר הנאה מחבירו לפני שביעית. שהדירו חבירו קודם שנכנס שביעית אין יורד וכו' דאסור בדריסת הרגל ואין אוכל מן הנוטות וכו' שיכול ליקח מהן ואין צריך לכנוס בתוך השדה ואע"ג דהן שביעית לא יאכל מהן כדאמרינן בגמרא אדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו והאי נמי כיון דלפני שביעית הדירו חבירו כי אתא נמי שביעית אסור בהן. רש"י:

ובשביעית. אבל אם הדירו בשביעית. רש"י:

לא ירד לתוך שדהו. כתב הר"ב אף ע"ג דפירות שביעית אפקרינהו וכו' וחיישינן שמא בשעה שאינו אוכל הפירות ישהה בשדה דאילו בשעה שאוכל ארעא נמי הפקירא היא. גמרא:

משנה ו

המודר הנאה מחבירו לא ישאילנו. כתב הר"ב גזירה שמא ישאל ממנו והוא אסר הנאת אותו פלוני עליו. נראה דלאו בדוקא נקט והוא אסר וכו' וכעין שכתב הר"ן לעיל במבקר אמרי' דמחיותיה לא אדריה שזה דוקא כשהחולה הדיר למבקר דאיכא אומדנא דמחיותיה לא אדריה אבל אם המבקר אסר על עצמו נכסיו של חולה לא יכנס לביתו כלל. דהכא ודאי נראה דלא שנא והה"נ אם חבירו הדירו מנכסיו. וכך כתבו התוס' המודר הנאה מחבירו שחבירו הדירו שלא יהנה משלו ע"כ. ונראה לי דלרבותא נקטה מתניתין המודר מחבירו דהיינו שחברו הדירו דלא תימא כיון שהוא לא פשע שלא נחמיר עליו לגזור שלא ישאיל משום שמא ישאול. והשתא קשה קצת על הר"ב דנקט בלישניה מלתא דפשיטא טפי ממאי דתנן במתניתין:

לא ישאילנו וכו'. דוקא הני כמו שאכתוב בשם הר"ן בפרק דלקמן מ"ד:

ולא ימכור לו. פירש הר"ב בפחות משויו גזירה וכו' דאילו שוה בשוה איכא הנאה למוכר וללוקח בזבינא מציעתא כמו שכתבתי בפרק דלעיל משנה י"א ועיין מה שכתבתי עוד שם ומתניתין משמע דכולהו בחד גוונא ובחד טעמא מתניין. ולהכי לא פירש לה בזבינא מציעתא ולא משום גזירה:

אמר לו השאילני פרתך. לאו במודר ומדיר עסקינן. אינה פנויה. [דבמלאכת'] היא ונתעצב השואל כנגד המשאיל ואמר הואיל וסרבת להשאילה לי קונם שדי שאני חורש בה שלא אחרוש שדי בפרתך עולמית ואחר כך השאילה לו. רש"י:

שאני חורש. כן הוא בגמרא ובספרים גרסינן שאיני. והרמב"ם פ"ח מהלכות נדרים העתיק קונם שדי איני חורש כו' ועיין פרק דלקמן מ"ג. ועיין רפ"ק מ"ש בדבור שאיני וכו':

וכל אדם מותרין. לחרוש לו שדהו באותו פרה. ואם אין דרכו כו'. שיש לו אריסין החורשים בשבילו. רש"י:

משנה ז

ואין לו מה יאכל. כתב הר"ב אורחא דמלתא נקט וכ"כ התוספות והרא"ש ועיין מה שאכתוב בזה במ"י פ"ט דב"ק:

הולך אצל החנוני. דלאו שליח שווייה וה"ה אם אומר כל המפרנס אינו מפסיד דלא עבדיה שליח כמ"ש ברפ"ז דכתובות. והכי איתא התם בגמרא לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא כל הזן אינו מפסיד דלעלמא קאמר. אבל חנווני כיון דרגיל אצלו וקאזיל קאמר ליה כמאן דא"ל זיל הב ליה את דמי. קמ"ל. ועיין עוד מ"ש שם:

ובא ונוטל מזה. כתב הר"ב ואינו עובר על נדרו. שהחנונים והפועלים הם בעלי חובות והוא מה שנתן להם שכרם פרע לו חובו וזה מותר כדתנן במ"ב הרמב"ם. ולאית דמוקמי קמא שכתב הר"ב שם. הכא דרך מתנה היא ושפיר דמי שהחנווני נותן לזה פירות במתנה וחוזר ומקבל מזה מעות דרך מתנה. כ"כ תוספות פ"ט דב"ק ד' ק"ט:

היה ביתו וכו'. לא זו אף זו קתני ברישא אשמעינן דלצורך מזונות שרי וסיפא קמשמע לן דאפילו לצורך בנין ביתו התירו. ר"ן:

משנה ח

נותן לאחר לשום מתנה. הכא ליכא תקנה שיאמר אם תזון לא תפסיד כיון דליחיד הוא אומר הוי כשלוחו דלא אמרינן ברפ"ז דכתובות דלא הוי שלוחו אלא באומר כל הזן כו' בלשון רבים. תוספות שם. והטור אבן העזר סימן ע"ב כתב שיאמר לו כל הזן כו' אבל לא יאמר לו להדיא לך ותזון כו'. וכתב ב"י דמשמע לי' דכיון שבלשון רבים הוא אומר אע"פ שאומר כן ליחידאה לא מיחזי כשלוחו *)כיון שבל' רבים הוא אומר ע"כ. ונ"ל דוחק לומר כן שהרי התוספות שדקדקו דדוקא בסתם שיאמר כל הזן וכו' אבל למימר ליחיד אם תזון וכו' אסור. הוכיחו כן ממשנתינו דהכא דלא שרינן למימר הכי ועוד מחנוני דלעיל דמפרש בגמרא דל"מ קאמר ל"מ כל הזן וכו' ואי הוה שרי למימר ליחיד הוה לי' למתני בחנוני הרגיל אצלו אם תזון לא תפסיד והוה משמע לן רבותא טפי ע"כ. ואי איתא דכל הזן רשאי לומר אפילו ליחידאה אכתי הוה ליה למתני גבי חנוני רבותא הולך אצל חנוני ואומר ליה כל הזן כו' ואמאי קתני שאומר איני יודע מה אעשה שהוא ודאי לישנא קלילא טפי ואין בו צד נדנוד שליחות כמו בלשון כל הזן אינו מפסיד וכן במתניתין דהכא אמאי נותן [לשום] מתנה לימא כל הזן וכו' וכי תימא דנותן מתנה הוה רבותא טפי שהמודר עצמו מקבל ממה שהיה של מדיר א"כ לא הוכיחו התוספות כלום דדילמא אפילו אם תזון וכו' נמי שרי והכא דתנן נותן [לשום] מתנה משום הך רבותא תני הכי. הלכך נראה בעיני דליחידאה ליכא למימר אפילו בלשון רבים כל הזן וכו' דכיון שאין כאן אלא הוא הוי כשלוחו דדוקא כשיש כאן רבים ואומר כל הזן כו' לא הוה כשלוחו אבל ליחיד לא. ולפיכך בין בחנוני בין בבא בדרך דהכא לא תנן דשרי בלישנא דכל הזן

וכו'. והטור שכתב שיאמר לו כל הזן וכו' שלא בדוקא כתב כן אלא כלפי שזה מפרנסה הוי כאומר לו אבל לעולם צריך שיהיו כאן רבים כשיאמר כל הזן וכו':

והלה מותר בה. ודוקא בכי האי גוונא שנותן לאחר בסתם אבל היכא שניכר שיש ערמה בדבר לא. כההיא דבית חורון דס"פ דלקמן. וכתב הר"ב ודוקא באין לו מה יאכל כו' כ"כ הרא"ש בפירושו ונראה טעמא משום דהכא מוכחא קצת הערמה. הלכך לא שרי אלא דווקא באין לו מה יאכל ולא פירשו דאורחא דמלתא נקט כדלעיל. וביאור שם הלה עיין במ"ו פרק קמא דכתובות:

ורבי יוסי אוסר. פירש הר"ב כיון שאין שם אחר כו' הוי כמתנה כלומר דגזרינן משום מתנה דבית חורון דסוף פרק דלקמן. גמרא:

פרק ה

משנה א

השותפין וכו' אסורים וכו' ראב"י אומר וכו'. כתב הר"ב בזמן שיש בחצר דין חלוקה וכו' מודו כולי עלמא דשניהם אסורים וכו' ולא אפליגו אלא בחצר שאין בה דין חלוקה וכו'. וראב"י סבר יש ברירה. ובמתניתין דלקמן פסק הר"ב כראב"י וכן הוא בגמרא. וקשיא היכי פסקינן כראב"י דסבירא ליה דיש ברירה. והא קיימא לן דבדאורייתא אין ברירה כמו שכתב הר"ב במשנה ד' פרק ז' דדמאי. ומצאתי בנמוקי יוסף פ"ה דב"ק שכתב בשם הרמב"ן ז"ל דהכא גבי חצר שזה משתמש בכל החצר אין אפשר לומר אחר שחלקו הוברר הדבר שזה בחלקו משתמש והרי אנו מתירין לו להשתמש בכולה אלא ברירה האמורה כאן רצה לומר כל אחד ואחד בשביל זכותו שיש לו משתמש כלשון שאומר זה בחלקו משתמש וכו'. וברירה דנקט זה אחד מן הלשונות מהגמרא שהלשון אחד והפירוש מתחלף. ובזה לא קשיא הלכתא אהלכתא ע"כ. אבל הר"ן הניח ל' ברירה דהכא כמו בכל מקום. והעלה דהיינו טעמא משום דהך ברירה דהכא עדיפא ששותפין בשעה שלקחו החצר על דעת כן לקחוהו שבשעה שישתמש בה אחד מהם תהא כולו שלו לתשמיש וכו' ובזמן כל אחד ואחד קנוי הוא לו לגמרי דהיינו נכסי לך ואחריך לפלוני אלא משום דהכא אין זמן כל אחד ואחד ידוע לא מהני אלא מטעם דיש ברירה. ואע"ג דבעלמא בדאורייתא אין ברירה. היינו טעמא לפי שאין ראוי שיחול דבר על הספק ולפיכך האומר לסופר כתוב גט לאשתי ולאיזה מהן שארצה אגרש פסול לגרש בו. [כדתנן ריש פ"ג דגטין] לפי שיש ספק משעה ראשונה בעיקר הגט לשם מי חל וכן נמי גבי האחין שחלקו [במשנה ג' פ"ח דבכורות בפירוש הר"ב] כיון דמשעה ראשונה

איכא לספוקי שמא לא יזכה [לו] החלק זה כלל. נמצא שהוא ספק גמור משעה ראשונה וכל כיוצא בזה אין ברירה. אבל הכא כיון שעיקרו של דבר מתברר מתחלתו ומה שהוא מתברר לאחר מכאן שלא נתברר מתחלה אינו אלא מיעוטו דהיינו הזמן שרצה לזכות בגופה של חצר וזכה בה. כל כהאי גוונא יש ברירה. שאין המיעוט המסופק מתחלתו ומתברר לאחר מכאן. מעכב את הרוב שהיה ברור מתחלתו ומשום הכי הכא פסקינן כראב"י. ע"כ. וכתב עוד ותמיהני נהי דקסברי רבנן אין ברירה היאך יכול לאסור על חברו הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ואפילו נדרו ג"כ הן עצמן זה מזה למה הן אסורים הרי כשכל א' נכנס לחצר משלו הוא נהנה ולא משל חבירו שהרי אין חבירו יכול לכוף לחלוק ולא לעכב עליו לכנס לחצר. ונראה לי דהיינו טעמייהו דרבנן משום דכיון דא"א לומר דכל חד קנה לכולי [חצר] קנין הגוף לעולם. דאי [דמר לאו דמר]. וס"ל נמי דאין ברירה למפרע אלא כל חד יש לו לעולם בחצר זה קנין הגוף דהיינו חלקו וקנין שעבוד בחלקו של חבירו שאין הלה יכול לעכב עליו מן הדין אע"ג דלא קני ליה גופיה קסברי רבנן דאותו קנין שעבוד שיש לו על חלקו של חבירו קונמות מפקיעין אותו ומש"ה אסור דקונמות מפקיעין מידי שעבוד כדאמרינן בסוף מכילתין. וראב"י פליג משום דסבירא ליה דיש ברירה ומש"ה אמרינן בכל שעה ושעה שנכנס לחצר דבנפשיה קא עייל. וגוף החצר קנוי לו לגמרי שכל שאני יכול לומר שיש לכל אחד קנין הגוף אין ראוי לומר שיהא קנין שעבוד שאין נקרא קנין שעבוד מה שהוא עומד כן לעולם בעל כרחו של כל אחד מהם ורבנן נמי לא דייני ליה בקנין שעבוד אלא מפני שא"א להם לדונו בקנין הגוף דאין ברירה וכו' ע"כ. ובחצר שיש בו דין חלוקה דכולי עלמא מודו דאסורין כתב הטעם משום דכיון שחצר זו לחלוקה היא עומדת א"א לומר שמתחלה קנאוה כולה כל אחד לתשמישו דשמא הא' יכוף את חברו הלכך אפילו לראב"י אסורין ע"כ. והרא"ש כתב כיון דאפשר בחלוקה לא סמכינן אברירה ע"כ. ועיין מ"ש במשנה ה'. ומ"ש הר"ב דאסורים עד שיחלוקו כך כתב הרמב"ם בפ"ז מה"נ. ולסברת הרא"ש ניחא אבל להר"ן שכתב הטעם שנאסרו משום דאין ברירה קשיא היאך הותרה ע"י חלוקה והוי כקונה זה מזה ובמשנה ג' לא הותר אלא כשנמכר לאחר כמ"ש לקמן. ותירץ הר"ן דהיינו טעמא משום דאנן סהדי דעל מנת כן נשתתפו שלא יוכל אחד מהן לאסרה על חברו בענין שתהא נאסרת עליו לאחר חלוקה דאי הכי אסר עליה נכסי דידיה ואינו בדין ע"כ:

ושניהם אסורים להעמיד שם רחים כו'. כתב הר"ב ומודה ראב"י בכל הני דשותפין מעכבים זה על זה כו' דאע"ג דאמרינן בפרק חזקת הבתים דשותפין אהעמדה כדי לא קפדי [כמ"ש הר"ב שם במשנה ה'] מ"מ אי קפדי יכולין לעכב זה ע"ז. ואע"פ שדרכן

לוותר. ויתור אסור במודר הנאה הר"ן. וכיון שהר"ן לא תפס תירוץ דגמרא דהתם דמוקי להא דהתם ברחבה. איכא למשמע מינה כדברי ב"י בטוח"מ סימן ק"מ וסימן קס"א שכתב דהרי"ף השמיטו והייתי תמה לפי שבספרי הרי"ף שבידינו איתא:

היה אחד מהם מודר וכו'. משום דבעי למתני כופין נקטה. הרא"ש:

וכופין את הנודר וכו'. פירש הר"ב דחיישינן מאחר שרואה כו'. אבל כשנדרו הנאה זה מזה דשניהם אסורים לא חיישינן. דכל חד וחד מיזדהר באיסוריה. וכן באוסר נכסיו על עצמו מהאי טעמא גופיה אין כופין אותו למכור דדוקא בשותפין שנדר אחד מהם הוא שכופין ואפילו לראב"י נמי דשרי לכנוס לחצר כופין אותו למכור דלדידיה נמי איכא למיחש שמתוך שרואה את חבירו מעמיד רחים ותנור והוא אינו רשאי יתקנא בו ויבא לעשות כן וכי תימא כיון דבדריסת הרגל שרי לראב"י אי מקנא בחבריה. בהעמדת רחים ליעכב עליה. דהא כהאי גוונא שותפין יכולין לעכב. איכא למימר דכיון דהשותפין כהאי גוונא לא קפדי זילא ביה מלתא לעכובי דהא הך סיפא בנדרו זה מזה. וכיון שחבירו לא גרם לו איסור אלא הוא בעצמו גרם שנדר למה יעכב על חבירו. מדבר שאין השותפין מקפידין בו. הלכך לעכובי כסיפא ליה מלתא. ומתוך שחבירו יעמיד רחים יתקנא בו לומר אעשה כן גם אני. הר"ן. ומ"ש הר"ב ודוקא כשנדר מעצמו שלא יהנה בשל חבירו וכו' אבל אם חברו הדירו וכו'. אנוס הוא ומשמע נמי דחברו המדיר נמי לא כייפינן למכור שמשמעות דברי הר"ב הן שאין לנו כפייה אלא על הנאסר שהוא שיש בו חששא דמכשול. ולפיכך מחלק בין אוסר מעצמו לנאסר מחבירו. אבל חברו האוסר לא תיסק אדעתין לכוף אותו למכור משום שאסר נכסיו על חבירו וזו היא סברת הרמב"ן והראב"ד ויהיב הר"ן טעמא שאינו בדין לכוף אדם למכור את שלו מפני שאסר נכסיו על חבירו אבל לנודר עצמו ראוי לכוף דמה הנאה יש לו לאסור על עצמו נכסיו ואיכא למיחש שמא יכשל ע"כ:

משנה ב

היה אחד מן השוק וכו'. כתב הר"ב להודיעך כחו דר' אליעזר בן יעקב ובמשנה דלפנינו תראה דעת הר"ן. דאפילו לרבותא דרבנן תנא לי':

משנה ג

ויש לו מרחץ ובית הבד מושכרים בעיר. פירוש שהיו מושכרים כבר אבל השכירן אחר מכן לא דאע"ג דתנן בסמוך לביתך שאני נכנס מת או מכרן לאחר מותר דוקא במכירה הוא דשרי אבל בשכירות לא דאם איתא דאפילו בשכירות שרי לתני השכירן ומכ"ש

מכרן אלא ודאי כל שקדם נדרו לשכירתו אין האיסור מסתלק על ידי שכירות אבל מתניתין בשהשכירן כבר. הרשב"א. הר"ן:

אין לו בהן תפיסת היד מותר. ואע"ג דקיימא לן דקונמות מפקיעין מידי שעבוד כדפירש הר"ב במשנה ד' פרק בתרא וכמ"ש לעיל בשם הר"ן. מסיק הרא"ש בב"ק בפרק הפרה דכיון דשכירות ליומיה ממכר הוא הרי מכר הנאתו ואין איסור קונם שהוא איסור הנאה שאינו חל על גוף הקרקע. אלא על הנאה יכול לאסור הנאתו המושכר ביד אחרים. ע"כ. ולפי זה יש לפרש דכי תנן לעיל היה אחד מן השוק כו' לאו משום דרבי אליעזר בלחוד תנא ליה אלא לרבותא דרבנן נמי נקטיה כמ"ש הר"ן דסד"א דנהי דקסברי רבנן דשותף מצי אסר אחבריה הני מילי משום דמפקע מיניה קנין שעבוד וכדכתי' לעיל אבל לאחד מן השוק לא מצי אסר הך חצר שאין בה דין חלוקה דמצי אמר ליה דכיון דשעבוד חברך עדיין נשאר אצלו לתוך שלו אני נכנס ולא לתוך שלך קמ"ל דכיון דהך מדיר מצי קני ליה בהא חצר קנין גוף ופירות. לא כל הימנו:

קונם לביתך שאני נכנס וכו'. הכי גרסינן בגמרא בכולהו. שאני. וכן העתיקם בטור סימן רי"ו. ופירש הר"ן שאני נכנס כלומר למה שאני נכנס בו שדה שאני לוקח כלומר אם אקחנו. והרמב"ם העתיק בפ"ח מהלכות נדרים קונם לביתך אני נכנס וכו' וכן כולם. ועיין במשנה ו' פ"ד:

או שמכרו לאחר. כתב הר"ן והוא הדין אם נתנן לאחר נמי שרי אלא להכי נקט מכרן לאשמעינן דדוקא מכרן לאחר. אבל אמר ביתך שאני נכנס ומכרו [לו] אסור. ע"כ:

משנה ד

הריני עליך חרם. פירש הר"ב הנאתי תהיה אסורה עליך בחרם וכן פירש"י ואין נראה שכוונתם לומר שצריך שיאמר כן בפירוש שהרי אפילו אמר הנאתי תהיה אסורה עליך בלבד אסור ולא בעינן התפסה שיאמר בחרם וכמו שכתבתי כללי הנדרים בריש מכילתין בשם הר"ן. אבל כוונתם לפרש הריני דקאמר שר"ל הנאתי וז"ל התוספות דהכי קאמר הרי ממוני אסור עליך ע"כ וכן לשון רש"י עצמו [בביצה] דף ל"ט שכתב דה"ק ממוני עליך הקדש:

חרם. ובגליל מיירי דסתם חרמים לבדק הבית הר"ן. וכדתנן במשנה ד' פ"ב:

המודר אסור. ל' הרמב"ם שהשבועה והנדרים אדם מחוייב לקיימן ואפילו שהוא אינו הנשבע והנודר אבל נשבע עליו זולתו. ע"כ. ור"ל בדבר שהוא של המדיר אבל בדבר שאינו שלו ודאי לא. וז"ל פרק ה' מה"נ. ראובן שאמר לשמעון הרי פירות פלוני אסורים עליך או הרי את אסור בהניית פלוני אין זה כלום שאין אדם אוסר חבירו בדבר שאינו

שלו אא"כ ענה אמן. ע"כ. והן הן הדברים שכתבן הטור סימן רכ"ה והב"י לא הראה מקום ממי העתיקן:

המודר אסור. אבל מדיר לא. וא"ת ואמאי לא מתסר משום גזירה כדלעיל במשנה ו' וכי לאו כל דכן הוא דהא הכא המדיר פושע בנדרו וכ"ש שנגזור עליו. כבר כתב הר"ן בזה לעיל דכי גזרינן התם דוקא בהנהו דתנינן התם השאלה והלואה ומקח וממכר דלא משמע להו לאנשי דלתסרי במודר הנאה. ואי עביד להו מודר למדיר. אתי נמי למשקל להו ממדיר אבל בהנאה גמורה כאכילת פירות וכיוצא בה ליכא למגזר הלכך לא תני שניהם אסורים:

[*__הרי את__. אין תימה על שלא נשנה אתה הנהוג לומר לזכר בלשון הקדש. שהנה מצאתי ראיתי להרמב"ן בפרשת בהעלותך שכתב שמנהג הלשון גם בזכר. את כרוב ממשח (יחזקאל כ"ח:י"ד) וכן פירש על מ"ש שם ואם ככה את עושה לי. וכן ואת תדבר אלינו שבפרשת ואתחנן אע"פ ששם לא הזכיר לזה]:

הריני עליך ואת עלי שניהם אסורים. הא לא איצטריך אלא אגב דבעי למתני שניהם מותרים בדבר של עולי בבל. לאשמועינן דהפקר הוא. ולא דשותפין. הרא"ש:

בדבר של עולי בבל. פירש הר"ב כגון בור כו' וכן ל' התוספות ולא ידעתי מאי טעם הוצרכו לפרש כגון כיון שמשנתינו מפרשת להו ואזיל. וכן למה נקט בור טפי מאינך ואי משום דבעו לפרש בור מאי היא. יותר היה נכון שיפרשו לה במתניתין דלקמן ומ"ש הר"ב וידן של כל ישראל שוה בו. והוה כהפקר. וז"ל הרמב"ם אע"פ שהוצאה והבנין שלהם מממון כל ישראל וכל אחד מהן יש בהן זכות אין זה כי אם זכות מעט מאד שאין לאחד מהם שום רשות ע"כ. ולשון התוספות לפי שהפקירוהו לכל ישראל ולא נתנוהו להם להיות שותפין כך. לענין שיוכל האחד לאסור חלק חבירו:

ואסורים בדבר של אותה העיר. שהם דרים בו מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהם שהם יכולים למכרן בשבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר. הר"ן. וכדתנן בפ"ג ממסכת מגילה ועיין במשנה דלקמן מ"ש שם:

משנה ה

הר הבית והעזרות. וכל המקדש אלא שבאלו כל ישראל שוים ורשאים לכנוס בהם. ומיהו קשיא לי דלתני חומות ירושלים ומגדלותיה וכל צרכי העיר שהם באים משירי הלשכה שהיא נתרמה מממון כל ישראל וכדתנן במשנה ב' פ"ד דשקלים ובירושלים זבין וזבות כו' נכנסים משא"כ באלו וכדתנן בפ"ק דכלים. וכל לתרץ דאשכחן תנא דס"ל שאין באין משירי הלשכה כדתניא בפ"ק דמכילתין דף י"א האומר כירושלים לא אמר

כלום ופירש הרא"ש דסובר חומות ירושלים לא אתו משירי הלשכה ע"כ. וממילא דה"ה לאינך ומשום דאיכא תנא דס"ל דלא אתו משירי הלשכה לא נקטינהו וכלליהו בכגון:

ובית הכנסת. כתב הר"ן רבנן היא ולא ר' אליעזר בן יעקב דבית הכנסת כחצר שאין בה דין חלוקה דמי הלכך כיון דאיפסק הלכתא כר"א בן יעקב ליתא למתניתין ויש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שפסק בפ"ז מהלכות נדרים כראב"י ופסק נמי למתניתין וכבר השיגו הרמב"ן ז"ל בהלכותיו היכי מזכי שטרא לבי תרי עכ"ל והב"י סימן רכ"ד כתב עוד בשם רבינו ירוחם שיש פוסקין כן בכל דברים שיש לבני העיר חלק בהם מהאי טעמא. ע"כ. אבל הטור שם פסק ג"כ למשנתינו זו וכן הרא"ש ז"ל העתיקה בפסקיו ואילו היה דעתו שאינה הלכה לא הוה ליה לשתוק מלכתוב עליה דלית הלכתא כותיה וא"א לשוויינהו לכולהו טועים בדבר כזה. אבל נ"ל דלאו קושיא היא כלל אלא שסוברים דמשנתינו ככולי עלמא ואף ראב"י מודה בה וטעמא כדכתבתי לעיל לענין חצר שיש בה דין חלוקה דכ"ע מודו דאסורה שכתב הרא"ש שהטעם שכיון דאפשר בחלוקה לא סמכינן אברירה וה"נ דכוותיה כיון דאפשר לכתוב חלקו לנשיא לא סמכינן אברירה ולפי שהר"ן יהיב טעמא אחרינא בחצר כמ"ש ג"כ לעיל בשמו לפיכך לא סלקא דעתיה לתרץ כן אבל נ"ל ברור כשמש שזוהי דעת הפוסקים למשנתינו:

והכותב חלקו לנשיא. והא דלעיל גבי חצר לא קאמר הך תקנתא. דחצר שהיא מיוחד [להם] ממש אין תקנה לתת אותה לנשיא אבל הכא דמעיקרא נמי אין כל הדברים הללו מיוחדים להם לא יפסידו אם יכתבו חלקם לנשיא שגם אח"כ יכולין לילך ולהנות שהנשיא לא יקפיד עליהם כיון שגם לו אינה מיוחדת שהרי היא לכל בני העיר. תוספות:

שהכותב לנשיא אין צריך לזכות. כתב הר"ב דמשום חשיבותו של נשיא קונה אע"פ שלא זיכה לו ע"י אחר חכמים תקנו כן. וכך כתב הרא"ש מפני כבודו של נשיא תקנו כו' ומסקינן בפ"י דיבמות דף צ' דלמגדר מלתא מצי עקרי מידי דאורייתא אפילו בקום עשה הלכך ה"נ בדבר של אותה העיר שא"א לו שלא יהנה מהם אלא יהא צריך לעקור דירתו מהעיר וזה ג"כ קשה על האדם מאד לגור בארץ אחרת וא"כ ישאר בעיר וא"א שיהא נזהר בנדרו אין לך מגדר מלתא גדול מזה ועוד כתבתי בר"פ הנ"ל בשם התוספות היכא שיש קצת טעם וסמך יכולין לעקור דבר מן התורה ועיין מ"ש בסוף מכילתין:

וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה וכו' חכמים היינו ת"ק ולפרושי טעמא קאתו:

אחר זה ואחד זה צריכין לזכות. וקשה מאי קמ"ל מתניתין והא תנן לה תרי זימני נותן לו משום מתנה והלה מותר בה בשלמא לר"י קמ"ל דא"צ לזכות אלא לרבנן מאי קמ"ל

ונראה בעיני דקמל"ן דאע"ג דאין הלה מסתלק ממה שנתן שעדיין משתמש בבית הכנסת כבתחלה שרי דלא תימא הערמה בעלמא היא ואסור. הר"ן:

לא דברו בנשיא אלא בהוה. פרש"י שכן דרך לחלוק כבוד לנשיאים והר"ן פירש שאין אדם סומך להקנות לאדם אחר דמסתפי שמא יאסרנו עליו ולפיכך נהגו לכתוב לנשיא שאין דרכו לאסור הנאתו על הבריות:

שכבר כתבו אבותיהם. כלומר מדורות הראשונים עמדו ראשי בית אבות שלהם והכריחום שיכתבו חלקיהם לנשיא. תוספות:

משנה ו

המודר הנאה מחברו וכו'. כתב הרא"ש [פ"ד מ"ח] לעיל קתני היה מהלך בדרך והכח קמ"ל דאפילו בעיר אם אין לו מה יאכל מותר:

ויהא עון תלוי בראשו. שיהא אביו מודר הנאה אוכל על ידו. רש"י:

כל מתנה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת. כלומר דנהי דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה [כדפירש הר"ב במשנה י"ג פ"ג דסוכה] שאני מתנה זו של בית חורון דאפילו לשעתה אינה שלא נתכוין להקנותה כלל אלא שתקרא על שמו כדי שיהא אביו מותר בה והיינו לישנא דמתניתין דקתני כל מתנה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת וכו' ולא קתני כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת וכו' משום דתנא ה"ק כל מתנה שאינה כלום כזו שהיא בהערמה שאם הקדישה אינה מקודש'. אינה מתנה. והכי איתא בירושלמי. הר"ן. ויש ספרים גורסין תהא מקודשת:

פרק ו

משנה א

תבשיל שאיני טועם. כן הגירסא בספרים בכל הפרק וכבר כתבתי בזה בריש מכילתין אבל בתוספות ובפסקי הרא"ש כתובים כולם שאני [בלא יו"ד] וכן העתיקם הטור סימן רי"ז:

שאני טועם אסור במעשה קדירה רך. פירש הר"ב שנאכל עם הפת דהאי תנא כל מידי דמתאכלי ביה ריפתא. תבשיל קרי ליה. כדאיתא בגמרא. ואמרינן בגמרא דאסור בצלי ושלוק. דהא מתאכלי ביה ריפתא. וכתבו התוספות וצ"ע אמאי שני למתני ענין אחר מרישא. לפלוג בנודר מן התבשיל בלא שאומר שאני טועם וכו'. וי"ל דרבותא נקטי אפ"ה מותר בעבה. וברישא נמי מצי למתני מבושל שאני טועם מותר בצלי ובשלוק אלא לא היה תופס חדוש דלא משמע בשום יתור צלי ושלוק ע"כ ועיין מ"ש במ"ג:

מעשה קדירה. פירש הר"ב במשנה ה' פ"ו דברכות הריפות וגרש כרמל וכו'. וכן פירש הרמב"ם:

ומותר בעבה. מפרש בירושלמי דכי היכי דבקונם תבשיל מותר בעבה ה"נ הנודר מן המבושל מותר בעבה. הר"ן:

ביצת טרמיטא. כתב הר"ב מבושלת במים חמים. ומשמרים אותה שלא תקפה וכ"פ הרמב"ם. וצ"ל שאין אוכלין עמה פת. דאי לא תימא הכי הא אמרן דהאי תנא כל דמיתאכלה ביה ריפתא תבשיל קרי ליה. וכ"כ הכ"מ בפ"ט מה"נ וז"ל ולפי זה ביצה זו אינה קרושה כלל. אלא מחוממת בלבד. ועושין אותה לרפואה. ואין אוכלין עמה פת. ולפיכך מותר בה ע"כ. אבל בגמרא מפרשים שהיא ביצה דמעיילו לה כמה פעמים במיא חמימי. וכמה פעמים במיא קרירי עד שמתמעטת כדי שיכול לבולעה שלימה בלא לעיסה. ואם יש לו כאב במעיו. נדבק ונסרך באותה ביצה וכשיוצאת שלימה מגופו יודע הרופא לפי מראה שבה באיזה סם יתרפא החולה. וכבר הליץ הכ"מ בעד הרמב"ם מה שלא כתב כפירוש הגמרא ואמר וז"ל ונ"ל שסובר דההוא גוונא דמפרש בגמרא לאו דווקא אלא בכל גוונא דעבדי לה לרפואה ואין דרך לאכול עמה פת מקרי ביצה טרמיטא ולפי שבזמן הזה לא נהגו הרופאים לעשות ביצה כדאיתא בגמרא לא כתבה וכתב במקומה ביצה שנהגו הרופאים לעשותה בזמנו שהיתה רכה ביותר:

ובדלעת הרמוצה. כתב הר"ב שטומנין אותה ברמץ. עיין מ"ש בפ"ק דכלאים משנה ב':

משנה ב

ממעשה רתחתה. פירש הר"ב אוכל עשוי מקמח שהורתח בקדירה. וז"ל הר"ן מפרש בירושלמי איזהו מעשה רתחתה כגון חילקא וטרגיס. וטיסני. סלת. ואורז. זריד. וערסן. והיינו דקאמר אינו אסור אלא ממעשה רתחתה. ע"ש שצריך להרתיח לבשל הרבה. ע"כ. וכתב ב"י סימן רי"ז. ולפ"ז משמע דמתניתין הכי מפרשה. הנודר ממעשה קדירה אינו אסור אלא ממעשה רתחתה. דהיינו חילקא וטרגיס וכו' בלבד. שדברים אלו נקראים מעשה קדירה. ולא דברים אחרים. אמר קונם היורד לקדירה שאיני טועם. אסור בכל המתבשלים בקדירה. דכולהו בכלל היורד לקדרה הם. וכ"נ מדברי הרמב"ם בפ"ט מה"נ. אבל מדברי הטור נראה שהוא מפרש דמעשה קדרה. ומעשה רתחתה. היינו דברים שבישולם נגמר בקדרה. אמר היורד לקדירה. אסור בכל המתבשלים בקדירה. אע"פ שלא נגמר בישולם בקדירה. אלא באלפס. או בכלי אחר עכ"ל הב"י. וכפירוש הטור. כן מפרש הרא"ש בפירוש המשנה. גם התוספות מפרשים כן. ומיהו קחזינן דבין למר ובין למר שאני טועם דתנן בסיפא. נמי לאו דוקא כמו במתניתין דלעיל [ועיין מ"ש במתניתין

דלקמן בשם הר"ן] והא דגרס שאיני כתבתי בראש הפרק. ואין צורך לחזור עליו עוד בכל הפרק:

משנה ג

כבוש שאיני טועם. כתב הר"ב ומשמע כל מיני כבוש. וכן שלוק. צלוי. מליח בלא ה"א וכו'. וכ"פ הרמב"ם. וכתב הר"ן ודקתני שאני טועם. לאו משום דאי לא אמר שאני טועם. לא מתסר בכל הכבוש. דודאי כיון דאמר כבוש מתסר בכולהו. אלא לרבותא נקטיה דאפילו אומר שאני טועם. אי אמר כבוש אין ואי לא לא. והכ"מ כתב בפ"ט מה"נ. שהרמב"ם כפי מ"ש בחבורו סובר דמתניתין הכי מפרשה. הנודר מן הכבוש. זימנין אינו אסור אלא בכבוש של ירק. וזימנין אסור בכל הכבושים. והיינו כפי מה שדרך בני אדם לקרות לכבוש. וה"נ מפרשי לשלוק ומליח ע"כ. וא"כ שאני טועם דכולי פרקין לא לרבותא וכ"ש שלא בדוקא נקטיה אלא לפי שהמשנה רוצה לחלק בין זמן לזמן. מחלק נמי בלשונות. ואיידי דהכא. תני נמי בתרתי מתניתין דלעיל. אבל הוא פירוש רחוק מאד. גם הטור אינו מפרש דברי הרמב"ם כן. אלא שמה שהרמב"ם לא כתב בחבורו חלוק לשונות. אלא כתב אם דרכם לקרות וכו'. ואם אין דרכם לקרות כו' לפי שאינו רוצה לכתוב דין המשנה. כיון דבנדרים הולכים אחר הלשון. כפי המקום. וכפי הזמן. וכן נראה ממ"ש עוד בפירוש המשנה ולא תפשע בעיקר הידוע בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ע"כ. לומר לך שאע"פ שבכאן שהחלוק הוא בקריאת שם הידוע וזה כלל לכל הלשונות. כמ"ש בפירושו. אפ"ה אם יארע מקום שאין לשונם בכך שאעפ"כ הולכים אחר לשונם. ואע"פ שהם יוצאים מן הכלל של כל הלשונות. ולפי שזהו חדוש יותר ממה ששונה התנא במשנתו. לפיכך השמיט דין המשנה. לפי שהוא דין פשוט בעצמו שההפרש שבין השם בה"א הידוע. לשם בלא ה"א. הוא דבר נודע ומפורסם בכל הלשונות. וא"צ להזכירם. וראה יותר לכתוב במקומו מה שחידש הוא דאזלינן בתר לשון בני אדם אפילו בכי האי. ונסתלקה השגת הטור שעליו דלמה לא הזכיר דין המשנה. שהוא במקום שאין מנהג. לפי שהוא דבר פשוט מאד. ועוד שכתב ג"כ שאם אין מנהג הולכים להחמיר. והר"ן כתב עוד. אית דמפרש דלא הוה הפרשה דמתניתין בין הכבוש לכבוש. אלא סיפא דקתני בכל הכבושין משום דקאמר שאיני טועם הוא. ובכה"ג נמי באינך כולהו ע"כ. וכן פירשו התוספות והרא"ש. ועיין במשנה ז' דפרק בתרא:

[*]**אינו אסור אלא מן השלוק של בשר**. וכן הגירסא בסדר המשנה. וכפירש רש"י. אבל התוספות גרסי אלא מן השלוק של ירק. וכן הוא גירסת הרא"ש. וכך העתיק הטור

סימן רי"ז. עוד גירסת הרא"ש דגורס בבבא זו דברי ר' יהודה כי היכי דגרס לקמן. וכן הוא בירושלמי]:

משנה ד

דג דגים כו' אסור בהן בין גדולים בין קטנים. לשון הר"ב לא דג. ולא דגים והכל במשמע. וז"ל הר"ן. משום דאמר תרי לישני. דג. דגים. דדג משמע גדול משום דנמכר בפני עצמו. ודגים משמע קטנים לפי שאין נמכרים אלא ביחד ע"כ. והרמב"ם כתב דע כי בלשונינו כשיתחבר שם האחד עם הרבים. הרי הוא מורה על הכלל. ועל הפלגה ברבוי. כגון הבל הבלים. שיר השירים. ואם אמר דג דגים. כלל כל המין כולו. באיזה ענין שיהיה:

ספלין. פירש הר"ב מבלי מלח כמ"ש תפל מבלי מלח (איוב ו':ו') והטי"ת מתחלפת בתי"ו ששניהם ממוצא הלשון [דטלנ"ת]:

מותר בטרית טרופה. פירש הר"ב דג שחתכו וכו' ויש לו שם בפני עצמו שכן הוא נקרא טרית ועיין בספ"ב דמס' ע"ז:

ובציר. עיין מ"ש לקמן משנה ז' באיזה ציר אמרו:

ובציר. הר"ב גורס ג"כ ובמוריס ולא ראיתי כן בנוסחאות המשניות. אבל ראוי הוא דלגרוס הכי מדגרסינן ליה בסמוך. ועוד דלפירוש הר"ב הוה לא זו אף זו דפירוש מוריס שומן. וציר פירוש מים וכו':

הצחנה. כתב הר"ב תערובות מיני דגים טרופים. עיין עוד בפירש הר"ב רפ"י דתרומות ומש"ה אסור בטרית טרופה. לפי שהטרית חתוכה בחתיכות קטנות. הוה בכלל צחנה. תוספות. וכן הוא דעת הרא"ש. וכתב הב"י סימן רי"ז מלתא דפשיטא דבכלל צחנה הוא. ולא איצטריך מתניתין לאשמעינן אלא דמותר בציר ובמורייס. כיון שאין עיקר ממשות הדג מעורב בהם. אבל הר"ן פירש צחנה דגים קטנים הרבה מלוחים. ויש מהם טרופים אלא שרובם שלמים. וקתני דכיון שיש מהם טרופים. אסור בטרית טרופה. ומיהו בציר ומוריס מותר. לפי שאין בהם חתיכות של דג:

הנודר מטרית טרופה אסור בציר ובמורייס. כתב הר"ב דכיון שהזכיר טרופה. מכל דבר שמעורב בו מין דג משמע. ולכאורה בכל ציר ומורייס קאמר. ודוחק לומר כן שהרי הזכיר טרית והוא שם למין דג בפני עצמו כמ"ש לעיל. וז"ל הרא"ש שמכל דבר שמעורב בו ממין הדג משמע. ולפי זה דוקא בציר ובמוריס של טרית הוא שנאסר. וז"ל התוספות אסור בציר ומוריס טרופה. דאין טרופה גדולה מזה. שאין בהם רק לחלוחית הדג ושמט ע"כ. ונראה בעיני שחסר בלשונם מלת טרית בין ומוריס לטרופה דאל"כ מלת טרופה בכאן תפל מבלי מלח. והר"ן כתב וז"ל נ"ל דלא שייך למתני הכא לא אסור בצחנה ולא מותר

בה. משום דבמקצתה מותר. ובמקצתה אסור. דכיון דבצחנה איכא שלמים וטרופים. בשלמים [כפי פירושו דלעיל] שרי. בטרופים אסור. ומש"ה לא תני הכא צחנה כלל. ע"כ: משמע מדבריו אע"פ שהזכיר טרית לא מיעט בזה שאר דגים. והיינו טעמא דלטעמיה אזיל שהוא אינו מפרש טרית. שהוא מין דג ששמו טרית. אלא הכי פירש טרית טרופה דג גדול טרוף דק דק ומש"ה שרי משום דדג דגים שלמים משמע. ולא טרופים. ע"כ וכ"כ הרא"ש בפירוש השני. אבל להר"ב וכ"פ הרא"ש בפירוש הראשון דטרית שם מין הדג. מסתבר כמ"ש שאינו נאסר בציר ומוריס. אלא שמזה המין ר"ל טרית. ומה"ט נמי לא שייך למתני בצחנה מאי דיניה. דפשיטא דמותר בכל שאר תערובות מיני דגים. כל שאינו ממין הטרית שהזכיר בנדרו:

אסור בציר ובמוריס. ובנוסח אחרינא מותר בציר ומוריס והיא גירסת הר"ן. וכ' איצטריך לי' למתני. דסלקא דעתך אמינא כיון דנדר מטרית שהיא טרופה דק דק יאסר אף בציר ומוריס. קמ"ל. והב"י כתב ג"כ שבנוסחת המשנה שבידו. כתוב מותר וכבר ראית שגירסת הרא"ש והתוספות אסור וכן גירסת הטור:

משנה ה

ורבי יוסי אוסר. פירש רש"י דקסבר יש בו צחצוח חלב. והוה בכלל חלב. ונראה שלא כתב כן לפי האמת אלא כלומר אליבא דסלקא דעתא שהרי בגמרא רמינן למתניתין אדסוף פרקין מן העדשים אסור באשישית. ורבי יוסי מתיר דהוה פלוגתייהו בפסולות איפכא מדהכא. ומסיק דרבי יוסי כי אתריה. דבאתריה קרו לקומא. קומא דחלבא. וא"כ לא פליגי אלא מר כי אתריה. ומר כי אתריה. והכי איתא בהדיא בגמרא מר כי אתריה. ומר כי אתריה. באתריה דתנא קמא קרו לחלבא חלבא. ולקומא קומא. וכו'. וכן דעת הטור סימן רי"ז ועיין במשנה ז' שכן כוונת הר"ן והרשב"א. אבל הב"י מדקדק. שהרמב"ם סובר דפליגי. ורבנן מתירין אפילו באתרא דקורין לקומא קומא דחלבא ומביא ראייה מן הירושלמי. ונוכל לומר דגמרא דידן לרווחא דמלתא קאמרה הכי. אבל לפום קושטא פליגי:

מן הקום מותר בחלב. ד"ה דקום אינו בכלל חלב. רש"י. והר"ן כתב לפום לישנא דמתניתין משמע דרבי יוסי מודה נמי בהא. ומיהו בגמרא בברייתא פליג ושם כתב טעמו. כיון דקרו לקומא קומא דחלבא הוי ליה חלב וקום דבר אחד. ע"כ. והוא דוחק מאד. וגם בגמרא דידן ליתא שום פלוגתא בהא. וכ"כ ב"י שלא מצא בגמרא דרבי יוסי פליג. ושכן דעת הטור דליכא פלוגתא בהא:

הנודר מן הגבינה כו'. כתב הר"ב דלא תימא הגבינה המיוחדת וכו'. וכן לשון הרא"ש וא"כ דוקא היכא דנקט בה"א אצטריך לאשמעינן. אבל הר"ן כתב דלא תימא מפני שרוב הגבינות מלוחות הן. סתמא מלוחה משמע. קמ"ל. ע"כ וכן דעת התוספות:

משנה ו

[*]**הנודר מן הבשר**. עיין בר"פ כל הבשר במסכת חולין]:

ובקיפה. פירש הר"ב רוטב הנקפא בשולי קדירה וקשיא דא"ה היינו רוטב עצמו ועוד אדרבה הואיל ונקפא בשולי קדירה מגרע גרע מרוטב עצמו. ומאי קמשמע לן ודוחק לומר דזו ואין צריך לומר זו קתני. וז"ל הרא"ש מותר ברוטב ובקיפה. היינו דק דק בשר ורוטב. הנקפא בשולי קדרה. דמשמע בשר דוקא מה שנקרא בשר. עכ"ל. וכ"פ התוספות. דקיפה היינו בשר שנקפא בשולי קדירה ומותר משום דלא קרו אינשי בשר. אלא חתיכות שהן בשר בעין. אבל ברפ"ט דחולין. מפרש הר"ב קיפה היינו תבלין וכו'. וכן פירש הרמב"ם בכאן והתם ובפ"ג דזבחים משנה ד'. ושם מפרש הר"ב קיפה תבלין. ודק דק שבשולי קדירה. אבל שם כתבתי דהתם אי אפשר לפרש דק דק כו':

בזמן שיאמר בשר זה עלי. כתב הר"ב אבל אמר קונם בשר עלי וכו' ועיין מה שכתבתי במשנה דלקמן בס"ד:

אם יש בו בנותן טעם אסור. עיין בסוף פרק שלישי דחלה:

משנה ז

אמר קונם יין זה שאיני טועם כו' קונם זיתים וענבים אלו שאיני טועם. מסיק בגמרא דזה ואלו ודאי דוקא. כלומר דכי אמר זה. ואלו. בלבד בלא שאני טועם מהני לאסור בנותן טעם או ביוצא [מהן] כדתנן לעיל מהך לענין נותן טעם וה"ה ליוצא מהן אבל שאני טועם מבעיא אי מהני נמי אפילו בלא זה. ואלו. ואו או קתני. א"נ דשאיני טועם בלא זה או אלו לא סגי. והא דקתני שאני טועם. הא קמ"ל. דאף על גב דאמר שאני טועם. אי דאמר זה מתסר. ואי לא לא. ובעי למפשט מדתנן לעיל דג דגים שאיני טועם אסור וכו' ומותר בציר. ודחו לה דדילמא דדוקא בציר שכבר יצא מהן קודם שנדר. ולהכי מותר. אבל אם לאחר שנדר יצא מהן. לעולם אימא לך דאסור. ולא אפשיטא. פסקו הפוסקים. הלכך בשל תורה הלך להחמיר:

משנה ח

הנודר מן התמרים מותר בדבש תמרים. פירוש דאמר קונם תמרים עלי. מותר בדבש היוצא מהם. דדבש מקרי. תמרים [לא מקרי]. וקשה אמאי לא תנא הכא כדקתני בשאר בבי. תמרים אלו שאני טועם אסור ביוצא מהם. תוספות. וכתב הר"ן איכא למידק ת"ק

[מנ] לא רבנן. ולא רבי יוסי. דהא אמרינן לעיל דאפילו רבנן מודו. היכא דקרו לקומא קומא דחלבא. אסור. ודבש תמרים וחומץ סתוניות ליתסר מה"ט. [איכא למימר] לא דמי. דאילו גבי קום דחלב הקום לא נשתנה מצורה לצורה. דמעיקרא נמי כשהיה מעורב בחלב באותה צורה עצמה היה. אבל הכא הרי נשתנה הגוף. הרשב"א. ועוד דבקום כי קרי ליה קומא דחלבא. מפני שעדיין תורת חלב עליו קרי ליה. ולא להפריש בין זה לאחר. שאין נקרא קום אלא זה. אבל הכא כי אמרינן דבש תמרים. וחומץ סתוניות. לא שיהא עדיין תורת תמרים וסתוניות עליהם. אלא להפריש בין דבש תמרים לדבש אחר. ובין חומץ סתוניות לחומץ אחר:

[*]**כל ששם תולדתו קרויה כו'**. תיבת קרויה מוסבת על תולדה]. [שהיא לשון נקבה]:

וחכמים מתירין. פירש הר"ב איכא בין ת"ק לחכמים וכו' ורבי יהודה בן בתירא אוסר בו וביוצא מהם. רש"י. ומ"ש הר"ב בפירוש אחר וחכמים מתירין בין בדברים שראוין לאכילה ובין שאינם ראויין לאכילה כן פירש הרמב"ם. וז"ל התוספות איכא בינייהו דת"ק נקט מן התמרים מותר בדבש משמע דדוקא בתמרים וסתוניות שהן ראויין אסור בהן ומותר ביוצא מהן. הא נדר מדברים שאינם ראויים לאכול אסור בין בהם בין ביוצא מהם:

משנה ט

מן השמן. משמע שמן זית להכי מותר בשמן שומשמין. רש"י:

מן הדבש מותר בדבש תמרים. שסתם דבש אינו אלא דבש דבורים. טור סימן רי"ז:

מן הירק מותר בירקות שדה. כתב הר"ב אבל בשביעית לפי שאין ירקות גינה מצויין כו' ירקות סתם הוו ירקות שדה. ומיהו לפי מה שכתב הר"ב במשנה ה' פ"ו דשביעית שהיו מביאין ירק מח"ל הנודר בשביעית מן הירק אסור בכל ירק לפי שמסתפקין מזה ומזה ולא אמרו דנודר בשביעית שאינו במשמע אלא בירקות שדה אלא במקום שאין מביאין ירק מח"ל ופלוגתא דתנאי הוא אי מביאין אי לא משום גוש עפר ארץ העמים שנדבק בירק ונמצא עכשיו שהר"ב שמפר' התם סתם שהיו מביאין וכו' והכא מפרש אליבא דמ"ד שאין מביאין הוו תרתי דסתרן אהדדי וכתנאי:

לווי. פירש הר"ב חבור. כמו הפעם ילוה אישי אלי (בראשית כ"ט:ל"ד):

משנה י

אספרגוס. פירש אחר שכתב הר"ב שהם המים ששלקו בהם הכרוב כ"פ הרמב"ם וז"ל אספרגוס קוראים המים ששולקים בהם הירקות איזו ירק שיהיה והוא ר"ל בכאן באמרו אספרגוס המים ששולקים בהן הכרוב. ע"כ. ובחיבורו מסיים שהרי מי שלקות כשלקות.

ע"כ. וצריך לחלק בין אספרגוס שהם מי שליקה לציר שהוא מי מליחה דבדג דגים אע"פ שאמר שאיני טועם תנן דמותר בציר. ואפילו לפי מ"ש במשנה ד' דמחמירין ואוסרים הציר היוצא ממנו אחר שנדר. ה"מ הואיל ואמר שאיני טועם אבל בלאו הכי לא. ואפשר דבל' בני אדם כשאומר כרוב ר"ל אספרגוס כמו כרוב עצמו ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם:

הגריסין. שם נופל על הפולים הטחונים. הרמב"ם:

המקפה. פירש הר"ב תבשיל עב של קטנית כו' ופול נמי מין קטנית הוא כמו שהוא בפרק דלקמן משנה ב'. וז"ל הרמב"ם מקפה שם התבשיל איזה תבשיל שיהיה הלא תראה שהם קוראים תבשיל הפולים מקפה של גריסין:

מן המקפה מותר בגריסין. וכן מן האשישים מותר בעדשים דברי הכל. רש"י:

חטה חטים שאיני טועם וכו'. כתב הר"ב חטה משמע פת אפויה חטים משמע לכוס. וז"ל הר"ן דפת חטה מיקרי דחד גופא נמי הוא. ובירושלמי ארחא דבר נשא מחמי פתאנקטא ומימר בריך דברא הדא חטתא. חטים משמע לכוס מפני שאדם כוסס חטים חלוקים יחד:

ר' יהודה חומר וכו'. ולא פליג את"ק וכן רשב"ג בברייתא תני ללישנא דת"ק ור"י ופסקו הרמב"ם בפ"ט מה"נ ואל תתמה על ל' ר"י אומר דמשמע דפליג שהרבה שנויים במשנה כיוצא בזה ול"פ וכתבתי' בפ"ג דבכורים:

פרק ז

משנה א

ורבי עקיבא אוסר. מפרש בגמרא דלא אסר אלא באומר ירק המתבשל בקדרה עלי. אז אסור בכל ירקות המתבשלים אף בדלעת. והר"ב שכתב והלכה כחכמים כ"כ הרמב"ם בפירושו אבל בחיבורו פרק ט' פסק כר"ע. וכן פסקו כל הפוסקים:

ואסור בפול המצרי לח וכו'. דכיון שאין עושין ממנו כרי אלא כשהוא יבש ומקמי הכי לא. עד ההיא שעתא ירק הוא:

משנה ב

בחמשת המינין. הם החטים. והשעורים. והכוסמין. ושבולת שועל. ושיפון. כוסמין מין חטין. ושבולת שועל ושיפון מין שעורים. הרמב"ם. ור"ל שאע"פ שבתורה לא נמצא דגן אלא חטים ושעורים הני נמי מינייהו נינהו. והא דאמר כוסמין מין חטים. לאו לכל מילי. ועיין בריש כלאים:

רבי מאיר אומר הנודר מן התבואה וכו'. בהא ודאי מודינא לך שהנודר מן התבואה אינו אסור אלא מחמשת המינין. אבל הנודר מן הדגן אסור בכל מין דמדגן וכו'. רש"י. והא דכתי' [ד"ה ב' ל"א] וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל (מעשר)[ראשית] דגן תירוש ויצהר [ודבש] וכל תבואת שדה [וגו'] לרוב אע"ג דדגן כל דמדגן משמע. מרבינן בכל תבואת השדה פירות [האילן] וירק. גמרא:

משנה ג

בשק ביריעה ובחמילה. שק ארוג במטוה שער. ויריעה בגד גס ועבה שאינו תפור. וחמילה מסך והיא אצל בני אדם בתכלית העובי. מגין בה אדם ראשו מהמטר. וכמו כן יריעה הנזכרת בכאן. הרמב"ם:

רבי יהודה אומר וכו'. כתב הר"ב והלכה כר"י. וכ"כ הרמב"ם. וכתב הרא"ש בשם הרמב"ן דטעמא דאף על גב דתני לה ביחידאה לית לן ראיה דפליגי רבנן עליה. ועוד הא סתם לן תנא הכל לפי הנודר דתנן באידך פירקא שלא נתכוין זה אלא לשם אכילה ושתיה:

טען והזיע והיה ריחו קשה כו'. אבל בנודר סתם דרישא לא משמע אלא ללבוש ובהא לא קאמר רבי יודא. כן כתב הרא"ש. אבל להרמב"ם למשרי טעינה נמי בעי ר' יהודה הוכחה כגון שיהא לבוש ומיצר לו שהמלבוש היה צר ונצטער בו ואמר קונם וכו' אבל כל בסתם נאסר בין בלבישה בין בטעינה:

באניצי פשתן. דדייק ולא נפיץ. רש"י:

ואסור להפשיל לאחוריו. וכל שכן לטעון לפניו שהוא בכלל הנדר שהוא טעינה מעולה שנשמר יותר כדאיתא במשנה ד' פרק י' דשבת אי נמי אורחא דטעינת בגדי פשתן וצמר הן להפשילן לאחוריו ותנא אורחא דמלתא נקט:

משנה ד

וחכמים אומרים עלייה בכלל הבית. ונראה דחכמים מודים בחדר ויציע דלא הוו בכלל בית דהמוכר את הבית לא מכר חדר ויציע [כדתנן בריש פרק ד' דב"ב] אלמא בלשון בני אדם לא הוו בכלל בית. הרא"ש ועיין מ"ש שם בב"ב:

הנודר מן העלייה כו'. דברי הכל. רש"י:

משנה ה

הנודר מן הדרגש כו'. דברי הכל. רש"י. [*ושם דרגש לשון ארמית כמ"ש [הר"ב] במשנה ה' פרק ט' דמקואות]:

מותר לכנס לתחומה של עיר ואסור לכנס לעבורה. דאמר קרא [יהושע ה'] ויהי בהיות יהושע ביריחו אילימא ביריחו ממש והא כתיב [שם י'] ויריחו סוגרת ומסוגרת אלא ש"מ בעיבורה אימר אפילו בתחומין הא כתיב [במדבר ל"ח] ומדותם מחוץ לעיר אלפי' באמה אלמא תחום העיר מיקרי חוץ לעיר. גמרא:

לעבורה. פירש הר"ב הבתים וכו' בתוך ע' אמה ושירים כמפורש בריש פ"ה דעירובין:

מן האגף ולפנים. מן סגירת הדלת ולפנים אבל מן האגף ולחוץ על עובי המפתן אינו אסור. רש"י. והיינו דתנן אבל כלומר אע"ג דעל עובי המפתן דומה לעבורו של בית:

משנה ו

קונם פירות האלו. לשון הרא"ש והה"נ אם לא אמר האלו דכיון דאמר קונם ולא הזכיר אכילה אסר עצמו בחילופין וגידולין והא דקאמר האלו משום דבעי למימר ובגידוליהן דאי אסר עצמו בכל הפירות מאי נ"מ בגידולין של אלו בלאו הכי אסר עצמו בכל הפירות שבעולם אי לאו דאמרינן בגידולין קודם שהגיעו לכלל פירות ע"כ. ועיין מ"ש במשנה דלקמן:

אסור בחילופיהן. פירש הר"ב אם החליפן לכתחלה וכ"כ הרא"ש וכתב עליו ב"י סימן רי"ו שלא קנסו אלא כשהנודר עצמו החליפן לכתחלה וכדין שאר איסורי הנאה וכדתניא בפ"ק דחולין [ד:] חמצן של עוברי עבירה אחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין דש"מ דחילופיהם מותר לאחרים אלא טעמא שלא קנסו אלא למחליף באיסור:

אסור בחילופיהן ובגידוליהן. אע"פ דשניהם לא היו בשעה שאסרן עליו וכ"ש ביוצא מהן וכמו שכבר נתבאר במשנה ז' דפרק דלעיל:

בדבר שזרעו כלה וכו'. עיין מ"ש במשנה ז' פ"ז דתרומות וע"ש במשנה ו' פ"ט. וכתב הר"ן ואכולה מתניתין קאי וה"ק מאי דאמרינן ברישא אסור בגידוליהן דמשמע דוקא בגידוליהן מתסרי אבל בגידולי גידולין שרי הני מילי בדבר שזרעו כלה וכן סיפא דקתני מותר בחילופיהן ובגידוליהן דוקא בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין זרעו כלה בין ברישא בין בסיפא אפילו גידולי גידולין אסורים משום דכיון דאין זרעו כלה הרי בגידולי גידולין הללו מעורב מהאיסור הראשון ונדרים הוו דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל ע"כ [כדאיתא בגמרא כיון דמצוה לאתשולי עליהן משום דר' נתן דאר"נ כל הנודר כאילו בנה במה וכל המקיימו כאילו מקטיר עליה הוי כמו דאתשיל עליה דמי לאפוקי תרומה כמ"ש בפ"ד דתרומות משנה ז'] ובהכי מתרץ הכ"מ מה שהשיג הראב"ד דלמה יהיו גידולין אסור בדבר שזרעו כלה והרי זה וזה גורם מותר [כמ"ש הר"ב במשנה ח' פ"ג דמסכת ע"ז] דכיון דנדרים דבר שיש לו מתירין להכי לא שרו בהו זה וזה גורם ע"כ ועדיין

תקשה לך דטבל מיקרי נמי דבר שיש לו מתירין כמ"ש בספ"ג דחלה ותנן במשנה ד' פ"ט דתרומות דגדולי טבל מותרין ולא קשיא כדמפרש התם הר"ב והוא מהירושלמי דטבל רובו חולין ע"כ. ודבר שיש לו מתירין חומרת חכמים היא כמ"ש במשנה ד' פרק בתרא דביצה והואיל ומעיקרא קודם שנזרע הרי רובו חולין לא החמירו בו:

משנה ז

האומר לאשתו קונם מעשה ידיך. עיין בפירש הר"ב פרק בתרא משנה ד':

ואסור בחילופיהן ובגידוליהן. הא קמ"ל דא"צ שיאמר האלו ודתנן במתניתין דלעיל אלו לאו דוקא ואיידי דנסיב ליה רישא נסיב ליה נמי לכולה מתניתין כך נ"ל לפירש הרא"ש דאלו דלעיל לאו דוקא. אבל הר"ן כתב לעיל דדוקא האלו שמייחד הפירות ואי לא לא והכא הא קמ"ל דכיון שמייחד פירותיו של פלוני הוי כאומר האלו ובסיפא שאני טועם כו' קמ"ל דאע"ג דהכא הוה כאילו אמר האלו והוסיף ג"כ ואמר שאני טועם כו' אפ"ה משתרי ולא אמרינן דכיון שאמר האלו הא דשאני טועם לא גרע לי' ובמתניתין דלעיל לא קאי שאני טועם אאלו דרישא:

משנה ח

מותר לאכול ולהתכסות אחר הפסח. ולא אמרינן עד פסח לא קאי כ"א על שאת עושה אבל איסור אכילה וכסוי הוא לעולם הרא"ש. ומשמע דעל שאת עושה נמי קאי. ולפיכך מ"ש הר"ב הכי משמע שאת עושה עכשיו. לאו דוקא עכשיו. אלא כלומר קודם הפסח ולאפוקי לעולם. וכל מכאן עד הפסח בכלל עכשיו הוא. דמנלן להקל ולומר דעד הפסח לא קאי נמי אאת עושה:

משנה ט

לי. כלומר משלי הר"ן פ"ב דף ט"ו:

עד החג. עד סוכות רש"י. ועיין מ"ש בפ"ק דר"ה משנה ב':

הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד הפסח. מפרשינן בגמרא פ"ב דף ט"ו דכשהלכה אסורה ולוקה על הנאתו שלמפרע ולעולם אסורה ליהנות קודם הפסח גזירה שמא תלך וכמ"ש בסמוך:

אחר הפסח בלא יחל דברו. פירש הר"ב עוברת בבל יחל למפרע וז"ל הרא"ש בפרק ב' דרחמנא אמר [במדבר ל'] איש כי ידור נדר לא יחל דברו לא יתבטלו דבריו ומה שאסר בנדר חל עליו אסור בלא יחל כאילו הקדישו אם על עצמו אסרו עובר בבל יחל ואם אסרו על אחר הנהנה ממנו עובר בבל יחל. וז"ל הר"ן דאע"ג דכתיב לא יחל דברו לא יוחל הדבר קאמר וכתבו עוד הר"ן והתוספות [דהיא גופה] קמ"ל שתזהר ליהנות קודם

הפסח כדי שאם תלך לאחר הפסח לא תבא לידי בל יחל כדרב יהודה דאמר האומר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר אל יישן היום שמא יישן למחר. ורמב"ם בספ"י מה"נ פסק שאם ההנה הוא אותה שהוא לוקה ופירש הכ"מ דר"ל היא ודאי לוקה אלא אפילו הוא שההנה נמי לוקה אע"ג דבעלמא המאכיל איסור לחבירו אינו לוקה שאני האי שהוא המדיר והמיחל דברו:

ומותרת לילך אחר הפסח. ולא חיישינן שמא לא תזכור שעברה על תנאה קודם הפסח ואי [מניחה] לה לילך אתא לאתהני סד"א תתסר בהליכה מדרבנן כדי שתזכור שאסורה ליהנות. קמ"ל. כך כתב הר"ן [ט"ו:]. אבל התוספות כתבו [שם] ומותרת לילך אחר הפסח כלומר אם לא הלכה לפני הפסח מותרת לילך אחר הפסח וליכא למיחש למידי ואין זה חדוש אלא איידי דתנא אחר הפסח משום לא יחל תנא נמי בהאי סיפא דמותרת כו' משמע מדבריהם דאה"נ דאם הלכה לפני הפסח שאסורה לילך אח"כ כדי שתזכור שעברה על תנאה ושאסורה ליהנות:

פרק ח

משנה א

וראש חדש להבא. פירש הר"ב ואפילו היה ר"ח ביום שלשים לחדש שעבר. גמרא. וכלומר שהם שני ימים ר"ח ונמצא שהיום הראשון נמנה לחדש הזה שעליו נדר. אפ"ה מותר בו דאינשי קרו ליה ריש ירחא ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם:

ורא"ש השנה לעתיד לבוא. ולשון העולם לומר חדש הבא ושנה העתידה לבא הרא"ש. וז"ל רש"י. ולהכי קרי [ליה] לע"ל לפי שהוא נמנה לימים ולחדשים הנכנסים שהוא זמן אחר ולהכי קאמר לעתיד ולא קאמר להבא:

ואם אמר יום אחד וכו'. כתב הר"ב וכן אם אמר קונם עלי יום סתם כו'. אבעיא בגמ' ולא אפשיטא דממתניתי' ליכא למשמע דכי דייקית מסיפא דוקא יום אחד. הא יום סתם. כהיום. תידוק מרישא איפכא דהיום אינו אסור אלא עד שתחשך הא יום כיום אחד. ומכל מקום זה שכתב הר"ב דינו מעל"ע היינו לאיסורא לחוד משום דספיקא לחומרא אבל ללקות לא דאין מלקין על הספק וכן פסק הרמב"ם בחבורו פרק י' מה"נ. והר"ב נמשך אחר לשון רמב"ם בפירושו שלא כתב ג"כ החלוק דבמלקות:

משנה ב

עד הפסח אסור עד שיגיע. כשיגיע מותר ה"ל למתני אלא משום דבסיפא שייך למתני אסור נקט ברישא נמי אסור. הרא"ש:

עד שיהא וכו'. במתניתין ה' פליג רבי יהודה ביין. עיין מ"ש במשנה ו':

רבי מאיר אומר אסור עד שיגיע. כתב הר"ב דלא מעייל אינש נפשיה אספיקא דיש במשמעות זה הלשון ג' ענינים איכא למימר עד פני ימים הראשונים דהיינו עד שיגיע ואיכא למימר עד פני ימים האחרונים ויהיה מותר בימים האחרונים ואיכא למימר עד פני פסח והיינו עד שיצא. הרא"ש:

ר"י אומר עד שיצא. כתב הר"ב והלכה כר"י משום דקי"ל ר"מ ור"י הלכה כר' יוסי אבל תימא דבגמרא רמינן מתני' דהכא אמתניתין ט' פ"ק [צ"ל פ"ג] דקדושין היו לו שתי כתי בנות כו' דשמעינן להו רצוני לומר לר"מ ור"י דפליגי איפכא דרבי מאיר סבר מעייל איניש נפשיה אספיקא ור"י סובר לא מעייל וכו'. ומשני מוחלפת השיטה דהכא. *)והכי תנינא כל שזמנו קבוע ואמר עד לפני. ר"מ אומר עד שיצא ור' יוסי אומר עד שיגיע. וכיון שכן א"כ הלכה עד שיגיע. ואע"ג דהתם בקדושין עוד סוגיא אחרת דלא תיפוך והכא לא פליגי במעייל אינש נפשיה אספיקא אלא בלישנא בעלמא פליגי ר"מ סבר עד פני הפסח עד קמי פסחא משמע ור' יוסי סבר עד דמתפני פסחא משמע ולפי אותה סוגי' מתניתין כדקיימא קיימא והלכה כר"י שאומר עד שיצא וכן דעת הרמב"ם והרא"ש. אבל הר"ב שמפרש למתניתין דפליגי במעייל אינש וכו' כסוגיא דהכא וכתב ג"כ הלכה כר"י דבריו סותרין זה את זה. והרמב"ם בפירושו כתב הלכה כר"י אבל לא פירש כלום במשנתינו במאי קא מפלגי ואיכא למימר דס"ל בלישנא בעלמא פליגי וכסוגיא דקדושין ולפיכך הניח המשנה כדקיימא ופסק כר"י אבל בחבורו פסק עד שיגיע. וכסוגיא דהכא דמפכינן למתניתין:

משנה ג

אינו אסור אלא עד שיגיע. פירש הר"ב ל"ש אמר עד שיהא וכו' דכיון דתנא אינו אסור אלא עד שיגיע. הוה כאילו תנא עד שיהא דהכי משמע לישנא באיזה לשון שיאמר אינו אסור אלא עד שיגיע. הרא"ש:

כל שזמנו קבוע. כלומר שיש להמשכתו זמן קבוע כגון פסח שקבעה בו תורה שבעה ימים כי אמר שיהא אסור עד שיצא דכיון דידע זמן המשך אסורו אוסר עצמו בו. הר"ן:

משנה ד

עד הקיץ. ל' הרמב"ם קיץ שם לימות השרב אבל היה מפורסם זה השם אצלם על זמן בישול התאנים:

עד שיקפלו המקצועות. תנא שיקפלו רוב המקצועות. גמרא:

עד הקציר. ובמקומו יש קציר חטים וקניר שעורים. עד שיתחיל קציר חטים דקציר המיוחד קאמר. תוספות:

אם היה בהר. פירש הר"ב בשעת הנדר כלומר שאע"פ שאחר כן ירד לבקעה והגיע קציר של בקעה כיון שעדיין לא הגיע קציר של הר אסור עד שיגיע קציר של הר וכדאיתא בגמרא:

משנה ה

עד שתרד רביעה שניה. דגשמים משמע לת"ק ירידת גשמים וגם משמע לשון רבים ומיעוט רבים שנים [וכפירש"י בפ"ק דתענית ד' ו' ועוד פירש שאז מתלכלכת הארץ בגשמים] ולפיכך עד שתרד רביעה שניה ואפילו אמר עד שיהיו לפי שאין זמן קבוע למשך ירידתן ורבן שמעון בן גמליאל מיקל טפי ואמר עד זמן רביעה ואף על פי שלא ירדו גשמים. הרא"ש:

שתרד רביעה שניה. פירש הר"ב כיון שהתחילו כו' הילכך הנודר עד הגשמים וכו' נראה לי שיש טעות סופר בדברי הר"ב שמ"ש עד הגשמים צ"ל עד הגשם וכן הוא בפירוש הרמב"ם. והיינו הא דקאמר עלה דמתניתין בגמרא מחלוקת דאמר עד הגשמים אבל אמר עד הגשם עד זמן גשמים קאמר כלומר אף ת"ק מודה שאין נודר עד שתרד אלא עד שיגיע ומיהו לא סגי עד זמן אחרון שהוא ר"ח כסליו אבל כשירדו אפילו בזמן הראשון סגי דכך הוא חשוב ירדו מזמן הבכירה ואילך כמו הגיע זמן רביעה ג' וכך פירש הכ"מ לדעת הרמב"ם בפ"י מהלכות נדרים אבל נמצא עכשיו שבעיקר הדין השנוי במשנתינו לא ביאר הר"ב אימתי זמן ירידת גשמים שכשירדו עבר זמן נדרו. אם נלך אחר הבכירה או הבינונית [*דז"ש הר"ב שהוא בשנה המאוחרת כו' משום דלקמיה נקטיה ולא נמשך אדלעיל דאין סברא שנלך אחר המאוחרת אם ירדו בבינונית דהא תלינן ברביעה שנייה משום דמסתמא שנייה משמע שאינה מקדמת כ"כ כרביעה ראשונה ואינה מאחרת כ"כ כשלישית כמ"ש הר"ן] גם הרמב"ם בפירושו לא ביאר בזה אבל בחבורו כתב כשירדו מכ"ג במרחשון ואילך שהיא הבינונית ואפשר שהר"ב סומך על המסתבר דמסתמא אזלינן בבינונית דכיון שבנדרים הולכין אחר ל' בני אדם וכל לשון בני אדם מסתמא על דבר הממוצע הם מדברים ומתכוונים [*וכמ"ש]. ועוד סמך ג"כ על מ"ש ברפ"ח דפיאה לענין מתנות עניים שהולכים אחר זמן הבינונית ואם במתנות עניים שיש להחמיר בהן כדתנן בספ"ד דפיא' אין מחמירין עד האפיל'. כ"ש בנדרי' שאע"פ שגם סתמן להחמי' כדתנן במשנה ד' פ"ב מ"מ יש צד להקל משום דהלך אחר לשון בני אדם. ולפיכך אי אפשר להחמיר בהן יותר מגבי מתנות עניים והרי הרמב"ם בנדרים פוסק בחבורו עד

הבינונית כמו שכתבתי ואילו במ"ע מחמיר ופוסק עדר"ח כסליו שהיא המאוחרת כמ"ש בפ"א מהלכות מתנות עניים. והיינו טעמא דספק מ"ע להחמיר כמ"ש שם הכ"מ. ועוד פירש הר"ב כבינונית משנה ו' פרק (בתרא) [ט'] דשביעית ועיין עוד מ"ש במשנה ג' פ"ק דתענית:

רביעה. עיין בפירש הר"ב רפ"ח דפיאה א"נ במשנה ו' פ"ט דשביעית:

ר"ש בן גמליאל אומר וכו'. כ' הר"ב ואין הלכה כרשב"ג וכ"כ הרמב"ם וכבר כתבתי בזה במשנה ז' פ"ח דעירובין ואזלא לה תמיהת הכ"מ פ"י מה"נ דהא קי"ל כל מקום ששנה רבן שמעון ב"ג במשנתינו הלכה כמותו וכו':

שאיני טועם. עיין מ"ש ברפ"ק גבי שאיני אוכל לך ובפסקי הרא"ש כתוב שאני:

השנה. כתב הר"ן נראה לי דרבותא דמתניתין דמתסר בעיבורה לנודר מתחלת השנה איצטריך דאי בנודר בר"ח שבט פשיטא דהשנה עד ר"ה משמע אלא ודאי בנודר בתחלת השנה אתא לאשמועינן דמתסר בעבורה וכו'. ואני חוכך עוד לומר דאפילו בנדר שנה אחת סתם אסור בעיבורה כל שקדם נדר לחדש העיבור דמסתמא שנה זו משמע ע"כ. והרא"ש בפסקיו כתב עלה דמתניתין דהיינו לומר שאם אמר שנה אחת אסור י"ג חדש ולא אמרינן לא היתה דעתו על שנה מעוברת אלא כסתם השנים שהן י"ב חדש אלא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ובין פשוטה ובין מעוברת קרוי שנה ע"כ. ועיין במשנה ח' פ"ח דב"מ:

עד סוף אדר עד סוף אדר ראשון. כך הוא גירסת הראב"ד והר"ן. והרא"ש כתב בפסקיו ויש דגרסי עד סוף אדר. עד סוף אדר שני. ואותה גרסא נ"ל עיקר דלשני האדרים חשיב חד ירחא. דלאידך גרסא ראש וסוף ל"ל חדא סגי ע"כ. וכן היא גירסת הרמב"ם:

שאיני טועם. הטור העתיק שאני טועם:

שלא נתכוין זה כו'. שדרך בני אדם לשתות יין. דודאי רוצה הוא לשתות ד' כוסות של יין בלילי פסח שכל אדם שותין. רש"י ולענין הלכה עיין בפירוש הר"ב במשנה דלקמן. ומה שכתבתי שם:

משנה ו

שאיני טועם. הטור העתיק שאני טועם וכן בסיפא:

אינו אסור אלא עד לילי הצום. פירש הר"ב שמצוה להרבות בסעודה כו' כמפורש במשנה ג' פ"ה דחולין. וכתב הר"ן והא עדיפא מקמייתא שהרי אינו מגיע איסורו עד הצום וכי קתני עד לילי הצום לאו דוקא שהרי אוכל הוא מבערב אלא עד סעודה של לילי הצום קאמר:

לילי הצום. עיין מ"ש במשנה ג' פרק ח' דתרומות בפירוש מלת לילי:
אינו אסור אלא עד לילי שבת. פירש הר"ב שעזרא תיקן שיהיו אוכלין שום בלילי שבת מפני שמרבה הזרע. מסיים הרמב"ם לפי מאכלם וארצם וכבר ידעת שעונת ת"ח מלילי שבת עד לילי שבת מוסף עם היות השבת בעצמו מחוייב בו העונג מכל צד מצדי ההנאה לבני אדם כולם ע"כ. והיינו נמי דתנן בספ"ה דכתובות ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת. ובכל אדם מיירי. וכן עיין במשנה י"א פ"ד דיבמות:
שלא נתכוין זה וכו'. כתב הר"ב שאין הלכה לא כר' יודא ולא כר' יוסי בנו אלא כדאמרינן לעיל כו' עד שיהא [אסור] עד שיצא וכ"כ הרמב"ם וצריך לחלק בין לא נתכוין דהכא. לשלא נתכוין דסוף פרקין. דהכא לא מוכח כמו לקמן. וכן מחלק הר"ן בשם הרמב"ן. וה"נ בטען והזיע דמשנה ג' דפרק דלעיל דמודו ביה רבנן כמ"ש שם. טעמא נמי דהתם מוכח טפי. אבל הרא"ש כתב שאין נראה לחלק דגבי לבית שאני נכנס כו' דסוף פרקין אנן סותרין דבריו מפני כונתו והנדר בטל לגמרי. כ"ש שנלך אחר כונתו לזמן נדרו והכונה זו בריאה וטובה שאינו רוצה להיות נמנע מן המצוה. גם הר"ן כתב בשם הרא"ה דהלכה כמותם כיון דקתני להו גבי הלכתא פסיקתא דהיינו כולהו דיני דאומדנא ואף על גב דתנן לעיל עד הפסח כו'. עד שיצא אפשר דלא אקונם יין קאי ואי נמי אמרת דעלה קאי אגב גררא דהני אחריני תנא עד הפסח דהתם לא אתא לאשמועינן [אלא] כונת הל' היאך היא. ע"כ:

משנה ז

קונם שאני נהנה לך. קונם מה שאני נהנה משלך. הר"ן פ"ג דף כ"ד:
ונוטל לבניך. דרך כבוד הוא שיקבל מתנה לבניו ולא לעצמו. הרא"ש שם:
להפר. צ"ע דלישנא דהפרה לא שייך אלא בין איש לאשתו ובין אב לבתו ועיין בפירוש הר"ב ספ"י. והרמב"ם בר"פ דלקמן כתב ג"כ לשון הפרה במקום התרה. [*וכן עוד לשונו במשנה ט' פ"ט כמ"ש לשונו שם]. אבל בגמרא פ"ג דף כ"ד דמייתי לה להך מתניתין גרסינן בין ברישא בין בסיפא להתיר. וכן העתיקה הרמב"ם ספ"ח מה"נ וכן הטור ס"ס רל"ב [*ובבכורות פ"ה משנה ה' כתבתי בשם התוספות דלישנא דקרא נקט כו']:
ויאמר לו כלום אמרת כו'. מפרש התם בגמרא טעמא דאמר הא לא אמר נדר הוא ולא הוי נדרי זירוזין דשריין כדתנן התם ומפרש טעמא דודאי לנדר נתכוין דאמר ליה לא כלבא אנא דמיתהנינא מינך. ולא מיתהנית מינאי. פירש הרא"ש דכיון שהוא רוצה שיקבל ממנו מתנה מרובה. [כור חטים ושתי חביות של יין] מסתמא גם הוא נהנה ממנו הרבה. וכיון שיש טעם לדבר אמרינן דלנדר איכוין. כלומר מה שאין כן המזמין חבירו כו' דתנן

התם דהוי נדרי זירוזין. דעביד אינש להאכיל את חבירו אצלו. אע"ג דחבריה לא יהיב ליה מעיקרא מידי:

אלא מפני כבודי. שאתכבד על ידך בפני הבריות. שיראו שאני חשוב בעיניך. שאתה רוצה ליתן לי מתנה. זהו כבודי. שאתכבד יותר כשיראו שאתה רוצה ליתן. ואני איני רוצה לקבל הר"ן. והרא"ש כתב זהו כבודי לשנוא מתנות:

קונם שאתה נהנה לי. כלומר משלי: וכן דרך בני אדם שנודרין ואוסרין הנאתן. על מי שלא יהנה אותם. וברישא שרוצה שהלה יקבל הנאה ממנו. הרי הוא נודר שלא יהנה הוא ממנו. אם לא יקבל ההנאה:

רבי מאיר אומר אסור עד שיתן. כתבו התוספות אבל ברישא מודה. דקאמר [אם] אי אתה בא ונוטל וזה אינו [רוצה ליקח] רגילות שיאמר זה הוא [כבודי] והתירא מעליא הוא אבל הכא אינו רגילות לומר התקבלתי מאחר שמפצירו ליתן לבנו. ע"כ. אבל הר"ן כתב דהה"נ דפליג אקמייתא דאסור עד שיטול. והכי איתא בירושלמי ע"כ:

ויאמר לו הרי אני וכו'. בגמרא פ"ג מפרש דדוקא כשיאמר לו. הא לאו הכי הוה נדר. ולא הוו נדרי זירוזין ומפרש טעמא משום דודאי לנדר נתכוון. דאמר ליה לאו מלכא אנא דמהני לך ואת לא מהנית לי. פירש הרא"ש לאו מלכא אנא ומסתם ההנהו הרבה. מאחר שתובע ממנו מתנה מרובה:

הרי אני וכו'. הריני מחזיק לך טובה. כאילו התקבלתי ממך. רש"י שם:

כאילו התקבלתי. מפרש בגמרא בפרק מי שאחזו דהיינו טעמא משום דלהרווחה דידיה מכוין והא לא איצטריך ודוקא כשהבנים סמוכים על שלחנו דבכהאי גוונא שייך למימר דלהרווחה דידיה איכוין שלא יצטרך להוציא משלו לצרכן והא לא איצטריך ובכה"ג היה יכול לומר כן. אבל אם אין הבנים סמוכים על שלחן אביהם הוי איפכא דלהרווחה דידהו קא מכוין וכל שאמרו הם הריני כאילו התקבלנו התירו הנדר ואילו אמר האב כן אין בדבריו כלום הר"ן:

התקבלתי. כן ל' המשנה בפ"ו דגיטין וכן ברפ"ז דשבועות:

היו מסרבין. פירש הר"ב מפצירין ונקרא סירוב שהוא תרגום מיאון לפי שגם זה המפציר הוא מסרב וממאן במה שחבירו רוצה. כגון הכא שחבירו רוצה שלא ישא בת אחותו וזה המפציר הוא ממאן ברצון זה וירצה שישאנה:

לשאת בת אחותו. פירש הר"ב מפני שהיא בת גילו. פירש בערוך גילו מזלו. ומ"ש הר"ב ואמרינן הנושא כו' בפ"ו דיבמות דף ס"ג [צ"ל ס"ב] ושם כתבו התוספות בשם ר"ת

דטעמא לפי שהיא בת מזלו כדאמרינן רוב בנים הולכים אחר אחי האם. ועוד כתבו בשם רשב"ם דה"ה בת אחיו. אבל אחותו נקט לפי שמשדלתו בדברים ושכיח שנושא בתה:
מותרות להנות לו. שאר הנאה. אלא לשום אישות. שנדר שלא תהנה ממנו דרך אישות. רש"י:
שאיני נכנס כו'. שאיני טועם. הטור סימן רי"ח העתיק שניהם שאני:
שלא נתכוין זה. המסרב בו אלא לאכילה ושתיה המרובה וכי אמר זה קונם לביתך כו' לא נתכוין לדור הנאה ממנו אלא לאכילה ושתיה מרובה נתכוון. רש"י:

פרק ט

משנה א

פותחין לאדם בכבוד אביו ואמו. כתב הר"ב כגון שיאמרו לו וכו' כמה בנכם קל בנדרים כלומר וזה דבר קל ופריצות שכן רשעים דרכם לנדור כדתנן בפ"ק. רש"י. ועוד כתב ואם אמר לאו דאילו הייתי יודע לא הייתי נודר מתירין לו ע"כ. והתרת נדרים מאין לנו. מפורש בספ"ק דחגיגה:
אם כן אין נדרים. כתב הר"ב אמרו ליה חכמים דר"א כו' דגורס א"ל א"כ וכו'. וכן היא גירסת תוספות הרא"ש והר"ן. ומ"ש הר"ב דודאי ישקר דלא חציף כו' זהו פירש דא"כ אין נדרים וכאביי בגמרא. דפירש א"כ אין נדרים ניתרים יפה ול"ג במשנה א"כ אין נדרים נשאלים לחכם כגירסת הספרים לפי שזהו פירושו דרבא. בגמרא. וא"ת למה נסיב הר"ב לדאביי ושביק לדרבא והא קי"ל אביי ורבא הלכה כרבא. וי"ל שזה דוקא בדינים ולא בטעמם וטעמא דאביי מסתבר טפי. ושוב מצאתי שגם הטור בסימן רכ"ח כתב נמי לדאביי ופירש בב"י כמ"ש. אבל בפירוש הרמב"ם נראה דל"ג א"ל אלא כולה ר' צדוק היא. ומ"ש הר"ב ולא דמי לרשב"ג וכו'. דהתם א"ל מן הפסוקים כו' הרא"ש. וכן פותחין בי"ט ושבתות דמשנה ו' משום דמצוה אחת היא לא חמירא לאינשי כולי האי ולא ישקר וכו'. הר"ן:
ומודים וכו' בדבר שבינו לבין אביו ואמו. פירש הר"ב כגון שהדיר את אביו מנכסיו דכיון דאחציף כולי האי מעיקרא דאדריה לאביו ואמו מנכסיו הא אחציף ליה ואם אין לו חרטה גמורה יחצוף פניו ויאמר שלא היה מניח בשביל כבודם. גמרא ופירוש הרא"ש:

משנה ב

ועוד אמר רבי אליעזר. פירש הר"ב קולא אחרת. כלומר דאילו חומרא הא אמרינן היכי דאפסיקו רבנן במלתייהו לא שייך למתני ועוד כמ"ש במשנה ה' פ"ב דעירובין. והיינו

דוקא בחומרא לפי שאין חידוש להחמיר. תוספות. [*וראיה לדבריהם שכך שנינו במשנה ז' פ"ד דביצה וכמו שפירשו שם התוספות בעצמם וגם שמה לא הביאו ראיה מדהכא]:

פותחין בנולד. גמרא מאי טעמא דרבי אליעזר [דאילו רבנן מסתבר טעמייהו כמו שכתב הר"ב] אמר רב חסדא דאמר קרא (שמות ד':י"ט) כי מתו כל האנשים שהיה נשבע ליתרו שלא לשוב מצרימה [כמ"ש לקמן במשנה ד'] בשביל אותם האנשים המבקשים את נפשו. ופתח לו המקום בנולד דמיתה ורבנן קאמרי דמתו דקרא היינו עוני. כדאמרינן כל נצים ונצבים שהן דתן ואבירם. שמע מיניה דלא מתו. אלא מאי מתו שירדו מנכסיהן ועני חשוב כמת. ושאני עניות דשכיח. ולא הוי נולד. כ"כ הרא"ש. וכן הביא בשם ירושלמי בפסקיו והיינו שפירש הר"ב כגון דבר שאינו מצוי וכו'. וכתב ב"י סימן רכ"ח דמיתה אף ע"ג דאין לך דבר השכיח יותר [ובמשנה ז' פ"ק דעירובין כתבתי דארז"ל מיתה שכיח. וכן בסוף פ"ג דגיטין מכל מקום] למות שונאיו בחייו לא שכיח טובא שהרי דהע"ה צווח ואומר (תהילים ל"ח:כ') ואויבי חיים עצמו. א"נ כ"כ שכיח שימות זה בחייו של זה כמו איפכא דאע"פ שזה בחור וזה זקן הא כמה גמלי סבא טעוני ממשכי דהוגני [סנהדרין נ"ב.] וכיון דשקולים הם לא חשבינן מיתה דאידך בחיי זה שכיח ע"כ. ובסוף פ"ג דגיטין [ל:] דאמרינן דמיתה שכיחא לגבי עושר. ול"ק דעניות שכיח טפי מהתעשר. לפיכך אף ע"ג דעניות שכיח. יותר ממיתה. אפ"ה לגבי עושר מיקרי מיתה שכיח:

שאיני נהנה כו'. שאיני נכנס בתרווייהו גרס בפסקי הרא"ש שאני [בלא יו"ד]. וכן העתיקם הטור סימן רכ"ח:

רבי אליעזר מתיר וכו'. משום דנקט גווני טובא הדר ותני דבכולהו ר"א מתיר וחכמים אוסרים. הר"ן:

משנה ג

ואינן כנולד. פירש הר"ב ופותחין בהם. ואומרים אילו היית יודע וכו' והוא אומר לאו. רש"י. [*ומשום הכי כתב הר"ב בפירוש קמא דתנאי גמור לא הוי]. וז"ל ב"י בשם הרמב"ן. משום דלא הוה נדר טעות לגמרי. כמו נדרי שוגגים. אלא כעין טעות. [*ועיין בסוף פירקין]:

ואין חכמים מודים לו. כתב הרא"ש בפסקיו. ויש נוסחאות. וחכמים מודים לו. וסוגיא דהגמרא משמע. כאותה הגירסא וחכמים מודים לו. וכ"כ הרמב"ם ז"ל כר"מ:

שאיני נושא וכו' שאיני נכנס. בתרווייהו גרס הרא"ש בפסקיו שאני:

שאביה רע. עיין בסוף פרקין:

[*]**מת הכלב או שנהרג הנחש**. וה"ה נהרג הכלב או שמת הנחש אלא נקט מלתא דשכיחא. דגבי כלב לא שכיחא הריגה. ולגבי נחש שכיחא טפי הריגה. וליכא למידק דמש"ה נקט התנא מלתא דשכיחא בכל חד. לאשמעי' דדוקא בכהאי גוונא הוא דאינן כנולד. הא ליתא דמידי הוא טעמא דאינו כנולד משום דהואיל ופירש בשעת נדרו בעבור מה היה נודר. ונעשה משום כך כתולה נדרו בדבר. כאילו פירש כל זמן כו' וכמ"ש הר"ב. וא"כ מה לי שמת או נהרג. בין הכלב בין הנחש הואיל ואינם קיימים. נ"ל):

משנה ד

ועוד אמר ר"מ. קולא אחרת תוספות. ולגירסא דלעיל וחכמים מודים לו. ה"נ מודים לו מדקתני ועוד. כסף משנה פ"ו מהלכות שבועות:

שאתה עובר על לא תקום וכו'. שאם בקשת ממנו כלי ולא השאילך והדרתו הנאתך [דהני קראי דרשינן להו במסכת נזיר [צ"ל במס' יומא כ"ג.] על שאלת כלים. הרא"ש]. או שעשה לך דבר שלא כהוגן ומתוך שנאה הדרתו. והתורה אמרה לא תשנא את אחיך בלבבך *)התורה הזקיקתו. לפרנסו. ולאהבו. ולהחיותו. רש"י:

ואין אתה יכול לפרנסו. בגמרא פריך דהא לאו עליו מוטל לפרנסו אלא על ידי הגבאים. וזהו אינו אסור. כדאשכחן בספ"ד דנותן מתנה לאחר. והכי נמי כשנותן ליד הגבאים והגבאי אם רצה לתתו לאחר רשאי ודאי משתרי שרי. ומשני דכל הנופל אינו נופל ליד גבאי תחלה. פירש"י אלא קרוביו מתגלגלין עמו. ופירש הרא"ש עד שיעיינו הגבאים אם אין סיפק ביד הקרובים אז יפרנסוהו:

הרי זה מותר. וכתב הר"ב והמודר הנאה מחבירו וכו' דכתיב ויואל משה. הכי תניא דף ס"ה ומפרש אין אלה אלא שבועה דכתיב (יחזקאל י"ז:י"ג) ויבא אותו באלה. וגם בנבוכדנצר מרד אשר השביעו באלקים. ואע"ג דשבועת משה ליתרו לאו מודר הנאה ממנו היה אלא שנדר לו ס"ל לתנא דברייתא דלא שנא כיון שעל דעת חבירו היה הנדר צריך שיהא ההתרה ג"כ בפניו דהיינו בידיעתו. וי"א מדעתו. ויש עוד מחלוקת בין הפוסקים. אי דוקא שנדר משום שעשה לו הלה טובה. כמו יתרו למשה שנתן לו בתו. עיין בי"ד סימן רכ"ח:

משנה ה

אמר לו רבי ח' מאות דינרין וכו' אמר לו ר' עקיבא אפילו אתה מוכר שער ראשך. לשון הרמב"ם העיקר אצלינו מטלטלי לא משעבדי לכתובה. [כחכמים דמשנה ד' פרק ח' דכתובות ואפילו מיניה דידיה משום דאינה סומכת דעתה על המטלטלין הואיל ואין לה זמן לגבייתה ושמא לא תגבה לעולם וכשגובה אינה גובה אלא ע"י מיתה וגרושין]

אלא בתקנת בתראי ולכך ביאר בגמרא שאלו הח' מאות זוז שהיה לו אמנם היה לו קרקע שוה זה הסך. ואמר לו אפילו לא ישאר לך שום דבר אחר פרעון הכתובה. אלא ע"ד משל שתצטרך למכור שער ראשך לצורך אכילה. יש לך ליתן כתובתה. ואינו ר"ל שיתן לה כתובה מדמי המטלטלין ע"כ. ומפרש עוד בגמרא דלא תידוק מיניה מדאמר אפילו אתה מוכר שער ראשך דשמע מיניה דאין מסדרין לב"ח כמו שמסדרין לערכין. כדתנן בפרק ו' ממסכת ערכין. דרבי עקיבא הכי קאמר. שאפילו יותר על הסידור אין מקרעין שטר הכתובה. וכשישיג ידו ישלם אף ע"ג דבערכין קי"ל דנתן סלע והעשיר. אין לו עליו כלום:

משנה ו

פותחין בימים טובים ובשבתות. פירש הר"ב אם נדר להתענות או שלא לאכול בשר. וכך כתב הרמב"ם ויהיב טעמא שמחוייב בו באכילת בשר. לפי שנאמר (ישעיהו נ"ח:י"ג) וקראת לשבת עונג. גם הרא"ש פירש. או שלא לאכול בשר. ומ"ש הר"ב שאין זה פותח בכבוד המקום. כבר כתבתי בזה בריש פרקין:

עד שבא ר"ע ולימד שנדר שהותר וכו'. פירש הר"ב דלא נדר מעיקרא כו' וכך כתב הרא"ש. ומיהו לימד לא משמע דמסברא הוא. אלא דמקרא למדו והיינו דכתב הר"ן דילפינן לה בירושלמי מדכתיב (במדבר ל') ככל היוצא מפיו יעשה. דמשמע דוקא כשכולו קיים:

שהותר מקצתו. על ידי חרטה בהתרת חכם או מעצמו. כגון שהיה אביו אחד מהם. [כדתנן בריש פרק ג'] הרא"ש:

משנה ז

שאיני נהנה וכו'. ובכולהו גרס הרא"ש בפסקיו שאני וכן העתיקה הטור בסימן רכ"ט:

לזה ולזה הותר הראשון וכו'. פירש הר"ב כגון שאסר כו' ואמר על השני הרי זה כראשון וכו' דאי לאו הכי שלא אמר בכ"ף אלא כלישנא דמתניתין בוי"ו לא תלאן זה בזה. אלא לרבנן כל אחד נדר בפני עצמו כדמסיק הר"ב בסיפא. ולר"ש כללא הוי והותר לאחד הותר לכולם. לפי זה רישא דהכא כרבנן דאי כר"ש למאי תנן שאיני נהנה לכולכם לתני רבותא. שאיני נהנה לזה ולזה. וכלומר בלא כף. וא"כ מתניתין תברא מי ששנה זו לא שנה זו דרישא רבנן. וסיפא ר"ש. אבל להרמב"ם בפ"ד מהלכות נדרים שהעתיק משנתינו כלשונה. נראה מדבריו דסובר שכשאומר לזה ולזה הרי כמי שתלאן זה בזה. כיון שאמר וי"ו הנוספת. והא דס"ל רבנן כל אחד ואחד נדר בפני עצמו היינו כשאומר לזה לזה בלא וי"ו. ולדבריו רישא ככולי עלמא אפילו כר"ש. ומה שהכריחו להר"ב לפרש בכ"ף היינו

דה"ג בפ"ג דף כ"ו אהך בבא כגון שתלאן זה בזה ואמר פלוני כפלוני. ופלוני כפלוני. וסובר הר"ב דדוקא בכ"ף ובלאו הכי לא. אבל הרמב"ם נ"ל שסובר דלאו דוקא שאומר כן בכ"ף. אלא דגמרא מפרשה למתניתין דהיינו טעמא שכשאינו אומר כולכם. ואומר לזה ולזה בוי"ו. הרי תלאן וכאומר פלוני כפלוני הוי. ולישנא דמתניתין דריש פרק ג' דנזיר מסייע ליה דהתם נמי תנן ואומר ואני ואני וכו' הותר הראשון וכו'. ואי בכ"ף דוקא א"כ התם נמי היה צריך שיאמר ואני כמותו ולא אישתמט גמרא לפרושי הכי. ואף על גב דבתוספות שם כתבו שאמר ואני כמוהו. לאו למימרא שאמר כמוהו. אלא שכך כוונת לשונו. וזה מבואר מלשונם שם שכן הוא. אלא דודאי דוי"ו הנוספת משמעותה הוי כמו בכ"ף. ומיהו בזה י"ל דשאני ליה להר"ב בין הנודרים על עצמם. שאף על פי שאין אומרים כמותו. הרי מ"מ נדרו היה בדרך שתלאו באחר. משא"כ הנודר לאחרים לא סגי כשאומר ולזה. עד שיאמר בכ"ף דבלא כ"ף לאו תליי' הוי זה בזה:

הותר האמצעי כו'. ברפ"ג [צ"ל ברפ"ד] דנזיר ל"ג לה במשנתינו. וכן מוכח שם בגמרא. וכן הביא הרא"ש בפסקיו. גמרא דפ"ג דמייתי להך דהכא בשמא דברייתא. ומיהו הלכתא היא [וכ"כ הרא"ש בפירושו לנדרים כ"ו ע"ב]:

לזה קרבן וכו'. כתב הר"ב הא מתניתין ר"ש היא וכו' ועמ"ש במשנה ו' דפרק בתרא. ומ"ש הר"ב אבל חכמים כו' וכן הלכה. וכך פסק במשנה ג' פ"ה דשבועות. ועמ"ש ברפ"ב דקדושין:

משנה ח

קונם יין וכו'. צריכא. כמ"ש הרמב"ם דתנא נדר שהותר מקצתו וכו' לענין זמן הנדר ולענין דברים שנשבעים עליהם ומן האדם שנשבע עליהם:

שאיני טועם. בפ"ג דף כ"ו מייתי לה וגרסינן שאני [בלא יו"ד] וכן העתיק הר"ן בפירושו:

והלא המיושן יפה למעים. מפרש בגמרא דחדא ועוד קאמר. דהא לא נדר אלא משום שהוא רע. ונמצא שכשאינו רע אין נדרו נדר. אלא הכי נמי קאמר חדא דאין רע ובהכי שרי. ועוד מפני שהוא יפה. וכן מפרשינן בבצל:

ולא במיושן בלבד הותר וכו'. כתב הר"ב ודוקא שאמר כו'. הכי איתא בגמרא פ"ג דף כ"ו ובכולהו נדרים שהותרו מקצתן דינא הכי וכן בנמצא בהן אביו ואמו דפ"ג וטעמא דכשעכשיו בחזרה עדיין הוא אומר הכל אסור חוץ כו' לא הורע כח הנדר וז"ל הרמב"ם בפ"ח מה"נ שהרי גילה דעתו שלא הותר מקצת הנדר אלא כמו שנדר היה נודר ומתנה על אביו:

הכופרי. פירשו הר"ב במשנה ה' פ"ב דתרומות:

משנה ט

ועל בנותיך. כלומר ולא ימצאו מי שישא אותן. דאמרי אינשי [כתובות ס"ג] רחילא בתר רחילא אזלא. כאמה כן בתה:

מה ראתה אמן של אלו להתגרש. כן הנוסח בכל הספרים ויש לפרש כלומר מה ראתה לעשות מה שעשתה שעל ידי כן נתגרשה והטור סימן רכ"ח כתב מה ראה פלוני לגרש אשתו אלא שמצא עליה שם רע:

הרי זה מותר. וצריך בכל זה הפרה. אחר שאלה לחכם. הרמב"ם. [*ועיין מ"ש במשנה ז' פרק דלעיל] [ד"ה להפר]:

משנה י

שאיני נושא. הרא"ש בפסקיו העתיק שאני [בלא יו"ד] וכן בטור סימן רל"ב שאשא וכו':

ומעשה באחד כו'. כתב הר"ב בגמרא מפרש דחסורי וכו' ואין הלכה כר' ישמעאל. ואם תאמר מאי שנא מהאומר שאביה רע ושמע שמת או עשה תשובה דתנן במשנה ג' דהוי נדר טעות. כבר כתב הר"ן לעיל וז"ל היינו טעמא משום דאדם רע עשוי לעשות תשובה ועשוי למות. הלכך אומדים דעתו דכי אמר שאביה רע כל זמן שאביה רע קאמר. מה שאין כן באשה כעורה. שאין עשויה להיות נאה. הלכך לא היה בדעתו שתהא מותרת לו לכשתהא נאה. הרשב"א ז"ל. א"נ אי אמר הכי שאני נושא אשה פלונית שהיא כעורה. כדקתני שאביה רע. ה"נ דמשמע כל זמן שהיא כעורה. אבל הכא כיון דלפלונית כעורה קאמר לא משמע כתולה נדרו בדבר. החכם הותיק ר' שמואל בן החכם הגדול רבי יהודה בר חסדאי ז"ל עכ"ל. והרמב"ם פ"ח מה"נ העתיק המשנה. פלונית הכעורה. אבל הטור סימן רל"ב העתיק לפלונית שהיא כעורה:

בנות ישראל אל שאול בכינה. וסיפיה המלבישכם שני עם עדנים וגו':

פרק י

משנה א

נערה. עיין מ"ש במשנה ד' פרק ד' דכתובות. ומ"ש הר"ב ובת י"א שנה ויום אחד נדריה נבדקים כו' הוא משנה ו' פ"ה דנדה:

אביה ובעלה מפירין נדריה. כתב הרמב"ם וראיה לזה הדין מה שאמר בין איש לאשתו בין אב לבתו בנעוריה בית אביה. הכי תנא דבי ר' ישמעאל [סח.]. ופירש הר"ן דמשמע לי' דבנערה המאורסה איירי מדכתיב בהאי קרא בנעוריה בית אביה. ומדסמך אב לבתו בהדי איש משמע דאב ובעל מפירין נדריה ע"כ. וכתב הרא"ש ומיהו מצי לאקשויי אימא

בנשואה נמי מפירין אביה ובעלה ואיכא לשנויי כדשנינן לעיל מדכתיב בנשואה בית אישה מכאן דאין הבעל מיפר בקודמין ובהך קרא דבין איש לאשתו לא מיעט קודמין על כרחך משום שותפותיה דאב מכלל דבעל מיפר לחודיה ולכך אינו מיפר בקודמין:

ולא הפר הבעל. אלא שתק מעת לעת רש"י:

ואין צריך לומר שקיים אחד מהם. פירש הר"ב שאם קיים אחד מהן אין השני יכול להפר והא קמ"ל וכו'. והקשה הר"ן כיון דהאי דינא אתא תנא לאשמועינן מאי אצ"ל דקתני דמרישא משמע הכי אדרבא צריכא. יש לי לומר דתנא הכי קתני כיון דהפרה דחד בלא חבריה לאו כלום הוא אצ"ל דכשקיים אחד הפרה קמייתא לאו מידי היא וסמיך תנא דלשתמע ממלתיה דתו לא חזיא לצרופה דאי חזיא ל"ל למתני אצ"ל כדפריך בגמרא. ואע"ג דארחיה דתנא למתני זו ואצ"ל זו היינו דוקא במילי דלא דמי להדדי דאע"ג דאתיא בתרייתא מק"ו מקמייתא תני להו אבל הכא חדא מלתא היא דהפר אחד וקיים אחד היינו ממש הפר זה בלא זה ועדיפא מיניה. ע"כ. ומ"ש הר"ב אין זה שנשאל על ההיקם יכול להפר יותר. הקשה הר"ן בשם הרשב"א. הא כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו. [כמ"ש הר"ב בסוף פרקין] הרי הוי כאילו לא הקים כלל ותירץ הוא ז"ל דשאני הפרה דהפרה דחד מהני קלשה לה טפי דבאפי נפשה לא מידי היא אלא בצירופא דאידך ואפילו בצירופא דאידך לא מהניא כל זמן שאינם ראויים להצטרף ביחד וכדקתני דהפר אחד מהם ומת בטלה לה הפרתו הלכך כיון דהפרה דחד אפילו כי לא הקים חבריה קלישא טובא כל היכא דהקים כיון דהאי שעתא לא חזיא לאצטרופי בטלה לה לגמרי וכיון דלא חזיא ההיא [זימנא] לא חזיא בתר זימנא ע"כ. וב"י סימן רל"ד כתב בשם הרשב"א תירוץ אחר. ומ"ש הר"ב הואיל ולא היו שניהם יכולין להפר בבת אחת פירש הרא"ש שהיה הפסק ושעה בין ב' ההפרות שלא היה האחרון ראוי להפר. שקודם שנשאל לא היה ראוי להפר. הלכך נתבטלה הפרתו ואפילו אם יפר הראשון עמו פעם שנית אינו מועיל וכן משמע לישנא דמתניתין דמדמי הך קיים להפר אחד ולא הפר השני ביום שמועתו. דשוב אין תקנה. ע"כ:

משנה ב

מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל. יליף לה בגמרא מדכתיב בנעוריה בית אביה פירש"י כל זמן שהיא נערה שלא בגרה לא תצא מרשות אביה ואפילו היא ארוסה במשמע הילכך כי מת האב לא נתרוקנה רשות לבעל ע"כ. ורישא דהאי קרא בין איש לאשתו בין אב לבתו מוקמינן לעיל בנערה המאורסה ולפיכך לא נפקא ליה מקרא דבבית אביה בנעוריה דלקמן בסמוך [*לענין שהאב אינו מפר בבגר] שהוא נכתב בתחלת הפרשה וזה בסופה:

מת הבעל נתרוקנה רשות לאב. כתב הר"ב דכתיב בנעוריה בית אביה. דכיון שאמרנו שבמשמעו שכל ימי נערותה לא תצא מרשות אביה שמעת מינה דברשות אביה היא ואלא מיהת כשרשות אחר שולט עליה דהיינו הארוס. קאמר רישא דקרא בין איש לאשתו בין אב לבתו. אבל כשאינו שולט עליה שכבר מת לא יצתה מרשות אביה. וקשיא מנלן ללמוד מהך קרא תרתי דלמא לא אתי אלא למעוטי שלא יתרוקן רשות לבעל כדאמרן אבל נתרוקן רשות לאב מנלן דהא מסתבר למימר שכיון שיצאה מרשותו שעה אחת שלא יכול להפר לבדו. שוב לא תתרוקן לרשותו. וכיון דקרא קא מפרשינן ליה לשלא יתרוקן רשות לבעל. מנלן לדרוש מיניה שיתרוקן לאב ולהקל. ונ"ל לומר דה"ק דמדאיצטריך קרא למדרש מיניה שלא יתרוקן רשות לבעל ש"מ דהא לאב מתרוקן דאל"כ לא צריך קרא דהא מסברא בעלמא ידעינן דלא יתרוקן כיון שמעולם לא היה יכול להפר לבדו וגם הרמב"ם לא כתב אלא להך קרא וכד מעיינת בגמרא תמצא שזו היא סברא מעלייתא דאע"ג דמצריך קרא אחרינא להתרוקן לרשות האב מהיו תהיה לאיש מקיש הויות להדדי דשתי הויות כתיבי מה קודם הויה ראשונה שלא היה לה ארוס אב מפר לחודיה. אף קודם הויה שניה אב מיפר לחודיה. הא אמרינן עלה אימא ה"מ בנדרים שלא נראו לארוס שלא שמען הארוס קודם שמת אבל בנדרים שנראו לארוס לא מצי מיפר אב. ומשני אי בנדרים שלא נראו לארוס מבנעוריה בית אביה נפקא. ופירש הרא"ש ומשמע כל ימי נעוריה היא ברשות אביה כל זמן שאין רשות אחר שולט עליה ולכל הפחות בנדרים שלא נראו לארוס וכי איצטריך ואם היו תהיה אף לנדרים שנראו לארוס ע"כ. וקשיא דאימא דבנעוריה לא אתא אלא למעוטי שלא יתרוקן לבעל ומנלן דאפילו בנדרים שלא נראו לארוס שיתרוקן לאב ואכתי אימא דקרא היו תהיה לנדרים שלא נראו לארוס אתא. אבל לפי מה שכתבתי ניחא שפיר דמינה גופה דדרשת דקרא ממעט שלא יתרוקן רשות לבעל ממילא שמעת דהא לאב מתרוקן דאי לאו הכי לא איצטריך קרא כלל לאשמועינן שלא יתרוקן דמהיכי תיתי להתרוקן דהא מסברא דנפשין איכא למימר דלא יתרוקן כיון דמעיקרא לא היה יכול להפר לבדו. ואלא מיהת הא ודאי דלענין נדרים שנראו לארוס לא שמעינן אלא מקרא דהיו תהיה כדאיתא בגמרא. מ"מ הרמב"ם והר"ב נקטו הך קרא דשמעת מיניה תרתי ומתניתין מתפרשת מהך קרא לחודיה דלבעל אינו נתרוקן ולאב נתרוקן מאי אמרת אימא דדוקא נדרים שלא נראו לארוס נתרוקן לאב אבל נדרים שנראו לארוס לא. בזה אין שום תפיסה עליהם שלפי כוונת חבורם לפרש המשנה אין לתפוס אם לא השמיעונו כל חלוקי דיניה אלא מכיון שנתפרשה המשנה בטעמה כבר יצאו ידי חובת ביאור:

שהבעל מפר בבגר. לא [*מיירי בקדשה כשהיא נערה ובגרה ומטעם] שנתרוקן רשות האב דמאי שנא ממיתת האב שלא נתרוקנה. אלא בקדשה כשהיא בוגרת אמרינן. ואע"ג דתנינא חדא זימנא לקמן במשנה ה'. איידי דנסיב רישא בזו יפה כח האב כו' נקט סיפא בזו יפה כח הבעל כו'. גמרא. ומש"ה לא הוי סתם ואח"כ מחלוקת דהא פוסקין לקמן כחכמים. דהכא לאו תורת סתם עליו כיון שלא שנאה אלא משום איידי:

והאב אינו מפר בבגר. כתב הר"ב כדכתיב בבית אביה בנעוריה. עמ"ש במ"ד פ"ד דכתובות:

משנה ג

נתגרשה בו ביום. פירש הר"ב ששמע האב וכו' בדוקא נקט ששמע האב. כלומר ולא הבעל דהכי מוקמינן לה בגמרא דף ע"ב דלא תפשוט מינה הא דאיבעי לן גירושין כשתיקה דמיא או כהקמה דמיא ואי מתניתין דקאמרה בו ביום והיינו משום דבשמען מיירי איצטריך למימר דכולהו עניני ביה ביומא הוון וקאמרת דשמיעה הוה בין לאב בין לבעל תפשוט דגירושין כשתיקה דאי כהקמה אין עוד הפרה. ודוקא נתגרשה אבל מת פשיטא דלאו כהקמה שבעל כרחו מת ואי נמי אמרת דגרושין לאו כהקמה. תנן נתגרשה ולא מת לרבותא:

אביה ובעלה האחרון מפירין נדריה. פירש הר"ב שהארוס מיפר בקודמין. גמרא. דכתיב (במדבר ל':ז') ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה נדרים שהיו עליה כבר. ובגמרא דף ס"ז דמדכתיב הויה שמע מיניה דבקדושין מיירי לא בנישואין אבל לגבי נשואה כתיב (שם) ואם בית אישה נדרה דמשמע ולא מה שקודם לכן. וזה שכתב הר"ב ארוס. וכן הוא בכולי דוכתא דבגמרא. ונמצא שם התואר על זה המשקל כמו עצום וכן שרוע וקלוט צרוע שבוע כי פתחות העי"ן מפני שהיא גרונית. וכן תמצא גם כן עוד בדבריהם בפ"ק דב"מ [ח:]. רכוב שהוא כמו רוכב ועיין עוד מ"ש בסוף פ"ב דע"ז. ועוד נמצא בדבריהם מסור ולא אמרו מוסר כי בא השם על זה המשקל. ול' הקדש על לשונם ז"ל יותר ממנו כמ"ש בריש תרומות. ואני שמעתי בדרשה מפי רבינו מהר"ר ליווא ז"ל שאמר בשם מסור לפי שאף על פי שלשעתו הוא הפועל ומוסר אחרים. אבל קראוהו מסור להורות כי בא יבא יומו ולא יאחר והרי הוא נמסר. ועל פי זה אפשר לי גם כן לתת טוב טעם לשם ארוס שאף ע"פ שלפי האמת הוא המארס ומקדש לאשה. עם כל זה הרי גם הוא מתחייב ע"י כן בכמה דברים שהאיש נתחייב לאשתו. ולפיכך יצדק גם בו שם ארוס שהרי גם הוא נכנס בזה בכמה חיובים. ובזה שב הוא פעול:

זה הכלל. לאתויי הלך האב או שלוחיו עם שלוחי הבעל. גמרא פרק בתרא דף פ"ט ע"א ועיין במשנה ה':

משנה ד

וכן הבעל עד שלא תכנס לרשותו אומר כו'. כתב הר"ב ושמעינן ממתניתין שהבעל יכול להפר נדרי אשתו אפילו בלא שמיעה וכך כתב הרמב"ם בפירושו. ומשמע מלשונם דדייקו מדמתניתין סתמא קתני דמפר דאיכא במשמע ואפילו לא שמען. והר"ן פירש מדקאמר כל נדרים ולא אמר נדר פלוני ופלוני ע"כ. והה"נ ברישא גבי אב איכא למשמע הכי אלא דבגמרא בעי רמי בר חמא בעל מהו שיפר בלא שמיעה נקטי אינהו נמי בעל ושם פירשו כל המפרשים דה"ה אב ועוד דאלת"ה כי תנן לעיל בדבר אחר יפה כח הבעל שמיפר בבגר הוי ליה למתני נמי שמיפר בלא שמיעה. וכן הרמב"ם בחבורו פי"א וי"ב. דנקט בעל מיפר בלא שמיעה מהאי טעמא הוא. דנקט לישנא דרמי. ואע"פ שיש מקום לבעל הדין לחלוק אבל כך נראה לי אחר העיון אלא שלא רציתי להאריך כאן:

לרשותו. עיין מ"ש במשנה דלקמן:

משנה ה

בוגרת ששהתה י"ב חדש. פירש הר"ב ותבעוה לינשא ושהתה י"ב חדש פירוש תבעה ביום הבגר שאם לא תבעה ביום הבגר אין לה י"ב חדש מיום התביעה אלא מיום הבגר ואם כבר עברו עליה י"ב חדש אחר הבגר קודם שתבעה אין לה אלא שלשים יום כדין אלמנה דתנן במשנה ב' פ"ה דכתובות הכי איתא התם בגמרא. אבל משום דלא משכחת לה בוגרת שצריכה י"ב חדש אחר התביעה. אלא דוקא כשהתביעה היתה ביום הבגר אמרינן בגמרא דפרקין לעיל דף [ע.] (ע"ד). ומשום האי אנפא דחיקא לא ה"ל למתני בבוגרת י"ב חדש. אלא מתניתין תני בוגרת וששהתה י"ב חדש. כלומר בוגרת כדינה שזמנה בחסר ויתר כדכתיבנא והנערה ששהתה זמן הקצוב לה דהיינו י"ב חדש. והרא"ש כתב תני בוגרת ששהתה שנים עשר חדש ומתניתין חדא קתני בוגרת ששהתה יב"ח בבגרותה ואלמנה שנתקדשה. לכל אחת נותנין ל' יום ע"כ:

הואיל ובעלה חייב במזונותיה. מסיק בגמרא דטעמא משום דכל הנודרת על דעת בעלה נודרת. כלומר מה שאמרה התורה דבעל מפר נדרי אשתו משום כיון שאשה ניזונת משל בעלה אינה נודרת אלא לפי דעתו וכאילו פירשה אם לא ירצה לא יהיה נדר. הלכך בקל חשבינן לה ככנוסה לענין הפרת נדרים כיון דנזונת משלו ומצי ס"ל לר"א אפילו כמשנה אחרונה דמתניתין ג' פרק ה' דכתובות דאינה אוכלת בתרומה דהחמירו לענין תרומה שלא לעשותה ככנוסה:

וחכמים אומרים אין הבעל מיפר יחידי. רש"י:

עד שתכנס לרשותו. פירש הר"ן דלא אמרינן על דעת בעלה נודרת מכשנתחייב במזונותיה אלא מכשנכנסה לרשותו. ע"כ. וכניסת רשותה מאי היא. הטור סימן רל"ד כתב דדוקא בכניסתה לחופה אבל מסירה לשלוחיו לא סגי לענין הפרת נדרים. אלא בין הוא בין אביה עמו אין יכולין להפר כדתנן בפרק דלקמן משנה ט'. והבית יוסף כתב דלהרמב"ם מסירתה זו היא כניסתה גם לענין הפרת נדרים כמו לשאר דברים שכתבתי במשנה ה' פ"ד דכתובות וכן דקדק בכ"מ פרק י"א מהלכות נדרים סימן כ"ב ולפי זה מ"ש הרמב"ם שם סימן ח' ומאימתי מיפר הבעל נדרי אשתו ושבועותיה משתכנס לחופה וכתב בכסף משנה וז"ל במשנה [ד'] פרק י'. ומבואר הוא מאחר שכתוב בתורה שלארוסה אינו מיפר לבדו ואם בית אישה נדרה מיפר לבדו וגדר הנשואה הוא משתכנס לחופה ע"כ. לא הוי ליה לכסף משנה לסתום אלא לפרש. שאף על פי שגדר הנשואה כניסת החופה מכל מקום מסירתה כמו כניסתה הוא כדי שלא נטעה לומר דאין לפרוץ גדר הנשואה ושאינו מיפר אלא בכניסת החופה:

משנה ו

שומרת יבם. מפורש במשנה ג' פרק ד' דיבמות:

רבי יהושע אומר לאחד ולא לשנים. פירש הר"ב דס"ל דיש זיקה וזיקה ככנוסה. וכן לשון הרא"ש. ולפי זה אפילו לבדו מצי מיפר ותימה מנלן לעשות מחלוקת שניה בין ר"א לר"י דלר"א הא פרשינן דמיפר בשותפות ולר"י מצי מיפר לבדו. והר"ן אע"פ שגם הוא מפרש כן כתב אח"כ. א"נ כי אמרינן ר"י קסבר יש זיקה. לאו למימרא דלהוי ככנוסה אלא דהויא כארוסה ומיפר בשותפות. ע"כ. ואפשר לי לומר דנקט ככנוסה לפי דהכי אשכחן דאמר ר' אושעיא בגמרא פ"ב דיבמות דף י"ח אליביה דר"ש ואילו דזיקה כארוסה לא אשכחן בשום דוכתא להכי פירשו להו נמי ככנוסה אע"ג דבהכי משוי להו מחלוקת שניה:

אבל לא לשנים. כתב הר"ב שאין ברירה עיין בפירוש הר"ב משנה ד' פ"ז דדמאי:

שיש לאחרים רשות בה. פירש הר"ב שגם היא זקוקה לשאר אחים. שאם עשה בה מאמר יבם זה. ובא אחיו אחר כך ועשה בה מאמר תפיס שני כדאמר [בפ"ה דיבמות]. יש מאמר אחר מאמר. רש"י:

אין היבמה גמורה ליבם. פירש הר"ב להתחייב מיתה הבא עליה. לפי שדברי הכל יבמה ארוסה אין חייבין עליה סקילה כנערה המאורסה. רמב"ם:

משנה ז

מכאן עד שאבא ממקום פלוני. מאותה שעה שאצא מכאן ועד שאבא ממקום פלוני והיינו דקתני מכאן ולא קתני מיום זה לפי שאין דעתו אלא מיום שיצא מכאן ומש"ה לא מפר לה מהשתא דחיישינן דילמא בעודה אצלו תדור נדרים שירצה בקיומן. הר"ן:

אמרו לו הרי הוא אומר כו'. דאע"ג דאיכא ק"ו בעל כרחך הקישן הכתוב. ר"ן:

משנה ח

הפרת נדרים. כתב הר"ב שאמרה תורה ואם ביום שמוע אישה. וכן ל' הרא"ש ואע"ג דגבי אב דכתיב קודם. כתיב נמי ואם הניא אביה אותה ביום שמעו ניחא להו למנקט קרא דגבי בעל. משום דגביה כתיב מיום אל יום:

נדרה בלילי שבת. כתב הר"ב האי דנקט בלילי שבת לאשמועינן שמפירין כו' ואפילו שלא לצורך שבת. מדקתני נדרה עם חשכה משמע שאפילו נדרים שלא לצורך השבת דכבר אכלה ודרך להפשיט תכשיטי שבת משחשיכה ותלי טעמא שאם חשכה ולא הפר וכו' והא אפילו בתוך היום אינו יכול להפר אלא ש"מ דאפילו שלא לצורך מיפר. גמרא. וטעמא כתב הר"ב במשנה ה' פרק בתרא דשבת:

בלילי שבת. דקדוק לילי מפורש במשנה ג' פ"ח דתרומות:

יפר בלילי שבת וביום השבת. [שהיום הולך אחר הלילה] כדכתיב (בראשית א׳:ה׳) ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. רש"י. [*ועיין בספ"ה דחולין במשנה עצמה. וכן בלשון הר"ב בפירושו להמשנה ב' פ"ב דגיטין ובמ"ה פ"ד דפסחים]:

נדרה עם חשיכה מפר עד שלא תחשך. ובדין הוא דליתני אינו מפר *) לכשתחשך כיון דלהחמיר קתני אלא להכי תנא האי לישנא משום דשייך ביה טפי מאי דמסיים מלתיה שאם קודם חשיכה לא הפר אינו יכול להפר דאשמועינן בהאי לישנא דמפירין נדרים בשבת אפילו שלא לצורך השבת. הר"ן. והא דכתב הר"ב ולענין הפרה כו' וחכם הוא שאומר מותר לך. בגמרא. ופירש הר"ן דמשמע ליה מדכתיב (במדבר ל׳:ג׳) לא יחל דברו כלומר לא יעשה דבריו חולין ודרשינן אבל אחרים מוחלין לו שעושין אותו חולין ובחולין מותר שייך למימר בהו ע"כ. ומ"ש הר"ב שהוא עוקר הנדר מעיקרו וכ"כ ברפ"ד דנזיר ופ"ג דשבועות משנה ז'. וכ"כ הרא"ש והר"ן. ומה שנראה מדברי הרמב"ם בפירושו ובחבורו בהפך מבואר בכ"מ רפי"ג מה"נ. ומ"ש הר"ב אם אינו יכול להכריחה מבטל בלבו וא"צ להוציא בשפתיו. לא שאם יכול להכריחה שא"צ ביטול דליתא דלעולם לא סגי בלא ביטול שבלב וכדאיתא בהדיא בגמרא אדתניא אומר לה טלי אכלי אמר רבי יוחנן וצריך שיבטל בלבו. וכ"כ הרמב"ם בפירושו אומר לה טלי אכלי כו' וצריך שיבטל

בלבו ואם אי אפשר לו שיבטל נדרה בשבת במעשה שיכריחנה לעשותו כמו שזכרנו. יבטל בלבו. לפי שכך הוא לשון התוספתא יבטל בלבו וא"צ להוציא בשפתיו בין בחול בין בשבת ע"כ. נמצאת למד שדברי הר"ב יפורשו באופן זה שמ"ש ואם אינו יכול להכריחה מבטל בלבו וא"צ להוציא בשפתיו הכי קאמר שאם אינו יכול להכריחה סגי ליה במה שמבטל בלבו. ואין צריך שיוציא לשון הפרה בשפתיו. שכיון שאמר לה טלי אכלי ורצונו להכריחה אלא שאין ביכלתו כי מבטלו בלבו סגי. אבל אפילו כשמכריחה ושומעת לו צריך נמי שיהא מבטל בלבו וכדאמרן אלא שזה חדוש הוא שכשאינו יכול להכריחה שיהא סגי בבטול. זה הוא שרוצה להשמיענו. לא בא לומר דבדוקא כשאינו יכול להכריחה צריך לבטול וכששומעת להכרחתו א"צ לבטול דליתא וכמו שכתבתי. וכ"כ בכ"מ על דברי הרמב"ם תרי גווני נינהו חדא מקרי בטול וחדא מקרי הפרה. בטול היינו שיאמר לה טלי אכלי ושתי ובזה בטל הנדר והוא שיבטלנו בלבו אבל כשאומר לה מופר ליכי הופר הנדר אף על פי שאינו אומר לה טלי אכלי ושתי והוא שיוציא הפרה בשפתיו ע"כ. ונמצא עכשיו שגם להרמב"ם כשמפר ואינו אומר טלי אכלי צריך שיוציא בשפתיו לשון הפרה ואם אמר טלי אכלי סגי בבטול שבלב בין שומעת לו בין אינה שומעת לו. וא"נ ששומעת לו צריך גם כן שיבטל בלב. ובזה מסולקת השגת הראב"ד בריש פרק ט' דנזיר דתנן ואינו כופה לאשתו דהתם בלא בטול שבלב. וכך נראה לי לפרש דבריו שבחבורו שכתב המבטל נדרי אשתו או בתו אין צריך לומר כלום ונתבטלו כל הנדרים ומהו הבטול שיכוף אותה לעשות דבר שאסרה אותו. ע"כ. שז"ש אין צריך לומר כלום ר"ל שא"צ לומר כלום מן הלשונות שכתב לעיל מהך שמועילים בלשון הפרה. והיינו שאח"כ כתב כיצד נדרה כו' נטל ונתן לה ואמר לה טלי ואכלי הרי זו אוכלת ושותה והנדר בטל מאיליו. הרי שהוא בעצמו מפרש לבטול הנדר דכיצד הוא ואומר שאמר לה טלי כו' מבואר הדבר שז"ש בתחלה א"צ לומר כלום שמוסב על אמירת הלשונות של ההפרה שכתבם בראש הפרק. וכן נמי מ"ש אח"כ המיפר צריך להוציא בשפתיו אבל המבטל אין צריך להוציא בשפתיו אלא מבטל בלבו בלבד וכופה אותה לעשות בין עשתה בין לא עשתה בטל הנדר ע"כ. היינו נמי שאין צריך להוציא בשפתיו שום לשון הפרה. אלא מבטל בלבו וכופה דהיינו שאומר טלי אכלי כו' והכפייה דטלי אכלי מועלת לבטול שבלב דסגי וא"צ להוציא בשפתיו לשון הפרה. דאי לא תימא הכי מה כפייה היא בלא אמירה. דאטו טול מקל והך על קדקדה קאמר פשיטא שלא הותר לו להכותה. ודלא כמו שהעתיק הטור דברי הרמב"ם אמר לה טלי אכלי ואפילו אם אמר כך בלבו וכפה אותה כו' אלא כדפרישית לדבריו דבטול שבלב דאמרן להרמב"ם נמי

כדפירש רש"י שיאמר בלבו מופר ליכי. לפי שאין אני רואה שום הכרע בדבריו שאינו מפרש כן שאע"פ שהעתיק סתם ולא ביאר. זהו כפי דרכו להעתיק לשון הגמרא:

פרק יא

משנה א

ואלו נדרים שהוא מפר. כדמסיק הר"ב בסוף מתניתין בין האב בין הבעל וקרא כתיב (במדבר ל׳:י״ד) כל נדר וכל שבועת איסר לענות נפש אישה יקימנו ואישה יפירנו. ומ"ש הר"ב דכתיב בין איש לאשתו בין אב לבתו מקיש אב לבעל מה בעל אינו מיפר אלא נדרי ענוי נפש כו' בספרי מפורש שם דהה"נ דברים שבינו לבינה. והר"ב השמיטו משום דאכתי לא איירינן בהו ולא קאמר אלא לאפוקי דעת הרמב"ם וז"ש בשם הרמב"ם שהאב מפר הכל. שנאמר כל נדריה ואסריה ולא ס"ל הקישא דלעיל. ואע"ג דברייתא דספרי היא כבר כתב בעל מגדול עוז ברפי"ב מהל' נדרים שהרמב"ם נשאל בזה. והשיב דכיון שלא נזכר בשני התלמודים ותוספתא לא שבקינן פשטיה דקרא מפני דרשת ספרי דסתמי' אליבי' דר"ש ויחידאה הוא. ותמה ע"ז הכ"מ לדחות משום כך ברייתא שלימה אע"פ שלא נזכרה בשום מקום אחר ובכמה מקומות פוסק הרמב"ם כברייתא דספרי אע"פ שלא נזכרה בשום מקום אחר. ועוד דבהדיא איתא בירו'. ועוד דקדק כן מהבבלי. ולענין פשטיה דקרא איכא למימר דכיון דכתיב בין איש לאשתו בין אב לבתו הוקשו זה לזה לכל דבריהם כדדרש בספרי. ע"כ. ועוד כתב הטור סימן רל"ד בשם הר"ר יחיאל דקרא דכל נדריה היינו קודם שנתארסה. והקישא אתי לנתארסה ומת הבעל וחזרה לרשותו דכיון דבעודה ארוסה אין האב מפר אלא נדרים שהבעל יכול להפר שהרי אינו מפר אלא בשותפות הבעל. אף כשמת הבעל וחזרה לרשותו אינו בדין שיפר נדרים שלא היה יכול להפר קודם לכן:

דברים שיש בהם ענוי נפש. מפרש בגמרא דה"ק אלו נדרים שהוא מפר בין לעצמו בין לאחרים דברים שיש בהם ענוי נפש כו':

ואם לא ארחץ. פירש הר"ב שבועה שלא ארחץ וכתב דבלשון חכמים שבועות בכלל נדרים. כדתנן ברפ"ק כנדרי רשעים (וכו') [נדר בנזיר ובקרבן] ובשבועה. וכמו שכתבתי שם:

אם אתקשט. פירש הר"ן קשוט הפנים כגון כחול ופקוס דבהא הוא דסבירא להו לרבנן דמפר משום נדרי ענוי נפש. אבל קשוט של מטה אפילו רבנן מודו לרבי יוסי דאין אלו נדרי ענוי נפש אלא דברים שבינו לבינה וה"נ מוכח בגמרא. ע"כ:

אמר ר' יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש. מסקינן בגמרא מדלא קאמר סתמא לא יפר ש"מ דה"ק נדרי ענוי נפש הוא דלא הוו הא דברים שבינו לבינה הוויין ועמ"ש בזה במשנה ב' וכן על מה שכתב הר"ב דלא פליג [*אלא] אנדר בלבד. ומ"ש הר"ב דאין הלכה כר"י כ"כ הרמב"ם בפירושו ואכתוב בזה במשנה דלקמן בס"ד:

משנה ב

ואלו הן וכו'. מסקנא דמלתא דר"י היא. הר"ן:

פירות מדינה עלי. כתב הר"ן ומסתברא דלר' יוסי נמי בנדרה מפירות מדינה שהיא דרה בו יפר דלא גרעה מדינתה מחנווני המקיפו וכי קתני יביא לה ממדינה אחרת כשלא נדרה מפירות מדינתה. ע"כ. אבל הר"ב כתב לקמן מדינה זו. וכן העתיק הרמב"ם מדינה זו. וכן הוא בספרים אחרים וקשה לומר דגרעה מחנוני המקיפו:

ואם לא היתה פרנסתו אלא ממנו. פירש הר"ב שהוא מאמינו עד שירויח ויפרע לו. ולא ימצא אחר שהוא מקיפו ופעמים שאין לו מעות ונמצאת היא מתענה הר"ן. וצ"ע דלהרמב"ם בחבורו משמע. דלא הוי אלא דברים שבינו לבינה דמש"ה השמיט הא דחנוני. וכמ"ש שם הכ"מ. והרי כולה מתניתין בענוי נפש מיירי מדדייק יתורא דדברי ר' יוסי [*כדלקמן] ואין להאריך:

הרי זה יפר. עיין מ"ש במתניתין דלקמן:

דברי ר"י. כתב הר"ב וכל מתניתין דהאי פירקא אזלא כוותיה. גמרא. ודייקינן לה כיון דקתני ר"י אומר אין אלו נדרי ענוי נפש. ואיהו גופיה אמר אלו הן נדרי ענוי נפש למה לי למתני תו הרי זה יפר דברי רבי יוסי אלא לאשמועינן מכאן ואילך נמי רבי יוסי הוא. וכתב הר"ב ואינה הלכה וכ"כ הרמב"ם בפירושו. וטעמא כדכתב הרא"ש והר"ן דכיון דמש"ה תנן דברי ר' יוסי לאשמועינן דכולהו פירקא ר' יוסי הוא הלכך לאו סתמא נינהו. דתימא דהוה מחלוקת ואחר כך סתם והלכה כסתם. אלא הרי הוא כאילו הוא שונה בכולהו דברי רבי יוסי. ומה שכתב הר"ב כל נדר וכו'. ואפילו שעה אחת היינו טעמא דזה שכתב לעיל דניוול של יום א' לא הוי ניוול לרבי יוסי דהא לרבנן הוה ניוול ה"ה של שעה אחת דל"ש וכ"כ הכ"מ. ומ"ש וכן מפר נדרים ושבועות שבינו לבינה ילפינן מדכתיב (במדבר ל:יייז) בין איש לאשתו בין אב לבתו. ומ"ש כגון אם נשבעה או נדרה שלא תכחול ושלא תתקשט. תמיהה טובא כיון שאין הלכה כרבי יוסי והרי לרבנן כל קישוט הוי בכלל ענוי נפש. ואפילו לר"י כתב הר"ב דלא פליג בנשבעה. ועוד דמידי הוא טעמא דלא פליג בנשבעה אלא משום דשבועה ליכא תנאה גבה אלא שבועה דלא ירחץ לעולם קאמר ובהא לא פליג. וא"כ הכא דסתמא קאמר ולא התנה שנשבעה ונדרה לפי שעה אם כן אף

רבי יוסי מודה דהוי עינוי נפש. ומה שכתב הרמב"ם בפירושו הכל מודים שנדרים שבינו לבינה יפר כגון שנשבעה על ענין מעניני הקישוט י"ל שנתכוין לקשוטי פנים של מטה. והיינו דדייק לכתוב ענין מעניני כו' ותדע שהרי תשמיש הכניס ג"כ בדברים שבינה לבינו. שכתב ומה שתלוי בענין התשמיש. ולקמן בסוף הפרק כתב פלוגתא ודלרבנן יפר הכל. אלא דהכא בענינים התלויים בתשמיש. לא תשמיש עצמו. אבל דברי הר"ב סתומין ומשמע ודאי דבכל כיחול וקישוט קאמר ועיין מה שאכתוב בסוף פרקין ובמשנה ד' מנדר דתשמיש שכתב הר"ב. והרמב"ם בחבורו בריש פ"י כ' דברים שבינה לבינו כגון שנשבעה שלא תכחול ושלא תתקשט שנאמר בין איש לאשתו ע"כ. ולדידיה איכא למימר דכרבי יוסי כ' כן ודרבי יוסי אף בנשבעה חולק וכן בנדרים דלעולם. ובכולהו סובר שאינו אלא דברים שבינו לבינה. וכן סברת הר"ש והר"ן. וז"ל הרא"ש רבי יוסי לא מבעיא קאמר ל"מ ניוול דחד יומא דלא הוה ענוי נפש אלא אפילו רחיצת עולם לא הוי ענוי נפש. ע"כ. וכמחלקותם ברחיצה כן מחלקותם בקישוט. וכמו שכתב הרמב"ם בפירושו וז"ל. ולפי זה הפירוש ג"כ מה שאמר אם אתקשט אם לא אתקשט ע"כ. אבל גם לדברי הרמב"ם קשה שאף ע"פ שנאמר שבחבורו חזר בו ופסק כרבי יוסי וכדעת הרמב"ן שכתב הרא"ש ומטעם דבגמרא איבעיא להו אליביה דר"י. אי קאמר אין בהם ענוי נפש הא משום דברים שבינו לבינה הויין אי לא ומדאיבעיא לן אליביה שמע מיניה דקיימא לן כוותיה. ע"כ. אכתי קשיא דא"כ ברחיצה נמי לפסוק כוותיה. ולא מצינן כן בדבריו בחבורו אלא איפכא. שהרי הוא חושב לרחיצה בהדי אכילה ושתיה שחשבן לנדרי ענוי נפש. והכ"מ לא העיר בזה כלל. אבל בב"י סימן רל"ד כתב וז"ל ויש לתמוה למה בקישוט פסק כרבי יוסי וברחיצה פסק כרבנן. ואפשר שהוא ז"ל מפרש דכי תנן אמר רבי יוסי אין אלו נדרי ענוי נפש לא ארחיצה קאי אלא אקישוט. והא דאמר אין אלו נדרי כו' בלשון רבים היינו משום דקישוט הוו גווני טובא כחול ופרכוס. ועוד דמשום דתנא קמא אמר בין נשבעה שלא להתקשט בין נדרה מיפר משום ענוי נפש. אתא איהו למימר דליתא. אלא בין נדר בין נשבע אינו מפר משום נדרי ענוי נפש. עכ"ל. ואכתי קשיא לי דמי הכניסו להרמב"ם לחלק בכך ואדרבא סוגיא דגמרא רהטא דנקטא לפלוגתייהו דר' יוסי ות"ק בענין רחיצה וכמו שכתוב בפירוש הר"ב והרמב"ם. ואפשר לי לומר דבגמרא איתא ורמי דר' יוסי אדרבי יוסי מעין של בני העיר וכו'. רבי יוסי אומר כביסתן קודמת לחיי אחרים. השתא כביסה אמר רבי יוסי יש בה צער. גוף כולו לא כ"ש. ומשני אמרי אין. כביסה אלימא לרבי יוסי. דאמר שמואל ערביבותא דרישא מתיא לידי עוירא. ערביבותא דמני מתיא לידי שעמימותא. ערביבותא דגופא מתיא לידי שיחנא וכיבי. כלומר ושעמום קשה

מכולן. ואיכא למימר שסובר הרמב"ם דשינויא דחיקא הוא ולא סמכינן עליה. ודסברא דרומיא עדיפא לפי שחשש שיחנא וכיבי קרוב יותר לבא ע"י מניעת הרחיצה. ממה שיבא שעמום ע"י מניעת כביסה. ולפיכך שמעת מינה מהברייתא דאית לי' לרבי יוסי דרחיצה הוה ענוי הגוף במכל שכן דכביסה ולפיכך יש לפרש המשנה ג"כ דלא פליג אלא אדסמיך ליה והיינו קישוט אבל לא ארחיצה. וסוגיא דגמרא דרהטא ונקטא פלוגתייהו דר"י ורבנן ברחיצה היינו מקמי דאתמר ההוא רומיא והשתא לרבי יוסי אפילו ברחיצה דיומא לא פליג. דכולה מלתא דוקא בקישוט הוא דקאמר. ולפיכך פסק הרמב"ם ג"כ בחבורו דאין בין ניוול דחד יומא. לניוול לעולם. ואלא מיהא הא כדאיתא והא כדאיתא דרחיצה הכל משום ענוי נפש. וקישוט הכל משום דברים שבינו לבינה. ומעכשיו אע"פ שדברי הרמב"ם שרירין וקיימין אכתי דברי הר"ב בתמיהתן הן עומדין מכל הני קושיות שהקשיתי עליו. וצ"ע:

משנה ג

קונם שאני נהנה לבריות. לשון רש"י קונם יהא עלי כל מה שאני נהנה לבריות. וגם הרא"ש והטור סימן רל"ד העתיקו שאני:

אינו יכול להפר. פירש הר"ב שאין זה מנדרי עינוי נפש שהרי יכולה להתפרנס משל בעל. וכתב הר"ן וכי תימא דהא ודאי בעל אין פרנסתו אלא מן הבריות. וה"ל בריות כחנוני שאין פרנסתו אלא ממנו דאמר יפר. לאו קושיא היא דהתם אסר לה לפירות חנוני אפילו בזמן שמביאם לה בעל. הלכך יפר. אבל הכא לא אסרה אנפשה פירות הבריות אלא הנאת הבריות הלכך כל היכא שהבעל לוקח אותם מותרת בהן שאינה נהנה מן הבריות אלא מן הבעל. ע"כ. וכ"כ הרא"ש:

ויכולה היא ליהנות בלקט וכו'. כתב הר"ב ה"ק ועוד טעמא אחרינא כו' שהרי יכולה ליהנות כו'. גמרא. וכתבו הרא"ש והתוספות. וקשה גבי חנוני אמאי יפר והרי יכולה ליהנות מלקט שכחה ופיאה וי"ל דמיירי בימות הגשמים דליכא לקט שכחה ופיאה. ע"כ:

בלקט שכחה ופיאה. אפי' טובת הנאה [דאסרינן לקמן] ליכא בהו. דדוקא היכא דכתיב נתינה שייך טובת הנאה. הרא"ש. ומהאי טעמא מפרש בגמרא דלא תנן נמי מעשר עני משום דלא פסיקא ליה דדוקא במתחלק בתוך הגרנות דכתיב גביה והנחת בשעריך שרי לה לאתהנויי. אבל במתחלק בתוך הבית דכתיב ביה נתינה ונתת ללוי ולגר וכו' אסור לה לאתהנויי. והא דבפ"ח דפיאה משנה ה' משמע דמתחלק בגורן לאו לכל מי שירצה [הוא] אלא לכל הבא צריך לחלק לו בעל כרחו משא"כ בביתו שמחלק למי שירצה [הוא]:

וקונם כהנים וכו'. אין זה תלוי בנדר אשה ואמרו בכאן לדמיון הדין ממה שאמר שמי שנדרה שלא תהנה מן הבריות יכולה היא ליהנות בלקט שכחה ופיאה שזה ממתנות העניים אמר גם כן הנודר שלא יהנו ממנו הכהנים והלוים כו'. הרמב"ם:

יטלו על כרחו. ובגמרא אלמא טובת הנאה אינה ממון. אימא סיפא כהנים ולוים אלו. יטלו אחרים אבל לאילין*) לא. אלמא טובת הנאה ממון. ושני רבא שאני תרומה דהיינו טעמא דיטלו ע"כ משום דתרומה לא חזיא אלא לכהנים וכיון דאתא למסרי עליה שויא כעפרא בעלמא. ופירשו המפרשים דלעולם טובת הנאה ממון ורישא משום דכיון שאסר כל הכהנים בהנאה אי אפשר ליתנו לשום כהן ואין לו בהם טובת הנאה וא"א לעכבו לעצמו [וכן במעשרות אע"ג דשרי לזרים מ"מ נתינת מעשר ללוי היא] הלכך הוו כאילו אינם שלו. אבל סיפא כיון שיכול ליתנו לאחרים יש בהם טובת הנאה. ע"כ. והא דמוכח מפירש הר"ב דספ"ב דקדושין דטובת הנאה דתרומות ומעשרות אינו ממון. כתב הכ"מ בפ"ז מהלכות נדרים דמצא כתוב שיש לחלק בין טובת הנאה דמודר הנאה לטובת הנאה דעלמא. מתרי טעמי. חדא דהא ס"ל דאפילו ויתור אסור במודר הנאה וסתם לן תנא דמתניתין בתלת דוכתי בהאי מסכת הכי. ועוד דהא חזינא מלתא דאסורי הנאה אפילו [לתתו] בהנאה אסור דאילו יין נסך אם נגע כותי ביינו בכוונה אסור בהנאה ואפילו לתתו לכותי ה"נ גבי מודר הנאה כיון דאסור לאתהנויי מיניה אסור לתת התרומות אע"פ שאינם שלו ויש לו ליתנם על כרחו ואפ"ה אסור ע"כ. ועיין במ"ג פ"ג דפסחים ועיין במשנה י' פרק ט' דב"ק שם כתבתי דלהר"ן יטלו דוקא. אבל לתת בידים לא ולב"י אפילו לתת בידים:

יטלו אחרים. ולא אלו וטעמא משום דשייך בהו טובת הנאה. וכדכתבינן. ולהכי לקט שכחה ופאה ומ"ע דגורן דלא שייך בהו טובת הנאה כלל תנן דיכולה ליהנות ואע"ג דהוי כמו האומר אלו שהרי לא נאסרו אלא לאשה זו מחמת נדר עצמה אלא טעמא משום דלא שייך בהו כלל שום טובת הנאה ולהכי לא תנן נמי עניים נהנים לי ולפיכך אני תמה שהרמב"ם בפ"ז מה"נ וכן הטור סימן רכ"ז כתבו אמתניתין דקונם כהנים ולוים וכו'. וכן הדין במתנות עניים וכלומר לקט שכחה ופיאה ומעשר עני וכ"כ ב"י והרי לא שייך בהו טובת הנאה כלל חוץ ממעשר עני שבבית הואיל והאשה המודרת הנאה מהבריות יכולה ליהנות ממנו. וצ"ע:

משנה ד

קונם שאיני עושה וכו'. פירש הר"ב הקדש יהא כל מה שאני עושה וכו'. וכן העתיקו תוספות והרא"ש בפסקיו. שאני. וכן בסיפא. והתוספות פ"ה דכתובות דף נ"ט כתבו

בזה וכבר כתבתי דבריהם ברפ"ק בדבור שאיני אוכל. והא דאיצטריך הר"ב לפרש קונם הקדש משא"כ בכולי מכילתין משום דבעי למיפרך עליו. ואע"ג דהקדש מוציא כו'. אבל עיקר לשון קונם כינוי קרבן כדתנן ריש מכילתין. ומיהו קרבן הוא הקדש:

על פיך א"צ להפר. כתב הר"ב משום דמשעבדא ליה ואין להקשות והרי יכולה אשה לומר איני ניזונת ואיני עושה כמו שכתבתי במשנה ד' פרק ה' דכתובות. דהא לא אמרה אלא איני עושה ולפיכך (לא) הויא כמפקעת מידי שעבוד שאינה יכולה וכבר כתבתי בזה ברפ"ז דכתובות. ומ"ש הר"ב ואע"ג דהקדש מוציא מידי שעבוד. והא דתנן במשנה ב' פ"ו דערכין דאין הקדש מוציא מידי שעבוד מלוה. התם הקדש דמים והכא קרבן דקדושת הגוף הוא. כן פירש"י פ"ה דכתובות דף נ"ט ע"ב:

יפר שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי לו. בפ"ה דכתובות במשנה ד' כתבתי דאם מעלה לה מעה כסף המותר שלו והיינו דכתב הר"ן דהעדפה דהכא מוקמינן בכתובות בהעדפה שע"י הדחק ובהא פליגי דת"ק ס"ל דאפילו האי העדפה נמי דידיה:

שמא יגרשנה. פירש הר"ב וא זיחול הנדר ותהא אסורה לחזור לו דכיון דמדינא חייל אי לאו דאלמוהו רבנן לשיעבודיה. כי אלמוהו ה"מ דכל היכא דקיימא קמיה לא ליחול אבל נתגרשה כאילו חייל מעיקרא דמי כיון דמדינא ראוי לחול. הר"ן. וכ"כ התוספות. ומשמע דהפרה מועלת לאחר הגירושין ולהכי מ"ש הר"ב בסוף משנה ב' דנתגרשה אסורה בתשמיש כל אדם היינו באם תנשא אבל קודם שתנשא מותרת לחזיר לו שהרי הופר חלקו. וכ"כ הטור סימן רל"ד. ומ"ש הר"ב באומרת יקדשו ידי לעושיהם. פירש לעושיהן*) להקב"ה שעשאן אבל אין לפרש למלאכתן דא"כ הל"ל למעשיהן כדאשכחן ספ"ק דנדרים [ע"ש בפירש הר"ב]. תוספות פ"ה דכתובות דנ"ח ופרק האשה רבה דצ"ג. וכתב הב"י דלאו למימרא שהיא מקדשת מעשה ידיה לגמרי עסקינן דא"כ מאי קונם שאני עושה על פיך דקתני שאני עושה הקדש מבעי ליה אלא הכי פירושא באומרת יקדשו ידי לעושיהן על פיך. כלומר שידיה יהיו אסורין על פיו כהקדש ע"כ. ולפי מ"ש בספ"ק גבי קונם פי מדבר עמך שכיון שמזכיר הפה הוי כאומר תקדש פי לדבורי. ה"נ דאמרינן באומרת יקדשו ידי לעושיהן. לאו דוקא באומרת אלא נעשה כאומרת כיון שהזכירה הידים כלומר אם אמרה קונם מעשה ידי שאני עושה לפיך. וכ"כ הר"ן בעצמו לעיל פ"ב די"ז ע"ב ועיין מ"ש שם במשנה ב'. וז"ל הרמב"ם בפי"ב מהלכות נדרים אמרה יקדשו ידי לעושיהם או שנדרה שלא יהנה במעשה ידיה כו'. אבל צריך להפר שמא יגרשנה וכו'. והיינו נמי מהאי טעמא שכשנדרה והזכירה ידיה נעשה כאומרת יקדשו ידי כו'. כך נ"ל. ואני תמה מאוד על הר"ן. שתמה בזה על הרמב"ם. במה שאמר שכשנדרה

שלא יהנה במעשה ידיה שצריך להפר והא דבר שלא בא לעולם הוא ע"כ. וגם הכ"מ נדחק בישוב זה. והרי הר"ן הוא בעל סברא זו בעצמה דכיון שהזכירה הידים אמרינן נעשה כאומר וכו'. ומאי קשיא ליה. וגם הרא"ש והתוספות והטור יו"ד סימן רי"ג כתבו דנעשה כלומר ושם כתב ב"י שכן סברת הרמב"ם לפיכך אין תפיסה כלל על הרמב"ם בזה. אבל אי קשיא הא קשיא. דהא תנן במשנה ד' פ"ה דכתובות המקדיש מעשה ידי אשתו וכו'. רבי יוחנן הסנדלר אומר חולין וטעמא משום דאין אדם מקדיש דשלב"ל וכן הלכה והעתיקו הרמב"ם בפ"ו מהלכות ערכין ושם כתב דכי אמר יקדשו ידיך לעושיהן דקדיש. ותקשה דא"כ במקדיש מעשה ידיה נמי ליקדש כיון שהזכיר הידים. אבל הטור בא"ה סימן פ"א לא העתיק אלא המשנה ולא כתב דיקדשו ידיך לעושיהן דקדיש משמע ודאי בין כך ובין כך ס"ל דלא קדיש. וטעמא נראה ודאי דס"ל דכיון שהיא יכולה לומר איני ניזונת ואיני עושה הלכך אינה משועבדת לו ולפיכך אינו יכול להקדיש אפילו כי אמר יקדשו ידיה לעושיהם מ"מ אילו היו המעשים ר"ל מה שעשתה היו בעולם כבר זכה בהם ויכול להקדישם אבל ידיה אינו יכול להקדיש. וכבר השיג הר"ן בזה על הרמב"ם דהיאך יכול להקדיש ידיה כי אמר יקדשו ידיך לעושיהם והרי אינם משועבדים לו. וכל מה שכתב הכ"מ בישוביו נ"ל שאינם עולים כלל לעיקר הקושיא ודעת לנבון נקל. ואין להאריך בכאן. גם בב"י כשהעתיק דברי הר"ן בזה. לא השיב עליהם כלום. אבל נמצא עכשיו שלא בלבד קושיות הר"ן שעליו. מטעם שאין ידיה משועבדים לו. שיש ג"כ להשיג עליו מיניה וביה באותה הבבא עצמה דא"כ כשמקדיש מעשה ידי אשתו נמי תקדוש [ומ"ש הר"ב] [*והלכה כריב"ן. גמרא]:

משנה ה

וסבור שנדרה בתו. והפר לשם בתו. רש"י:

הרי זה יחזור ויפר. כתב הר"ב דהפרה בטעות וכו'. וגם שיכוין לנדר שנדרה דכתיב ושמע אביה את נדרה עד שידע איזה נדר נדרה. וז"ל הרמב"ם ועל הדבר שנדרה עליו ושידע הדבר שנדרה הראיה ג"כ למה שאמר ושמע אביה את נדרה. ע"כ. לפי שיש שני שנויים אם על איזה דבר שנדרה כלומר או תאנים או ענבים ואם באיזה דבר נדרה כלומר או בנזיר או בקרבן. ואפשר שז"ש הר"ב לנדר שנדרה ר"ל על איזה דבר נדרה או תאנים או ענבים וז"ש שידע איזה נדר נדרה ר"ל אם בנזיר אם בקרבן. אבל מ"מ דחיקא לישנא שכתב הראיה בין שתי החלוקות ואיכא למטעי שאינן אלא חלוקה אחת. והשניה חוזרת על הראשונה לביאור הראיה:

משנה ו

תאנים וענבים וכו'. עיין משנה ח' פרק ו' דברכות מ"ש שם:

אלו שאיני טועמת. יש לדקדק למאי תנא כל אריכות זה. א"נ ליתני שאיני טועמת בלבד כמו בסיפא. ולשון הרמב"ם בפרק י"ג אסרה עצמה בתאנים וענבים בין בנדר בין בשבועה בין שאסרה עצמה בכל המין בין שאמרה תאנים וענבים אלו ע"כ. משמע שמפרש דמתניתין תרתי קאמרה או שאמרה אלו. או שאמרה שאיני טועמת דהיינו בכל המין. ואף על פי שכתבתי במשנה ג' פרק ו' לענין כבוש שאיני טועם דלהרמב"ם הא דקאמר שאיני טועם אינו מוסיף באיסור. לא קשיא דה"נ לא אמינא לך שלשון איני טועם הוא שמוסיף לאסרה בכל המין דודאי אם לא אמרה אלא תאנים עלי בלחוד שהיא נאסרת בכל המין. אלא דמתניתין בעיא לאשמועינן תרי גווני ואי לא תני אלא תאנים וענבים אלו לא שמענו אלא שהוא נדר אחד ואוסרת עצמה באלו בלבד ולפיכך הוצרך התנא להוסיף שאיני טועמת כלומר אי נמי אסרה עצמה מלטעום בכל המין:

שאיני טועמת. הרא"ש בפסקיו העתיק שאני וכן בסיפא:

אינו מופר עד שיפר אף לענבים. לשון הר"ב עד שיפר כולו כלומר שאין הנדר כולו מופר עד שיפר כולו אבל מה שהפר מופר דאלת"ה היאך כתב דחכמים קאמרי מה הפרה מה שהפר מופר דמשמע דכולי עלמא מודו בהכי. הר"ן. ומ"ש הר"ב אלא אורחיה דקרא למכתב הכי הוצרך לכתוב כן דאלת"ה ליתקש הפרה להקמה. ומ"ש הר"ב ואף על גב דבהתרת חכם אמרינן נדר שהותר מקצתו וכו' דדוקא גבי התרת חכם הוא דאמרינן הכי משום דנעשה הנדר טעות מעיקרו הלכך כיון דהותר מקצתו הותר כולו שלא היה דעתו אלא שיהא כל הנדר קיים אבל הפרת הבעל שהיא מכאן ולהבא מה שהותר הותר והשאר עומד באיסורו. הרא"ש דף פ"ב ע"ב:

קונם תאנים כו' הרי אלו ב' נדרים. בגמרא מוקמינן למתניתין דרבי שמעון היא דאמר רבי שמעון עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד [במשנה ג' פרק ה' דשבועות] פירש הר"ן ה"נ לא חשיבי ליה שני נדרים עד שתאמר שאני טועמת לכל אחד ואחד. אבל אם אמרה קונם שאני טועמת לא תאנה ולא ענב. לרבי שמעין נדר אחד הוי. ולרבנן ה"ל שני נדרים ע"כ. וכן פירש רש"י. אבל הרא"ש וכן הטור סימן רל"ד העתיקו שאמרה קונם פעמים. וכן כתבו התוספות. וכבר כתבו הר"ב והרמב"ם בפירוש משנה ז' פ"ט דאין הלכה כר"ש ועיין מ"ש רפ"ב דקדושין:

משנה ח

המודר הנאה מחתנו. קרי ביה חותנו כמו חתן משה ובסדר משנה שבגמרא גרסינן המדיר [*אלא דלפי זה תהיה הגירסא לחתנו]א):

והוא רוצה לתת לבתו מעות. הא דקתני מעות משום דאי יהיב לה מזונות אינו צריך לומר לה כלום לפי שאין לבעל זכייה בהן. והיינו דתנן בפרק אין בין המודר וזן את אשתו ולא הצריכוהו לומר ובלבד שלא יהא לבעלך רשות בהן משום דכיון דאיהו זנה במקום הבעל לית ליה לבעל שום זכות באותן מזונות שהרי אפילו נתן לה הבעל מזונות הקצובים לה וצמצמה והותירה אין לו לבעל זכות באותו מותר כלום וכו'. הר"ן:

[*לך. וכן במשנה ב' וה' פ"ג דקדושין אע"פ שבכל מקום לנקבה הלשון ליך ביו"ד הרי נמצא ג"כ שאמרה המילדת לרחל (בראשית לה) כי גם זה לך בן וכן אמרה האשה הזונה לפני שלמה המלך ע"ה לאחרת (מלכים א ג:כ"ו) גם לי גם לך לא יהיה] [ומלאך אמר (ובראשית ה"א) מה לך הגר]:

ובלבד שלא יהא וכו'. כתב הר"ב אצולי מטרחא כו'. וכחנן דריש פרק בתרא דכתובות דהלכתא כוותיה ועיין מ"ש לעיל פ"ד מ"ג:

אלא מה שאת נושאת כו'. הר"ב וכן הרמב"ם לא פירשו. אי מתניתין דוקא קתני דבעינן הני תרי לישני אבל אי אמר על מנת שאין לבעלך רשות בהם בלחוד לא מהני. ואי לאו דוקא. ובגמרא אמר רב לא שנו אלא דאמר לה מה שאת נושאת ונותנת בתוך פיך אבל אמר מה שתרצי עשי קנה יתהון בעל. ושמואל אמר אפילו אמר מה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל. וכתב הר"ן שדעת הרמב"ם דלכולי עלמא על מנת שאין לבעלך רשות בהן בלחוד לא מהני ומתניתין רבי מאיר היא דס"ל במשנה ג' פ"ק דקדושין מה שקנה עבד קנה רבו וה"ה לאשה ובעל דהכא. ורב סבר דוקא כשמיחד לאיזה דבר שיהיה לא קנה בעל. ושמואל סובר אפילו כשיאמר כל מה שתרצי וכו' הואיל ואמר שאין לבעלך רשות ואמר מה שתרצי תעשי מהני. וטעמא נ"ל משום דכי אמר לה מה שתרצי עשי לדידה נמי לא יהיב לה לגמרי. דנימא לאלתר זכה בהם בעל. אלא הרי הוא כאומר לא יהו שלך אלא לאותו דבר שתרצי לעשות מהן בכל שעה ושעה. וס"ל לשמואל דכי היכי דמיחד לדבר אחד מיוחד מהני. הכי נמי כיון דמיחד לאותו דבר שתרצה לעשות מהן כל שעה ושעה מהני שאין קנין חל אלא באותה שעה שתרצה לעשות בהן איזו דבר לאותו דבר בלחוד עכ"ל הר"ן. ולדבריו דעת הרמב"ם לפסוק כרבי מאיר ודרב ושמואל תרווייהו אליביה דרבי מאיר פליגי. וקשיא לי מפירושו למשנה ג' פרק קמא דקדושין דהתם פסק כחכמים דר"מ. לפיכך נראה לי דהרמב"ם מפרש כאותן המפרשים שפירשו דרב הוא

דס"ל כר' מאיר. אבל שמואל כרבנן וסובר דלרבנן נמי על מנת שאין לבעליך רשות לא מהני בלחוד ולפיכך בקדושין מפרש באומר על מנת שתצא לחירות פליגי ר"מ ורבנן כמו שאכתוב שם בס"ד. וסובר נמי דעד כאן לא אמר שמואל דבעינן תרי לישני בהדדי אלא באומר מה שתרצי וכו'. אבל כי אמר מה שאת כו' אפילו לא אמר על מנת שאין לבעלך כו' מהני. לפי שכשאומר מה שאת נושאת וכו' שמיחד תנאי במתנה עצמה סגי לרבנן. וכן מוכח לשונו בסוף פרק ג' מהלכות זכייה שכתב נתן כו' על מנת שאין לבעלה רשות כו' וקנה הבעל. אבל הנותן מתנה לאשה או לעבד והתנה עמהן הנותן בגופה של מתנה שתהיה לכך וכך לא קנה האדון ולא קנה הבעל. כיצד אמר לה על מנת שתלבשי בהן או על מנת שתשתי בהן ותעשה מה שתרצה בלא רשות הבעל. לא קנה הבעל. וכן אם אמר לעבד על מנת שתאכל בהן ותשתה בהן על מנת שתצא בהם לחירות. או על מנת שתעשה בהם כל מה שתרצה בלא רשות האדון שלך. לא קנה האדון ע"כ. הרי למדנו מסוף דבריו שכתב או ע"מ שתעשה וכו' בלא רשות כו'. אבל בתחילת דבריו בשאר תנאים לא הזכיר בלא רשות. ופשוט שכן ג"כ יתבארו דבריו גבי אשה ברישא אע"פ שלא הזכיר מלת או המחלקת. ולפי דברי. פוסק כשמואל מטעם דאתיא כרבנן. ועוד מטעם שכתב הר"ן. למאן דפסיק כשמואל משום דאף על גב דבאיסור איתמר. עיקר פלוגתייהו בדינא תליא אי אמרינן יד אשה כיד בעלה. ולפיכך הלכתא כשמואל בדיני. ותימה על הכ"מ בפ"ג מה' זכייה שכתב וז"ל כתב הרב המגיד שפסק המחבר כשמואל דדיני נינהו. ויש לתמוה עליו דאדרבה כרב פסק וצריך טעם למה. ע"כ. ותימה על תמיהתו שכיון שמפרש הרמב"ם דמהני באומר על מנת שתרצי כו' ודאי כשמואל פסק. ומה שהזכיר ג"כ ע"מ שתלבשי כו' זהו כשאינו אומר ע"מ שאין לבעלך וכו' וכמו שכתבתי [*ובטור יורה דעה סי' רכ"ב וכן בטור אבן העזר סי' פ"ה כתב הב"י עצמו ללשון הר"ן שכתב שהרמב"ם פוסק כשמואל ולא נחלק עליו כלל וגם שם בא"ה סי' הנזכר סעיף י"א כתב או ע"מ שתעשי מה שתרצי בלא כו'] ועיין עוד במשנה ג' פ"ק דקדושין. ואף על פי שנתברר דעת הרמב"ם לא ידעתי דעת הר"ב מה אדון בה וזה לפי שבמשנה ג' פ"ק דקדושין מפרש דהלכה כחכמים ולא הצריך לומר אלא ע"מ שאין לרבך רשות בהן וכ"כ בהדיא במ"ג פ"ח דסנהדרין וכאן הניח המשנה בצורתה ולשונה ולא דחאה מהלכה דאילו לרבנן אינו צריך שתי הלשונות נראה מזה שסובר שמשנתינו הלכה היא וקשיא לדידיה הלכתא אהלכתא וצ"ע. ועיין מ"ש במשנה ב' פ"ח דפסחים. עוד עיין מה שכתבתי במשנה ו' פ"ז דעירובין:

משנה ט

נדרה בו ביום. [*ביום שנשאת וכדאוקי לה בפרק נערה המאורסה בשנשאת ונתגרשה בו ביום דכי קתני נדרה בו ביום] לרבותא נקטיה דאע"ג דבו ביום היתה ברשות אביה קודם שנדרה אפ"ה כיון שנשאת אין לה תקנה אפי' באותו יום עצמו. הר"ן:

אינו יכול להפר. פי' הר"ב שאין הבעל מיפר בקודמין במ"ג דפרק דלעיל מפורש מנא לן [*וכתב הר"ן ואי הך חזרה דאירוסין בלחוד [היא] [והארוס מפר בקודמים כדכתב הר"ב במ"ג פ' דלעיל] נמי אינו יכול להפר בשותפות האב דכיון שנשאת שוב אין לאביה זכות בה עכ"ל]:

זה הכלל כל שיצאת וכו'. לאתויי מסר האב או שלוחיו. לשלוחי הבעל גמרא. ועיין מ"ש בזה במ"ה דפ' דלעיל:

משנה י

תשע נערות נדריהן קיימין. כתב הר"ב נערות לאו דוקא וכ"כ הרא"ש וטעמייהו שהרי יש מהן שנדריהן קיימין מפני שכבר נתבגרה. אבל הרמב"ם כתב כי באמרו תשע נערות ר"ל שהן היו נערות בשעת קבלת הקידושין וכל מה שמונה בהן בוגרת ר"ל שהיא בשעת הנדר כבר בגרה ע"כ. ואף הר"ב שכתב גבי בוגרת והיא יתומה שנשאת ומת בעלה כשהיא נערה לא הוי ליה לכתוב כשהיא נערה אם לא כדי ליישב דתנן בוגרת ואילו רישא קאמרה תשע נערות. והנה תפס בתחלה פירש הרא"ש. ואח"כ פירש הרמב"ם:

תשע. כתב הר"ב ובגמרא אמרינן דחכמים לא שנו אלא שלש נערות וכו' וז"ל הר"ן הנך תשע כולהו איתנהו בכלל תלת דהיינו יתומה בחיי האב. ויתומה ממש. ובוגרת. דבכל חד מהנך תלתא גווני היא יוצאה מרשות אביה ורבנן לא מנו אלא הנך תלתא דאמרן כדאיתא בגמרא אלא דרבי יהודה פליג כל חד מהני תלת גווני לתלתא. ואמרינן בירושל' שאף ר' יהודה לא אמרה אלא לחדד בהן את התלמידים. ע"כ:

בוגרות והיא יתומה. כתב הר"ב ואין האב יכול להפר שהרי היא בוגרת ועוד שהיא יתומה וכו' וכ"כ הרמב"ם. והאמת מפרשים שמפני שני דברים נמנעת ההפרה בזו אבל לפי סדר הכללות. לא נקטה לזאת אלא מפני סבת היתמות שיש בה בלבד:

נערה שמת אביה וכו'. אע"פ שבשתי הכללות הקודמות התחיל בשתיהן בבוגרת. אבל לפי שבאותן יש בהן שתי סבות המונעות שהרי הן בוגרות גם יתומה אם בחיי האב אם מן האב ממש ואילו הכא בכלל זה אותה שהיא מתחלת בבוגרת אין בה אלא סיבה אחת המונעת והיא הבוגרת ולפיכך התחיל בנערה שמת אביה ובגרה שיש גם בה שתי סיבות מונעות ואע"פ שבכולן אין אנו צריכין אלא סבה אחת מונעת:

רבי יהודה אומר אף המשיא בתו הקטנה וכו' ועדיין היא נערה. אשמועינן דאפילו היתה קטנה כשנשאה יצתה מרשות אביה בהנהו נישואין וכי קתני ועדיין היא נערה הה"נ אפילו היא קטנה כיון שנשאת אין לאביה רשות בה והאי דנקט נערה משום דנדרי קטנה אינם כלום עכ"ל הר"ן. וכלומר סתם קטנה ואלא מיהת יש קטנה שנדריה נבדקים כדפירש הר"ב בר"פ דלעיל:

משנה יא

קונם שאיני נהנה וכו'. הרא"ש בפסקיו העתיק שאני וכן בסיפא:

אם עושה אני על פיך. פירש הר"ב דכיון וכו' על ידי שהיא עושה לבעלה גנאי הוא לבעל וכן פירש הרא"ש. וכ"כ הטור סימן רל"ד בטעמא דסיפא שכן מה שאינה רשאה לעשות לאביה ולאביו כדי שלא תיאסר עליו ג"כ גנאי הוא לו. ע"כ. ויש לומר שיותר הוא גנאי לו שלא תהנה ממה שלא תעשה א"נ יותר גנאי לו שלא תעשה ממה שלא תהנה הלכך תרווייהו צריכי:

משנה יב

האומרת טמאה אני לך. כתב הר"ב באשת כהן מיירי דנאסרה לבעלה באונסה ולא הפסידה כתובתה כדאיתא בגמרא דיכולה למימר אנא הא חזינא גברא הוא דנסתחפה שדהו. כלומר קדושת כהונתו גרמה לו דהא אונס בישראל משרי שרי הלכך מזלו גרם ויש לה כתובה:

השמים ביני לבינך. כתב הר"ב בבאה מחמת טענה בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה. עץ שתשען עליו לעת זקנתה. ואם תמות יקברנה. רש"י ספ"ו דיבמות:

נטולה אני מן היהודים. פירש הר"ב שאסרה תשמיש של כל ישראל עליה ובעל בכלל. ואע"ג דבמשנה ג' לא הוה בעל בכלל כל הבריות. הכא מוכחא מלתא דהא מכונה לאסור המותר ולכל ישראל הא קיימא באיסור אשת איש. גמרא לעיל דף פ"ד:

שלא תהא נותנת עיניה באחר. דשמא תלך למקום שאין מכירין בה ובנדרה ותנשא. הר"ן:

טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה. ואיכא למידק כיון דמדינא מתסרא אבעלה כמשנה ראשונה. איסור שבה להיכן הלך. וכ"ת דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וכי אמרה טמאה אני אפקעינהו רבנן לקדושין מעיקרא ונמצא שהיתה פנויה כשנאנסה. דהתינח כשאומרת לכשר נבעלתי. אבל כשנבעלה לפסול שנעשית חללה אכתי אסורה לבעלה ומתניתין סתמא קתני. ותירצו דמשנה ראשונה לאו דינא קתני דמדינא ודאי אין האשה נאמנת לומר טמאה אני לך להפקיע עצמה מבעלה שהיא משועבדת לו אלא משום דהא

מלתא דטמאה אני לך כסיפא לה תקינו במשנה ראשונה להימנוה דאי לאו דקושטא קאמרה לא הוות מזלזלא נפשה למימר הכי ומשנה אחרונה אוקמוה אדינא כ"כ הר"ן. והתוספות כתבו דכיון דיש לחוש שמא נתנה עיניה באחר יש כח ביד חכמים לעקור דבר מכל וכל בסברא גדולה כזאת ע"כ. וכך כתבתי בשמם ברפ"י דיבמות. וכך לשון רש"י בפ"ד דמנחות שהעתקתיו בס"ד במשנה י' פ"ד דעדיות:

יפר חלקו. כתב הר"ב דהוי דברים שבינו לבינה. ולמאי דכתב הר"ב במ"ב דכולי פרקין רבי יוסי היא ואינה הלכה. ה"נ אינה הלכה. אלא לרבנן ענוי נפש הוא כך כתב הרמב"ם. ומיהו הר"ב כתב לעיל במשנה ב' להלכה דהוי בינו לבינה. והיא מחלוקת בין הפוסקים דאיבעיא לן בגמרא דף פ"א [ע"ב] לרבנן מאי. ויש שסוברים דלא אפשיטא ולחומרא ולא יפר אלא חלקו. ויש סוברים דאיפשיטא ע"ש בפירש הר"ן. ולא קשיא על מ"ש הר"ב בשם רש"י דמדנדרה על כל העולם ש"מ דתשמיש קשה לה וא"כ היכי אמרינן הכא דהוי ענוי נפש אי להלכה אי לאיבעיא. דלא אמר רש"י הכי אלא למשנה ראשונה. אבל לאחרונה. אמרינן דלא קשה לה התשמיש ולא נדרה אלא שתהא מקלקלת על בעלה:

ותהא נטולה מן היהודים. בפ"ג דכריתות מפורש כמה גווני דאיסור חל על איסור ומינייהו איסור מוסיף וה"נ דכוותה דאע"ג דכבר היא אסורה לעלמא באיסור אשת איש מנו דאתוסף איסור בנדרה על בעלה שהיתה מותרת לו חל נמי על האחרים ובאיסור מוסיף מודה ר"י כדאשכחן ליה במ"ה פ"ג דכריתות ואזדא לה תמיהת התוספות מדאמרינן דכולי פרקין רבי יוסי היא. ואיהו סבר [במשנה ד' פ"ט דסנהדרין] בא"א ונעשית חמותו נדון בזיקה ראשונה משום דלית ליה איסור חל על איסור ע"כ. ולא קשיא דבגמרא דהתם מסיק איסור מוסיף אית ליה והא דאמר נעשית חמותו נידון בזיקה ראשונה. משום דתרי קטלי לא קטלינן ליה:

סלק מסכת נדרים